

Janja Živković-Mandić

Gramatika

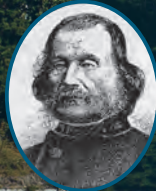
hrvatskoga jezika

11

ZAGREBAČKA
FILOLOŠKA ŠKOLA

ZADARSKA
FILOLOŠKA ŠKOLA

ŠKOLA HRVATSKIH
VUKOVACA

RIJEČKA
FILOLOŠKA ŠKOLA

OKTATÁSI
HIVATAL

Udžbenik je odobren 05. 02. 2020. pod brojem TKV/42-5/2020.

A tankönyv megfelel az 51/2012. (XII. 21.) EMMI-rendelet 10.4. számú mellékletének.

Stručni suradnici Ministarstva nacionalnih resursa: *Gergics Miklósné, Károly Nagy*

Autor: *Janja Živković-Mandić*

Recenzetnica: *Mirjana Karagity*

Fotografije:

shutterstock.com; wikipedia: HRVFan, Crog, Tabercil, josh Hallett, 11raccoon1, Gvf; Gábor Győrvári

Odgovorna urednica: *Aleksandra Kovač*

© Oktatási Hivatal, 2020

ISBN 978-963-19-8158-2

Oktatási Hivatal • 1055 Budapest, Szalay utca 10-14.
Telefon: (+36-1) 374-2100 • E-mail: tankonyv@oh.gov.hu

A kiadásért felel: dr. Gloviczki Zoltán elnök

Raktári szám: NT-31608

Tankönyvkiadási osztályvezető: Horváth Zoltán Ákos

Műszaki szerkesztő: Marcsek Ildikó

Grafikai szerkesztő: Görög Istvánné

Nyomdai előkészítés: Kovács Ferencné

Terjedelem: 15,73 (A/5) ív

Tömeg: 330 gramm

1. kiadás, 2020

Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

A nyomdai megrendelés törzsszáma:

Ez a tankönyv a Széchenyi 2020 Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program EFOP-3.2.2-VEKOP-15-2016-00001. számú, „A köznevelés tartalmi szabályozóinak megfelelő tankönyvek, taneszközök fejlesztése és digitális tartalomfejlesztés” című projektje keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

PONOVIMO ZNANJE!

Promjenjive vrste riječi

ZADATAK

U sljedećim rečenicama pronađite promjenjive vrste riječi!

Kišobran je u opću uporabu u Europi ušao u 19. stoljeću. Prvi su kišobran izradili Kinezi od svile. Prvi europski kišobran bio je od drveta, s razapetom nauljenom kožom. On se teško otvarao i zatvarao. Kišobran sa sklopivim žicama izumio je 1852. Samuel Fox, inspiriran krinolinama i korzetima. Današnji se kišobran najčešće izrađuje od pamuka, plastike i najlona, a žice od lakih metala.

(PREMA: SMIBU, GODIŠTE XLIII. BR.5. SIJEČANJ 2012.)

■ Razmotrite!

U gore navedenim rečenicama sljedeće su riječi promjenjive: *kišobran, opću, uporabu, Europi, ušao, stoljeću, prvi, izradili, Kinezi, svile, europski, bio, drveta, razapetom, nauljenom, kožom, teško, otvarao, zatvarao, sklopivim, žicama, izumio Samuel, Fox, inspiriran, krinolinama, korzetima, današnji, izrađuje, pamuka, plastike, najlona, žice, lakih, metala.*

Među njima ima takvih koje imenuju: – bića, stvari, pojave (*Kinezi, kišobran, plastika*)
 – osobine (*europski, razapetom, nauljenom*)
 – broj (*prvi*)
 – radnju, stanje, zbivanje (*ušao je, izradili su, bio je*)
 – zamjenjuju neku drugu riječ (*on, takav*)

Podsjetimo se definicija tih, promjenjivih vrsta riječi i njihovih gramatičkih obilježja!

IMENICE

Imenice su promjenjiva vrsta riječi koje imenuju bića, stvari ili pojave. Imenice koje imenuju sva bića, stvari ili pojave iste vrste nazivaju se **opće imenice** (npr. *kišobran, drvo, stoljeće*).

Imenice koje imenuju samo određeno biće, stvar ili pojavu nazivaju se **vlastite imenice** (npr. *Kinezi, Samuel Fox, Europa*). Sve se vlastite imenice pišu velikim početnim slovom.

Zbirna imenica označava skup istovrsnih bića, stvari i pojava koji se uzimaju kao jedna cjelina (npr. *grožđe, klasje, drveće*).

Stvarne (konkretne) imenice imenuju stvarna i opipljiva bića, stvari i pojave u čiju se stvarnost možemo uvjeriti svojim osjetilima: *kišobran, žica, krinolina, korzet*.

Nestvarne (mislene, apstraktne) imenice imenuju bića, stvari i pojave koje zamišljamo kao stvarne: *uporaba, stoljeće, ljubav, teškoća*. Najčešće su to neke osobine, osjećaji, stanja i dr.

Imenice koje označavaju neku tvar, materiju ili građu, nazivaju se **gradivne imenice**: *pamuk, plastika, najlon, drvo*.

Pamtite li koja su gramatička obilježja imenica? To su **rod, broj, padež**. Promjena imenica po padežima naziva se **sklonidba** ili **deklinacija**.

Prisjetite se deklinacije pojedinih tipova imenica!

Sklonidba a-vrste

Jednina

	Nastavak -Ø			Nastavak -Ø			Nastavak -e
N	svirač-Ø	grad-Ø	N	aut-o	radio-Ø	N	Hrvoj-e
G	svirač-a	grad-a	G	aut-a	radij-a	G	Hrvoj-a
D	svirač-u	grad-u	D	aut-u	radij-u	D	Hrvoj-u
A	svirač-a	grad-Ø	A	aut-o	radio-Ø	A	Hrvoj-a
V	svirač-u	grad-e	V	aut-o	radio-Ø	V	Hrvoj-e
L	(o) svirač-u	(o) grad-u	L	(o) aut-u	(o) radiju-u	L	(o) Hrvoj-u
I	(sa) svirač-em	grad-om	I	(s)aut-om	(s) radij-em / radi-om	I	(s) Hrvoj-em

Množina

	Nastavak -Ø	Duga množina	Nastavak -o
N	svirač-i	grad-ov-i	radij-i
G	svirač-a	grad-ov-a	radij-a
D	svirač-ima	grad-ov-ima	radij-ima
A	svirač-e	grad-ov-e	radij-e
V	svirač-i	grad-ov-i	radij-i
L	(o) svirač-ima	(o) grad-ov-ima	(o) radij-ima
I	(sa) svirač-ima	grad-ov-ima	(s) radij-ima

■ Ponovite!

Znatan dio imenica muškoga roda provodi različite glasovne promjene (nepostojano a, palatalizaciju, sibilizaciju, prijeglas, jednačenje šumnika po zvučnosti, vokalizaciju) pri sklonidbi (npr. one koje završavaju na **k, g, h, c, z** kao *momak, bog, kruh, zec, knez*), dok se jedan dio muških imena i imenica muškoga roda na (poput *sluga, papa, vojvoda*) sklanjaju po e-sklonidbi.

Potražite ih u udžbeniku za 10. razred!

Imenice muškoga roda mogu imati **kratku** (kada u nominativu množine osnova riječi ostaje ista: npr. *Kinezi*) ili **đugu množinu** (kada se osnova riječi proširuje umetkom **-ov/-ev**: gradovi, kraljevi).

Sklonidba e-vrste

	Jednina	Množina
N	žen-a	žen-e
G	žen-e	žen-a
D	žen-i	žen-ama
A	žen-u	žen-e
V	žen-o	žen-e
L	(o) žen-i	(o) žen-ama
I	(sa) žen-om	(sa) žen-ama

	Jednina	Množina
N	ruk-a nog-a svrh-a	ruk-e nog-e svrh-e
G	ruk-e nog-e svrh-e	ruk-u nog-u svrh-a
D	ruc-i noz-i svrs-i	ruk-ama nog-ama svrh-ama
A	ruk-u nog-u svrh-u	ruk-e nog-e svrh-e
V	ruk-o nog-o svrh-o	ruk-e nog-e svrh-e
L	(o) ruc-i noz-i svrs-i	ruk-ama nog-ama svrh-ama
I	(s/sa) ruk-om nog-om svrh-om	ruk-ama nog-ama svrh-ama

	Množina			
N	pjesm-e	sestr-e	višnj-e	suknj-e
G	pjesm-a	sestar-a	višanj-a	sukanj-a
D	pjesm-ama	sestr-ama	višnj-ama	suknj-ama
A	pjesm-e	sestr-e	višnj-e	suknj-e
V	pjesm-e	sestr-e	višnj-e	suknj-e
L	(o) pjesm-ama	sestr-ama	višnj-ama	suknj-ama
I	(s) pjesm-ama	sestr-ama	višnj-ama	suknj-ama

Provjerite koje glasovne promjene provode imenice ženskoga roda u jednini i množini!

Sklonidba i-vrste

	Jednina	Množina	Jednina	Množina
N	riječ- Ø	riječ- i	kći	kć-er- i
G	riječ- i	riječ- i	kć-er- i	kć-er- i
D	riječ- i	riječ- ima	kć-er- i	kć-er- ima
A	riječ- Ø	riječ- i	kć-er- Ø	kć-er- i
V	riječ- i	riječ- i	kć-er- i	kć-er- i
L	(o) riječ- i	riječ- ima	kć-er- i	kć-er- ima
I	(s) riječ- i / riječ- ju	riječ- ima	kć-er- i / kć-er- ju	kć-er- ima

Provjerite koje glasovne promjene provode imenice i-vrste!

Prisjetite se! Imenice srednjega roda imaju dvije promjene: jednakosložnu i nejednakosložnu promjenu.

A) Jednakosložna promjena

	Jednina	Množina	Jednina	Množina
N	kopn- o	kopn- a	sunc- e	sunc- a
G	kopn- a	kopn- a	sunc- a	sunc- a
D	kopn- u	kopn- ima	sunc- u	sunc- ima
A	kopn- o	kopn- a	sunc- e	sunc- a
V	kopn- o	kopn- a	sunc- e	sunc- a
L	(o) kopn- u	kopn- ima	sunc- u	sunc- ima
I	kopn- om	kopn- ima	sunc- em	sunc- ima

B) Nejednakosložna promjena

	Jednina			Množina
N	vrijem- Ø	dijete- Ø	ime- Ø	neb- es-a
G	vrem- en-a	djet- et-a	im- en-a	neb- es-a
D	vrem- en-u	djet- et-u	im- en-u	neb- es-ima
A	vrijem- e	dijete- Ø	ime- Ø	neb- es-a
V	vrijem- e	dijete- Ø	ime- Ø	neb- es-a
L	(o) vrem- en-u	djetet- u	im- en-u	neb- es-ima
I	vrem- en-om	djet- et-om	im- en-om	neb- es-ima

PRIDJEVI

Pridjevi su promjenjive riječi koje se pridijevaju, dodaju imenicama kako bi ih još preciznije označili. Oni izriču **svojstvo** (kakvo je što), **pripadnost** (čije je što) i **građu** (od čega je što). Prema tim značenjima dijele se u tri skupine:

1. **opisni** (npr. *opća, razapet, sklopiv*),
2. **posvojni** (npr. *europski, današnji, kineski*),
3. **gradivni pridjevi** (npr. *kožni, plastični, drveni, pamučni*).

Ne zaboravite da neke gramatike posvojne i gradivne pridjeve svrstavaju u zajedničku skupinu pod nazivom **odnosni pridjevi**!

Prisjetite se koja su gramatička obilježja pridjeva?

Gramatička obilježja pridjeva su: rod, broj, padež i vid (određeni i neodređeni).

Ponovimo sklonidbu pridjeva!

Jednina, muški rod:

	Određeni oblik	Neodređeni oblik
N	crveni (cvijet)	crven (cvijet)
G	crvenog(a) (cvijeta)	crvena (cvijeta)
D	crvenom(e/u) (cvijetu)	crvenu (cvijetu)
A	crvenog(a) (konja) crveni (cvijet)	crven (cvijet)
V	crveni (cvijete)	–
L	crvenom(e/u) (cvijetu)	crvenu (cvijetu)
I	crvenim (cvijetom)	crvenim (cvijetom)

Množina, muški rod:

	Određeni oblik	Neodređeni oblik
N	crveni (cvjetovi)	crveni
G	crvenih (cvjetova)	crvenih
D	crvenim (cvjetovima)	crvenim(a)
A	crvene (cvjetove)	crvene
V	crveni (cvjetovi)	–
L	crvenim(a) (cvjetovima)	crvenim(a)
I	crvenim(a) (cvjetovima)	crvenim(a)

Jednina i množina, ženski rod:

	Jednina		Množina	
	Određeni oblik	Neodređeni oblik	Određeni oblik	Neodređeni oblik
N	crvena	crvena	crvene	crvene
G	crvene	crvene	crvenih	crvenih
D	crvenoj	crvenoj	crvenim(a)	crvenim(a)
A	crvenu	crvenu	crvene	crvene
V	crvena	–	crvene	–
L	crvenoj	crvenoj	crvenim(a)	crvenim(a)
I	crvenom	crvenom	crvenim(a)	crvenim(a)

Jednina i množina, srednji rod:

	Jednina		Množina	
	Određeni oblik	Neodređeni oblik	Određeni oblik	Neodređeni oblik
N	crveno	crveno	crvena	crvena
G	crvenog(a)	crvena	crvenih	crvenih
D	crvenom(e/u)	crvenu	crvenim(a)	crvenim(a)
A	crveno	crveno	crvena	crvena
V	crveno	–	crvena	–
L	crvenom(e/u)	crvenu	crvenim(a)	crvenim(a)
I	crvenim	crvenim	crvenim(a)	crvenim(a)

Prisjetimo se! Pridjevi imaju još jednu osobinu, a to je **stupnjevanje** ili **komparacija** pridjeva (uspoređivanje dvaju ili više imenica na temelju neke zajedničke osobine).

velik

veći

najveći

Ponovite iz udžbenika za 10. razred što ste učili o komparaciji pridjeva!

ZAMJENICE

Zamjenice su promjenjive riječi koje zamjenjuju imenice ili upućuju na osobu, predmet ili pojavu.

OSOBNE	<i>ja, ti, on, ona, ono; mi, vi, oni, one, ona</i>
POVRATNA	<i>sebe, se</i>
POSVOJNE	<i>moj, tvoj, njegov, njezin/njen; naš, vaš, njihov</i>
POVRATNO-POSVOJNA	<i>svoj/a/e</i>
POKAZNE	<i>ovaj, taj, onaj; ovakav, takav, onakav, ovolik, tolik, onolik</i>

UPITNE	iste riječi samo u drugoj funkciji: <i>tko, što, čiji, koji, kakav, kolik</i>
ODNOSNE	
NEODREĐENE	<ul style="list-style-type: none"> – neodređene u užem smislu: <i>netko, nešto, neki, nekoji, nekakav, nečiji, gdje-ko, gdješto, gdjekoji, gdjekakav, tkogod, štogod, kojigod, čijigod</i> – opće: <i>itko, išta, ikoji, ičiji, ikakav, svatko, svašta, svaki, svačiji, svakakav, ko- jetko, koješta, koječiji, kojekakav, ma tko, ma što, ma koji, ma čiji, ma kakav, ma kolik, bilo tko, bilo što, bilo koji, bilo čiji, bilo kakav, bilo kolik, tko god, što god, koji god, čiji god, kakav god, sav</i> – niječne: <i>nitko, ništa, nikoji, ničiji, nikakav</i>

Prema ulozi tj. po tome zamjenjuje li se njima imenica ili pridjev dijele se na **imeničke** (osobne, povratna, od upitno-odnosnih **tko** i **što** te od neodređenih one koje su načinjene od **tko, što**) i **pridjevske**.

■ Ponovite!

Sklonidba osobnih zamjenica

N	ja	ti	on	ona	ono
G	mene, me	tebe, te	njega, ga	nje, je	njega, ga
D	meni, mi	tebi, ti	njemu, mu	njoj, joj	njemu, mu
A	mene, me	tebe, te	njega, ga, nj	nju, ju, je	njega, ga, nj
V	–	ti	–	–	–
L	(o) meni	(o) tebi	(o) njemu	(o) njoj	(o) njemu
I	(sa) mnom(e)	(s) tobom	(s) njim(e)	(s) njom(e)	(s) njim(e)

N	mi	vi	oni	one	ona
G	nas, nas*	vas, vas*	njih, ih	njih, ih	njih, ih
D	nama, nam	vama, vam	njima, im	njima, im	njima, im
A	nas, nas*	vas, vas*	njih, ih	njih, ih	njih, ih
V	(mi)	vi	–	–	–
L	(o) nama	(o) vama	(o) njima	(o) njima	(o) njima
I	(s) nama	(s) vama	(s) njima	(s) njima	(s) njima

Sklonidba povratne zamjenice

N	-----
G	sebe, se
D	sebi, si
A	sebe, se
V	-----
L	(o) sebi
I	(sa) sobom

Sklonidba posvojnih zamjenica

N	moj	moja	moje
G	mojeg(a), mog(a)	moje	mojeg(a), mog(a)
D	mojem(u), mom(e/u)	mojoj	mojem(u), mom(e/u)
A	mojeg(a), mog(a)	moju	moje
V	moj	moja	moje
L	(o) mojem(u), mom(e/u)	(o) mojoj	(o) mojem(u), mom(e/u)
I	(s) mojim	(s) mojom	(s) mojim

Sklonidba povratno-posvojne zamjenice

N	svoj	svoja	svoje
G	svojeg(a), svog(a)	svoje	svojeg(a), svog(a)
D	svojem(u), svom(e/u)	svojoj	svojem(u), svom(e/u)
A	svojeg(a), svog(a) svoj – za neživo	svoju	svoje
V	–	–	–
L	(o) svojem(u), svom(e/u)	(o) svojoj	(o) svojem(u), svom(e/u)
I	(sa) svojim	(sa) svojom	(sa) svojim

Sklonidba pokaznih zamjenica

Jednina			
N	ovaj	ova	ovo
G	ovog(a)	ove	ovog(a)
D	ovom(e/u)	ovoj	ovom(e/u)
A	ovog(a) ovaj – za neživo	ovu	ovo
V	–	–	–
L	(o) ovom(e/u)	(o) ovoj	(o) ovom(e/u)
I	(s) ovim(e)	(s) ovom	(s) ovim

Množina			
N	ovi	ove	ova
G	ovih	ovih	ovih
D	ovim(a)	ovim(a)	ovim(a)
A	ove	ove	ova
V	–	–	–
L	(o) ovim(a)	(o) ovim(a)	(o) ovim(a)
I	(s) ovim(a)	(s) ovim(a)	(s) ovim(a)

Provjerite kada koju pokaznu zamjenicu upotrebljavamo (ovaj, taj, onaj)!

Upitne i odnosne zamjenice su iste riječi koje se razlikuju po upotrebi: *tko, što, koji, čiji, kakav, kolik*.

Neodređene zamjenice upućuju na nepoznate, neodređene osobe, stvari i pojave. One se dijele u tri skupine:

1. **neodređene (u užem smislu):** *netko, nešto, neki, nekoji, nekakav, nečiji, gdje, gdje-što, gdjekoji, gdjekakav, tkogod, štogod, kojigod, čijigod*
2. **niječne:** *nitko, ništa, nikoji, ničiji, nikakav*
3. **opće:** *itko, išta, ikoji, ičiji, ikakav, svatko, svašta, svaki, svačiji, svakakav, kojetko, koje-šta, koječiji, kojekakav, ma tko, ma što, ma koji, ma čiji, ma kakav, ma kolik, bilo tko, bilo što, bilo koji, bilo čiji, bilo kakav, bilo kolik, tko god, što god, koji god, čiji god, kakav god, sav*.

BROJEVI

Brojevi su dijelom promjenjive riječi koje izriču koliko čega ima (**glavni brojevi**) ili koje je što po redu (**redni brojevi**), znači označavaju količinu ili poredak.

Glavni brojevi se dijele na:

1. **osnovne:** *jedan, dva, tri, četiri, pet, šest, sedam, osam, devet, deset, sto, tisuća, milijun i milijarda*
2. **izvedene:** brojevi koje izvodimo od osnovnih, npr. *jedanaest, dvanest, dvadeset, šezdeset devet, sto jedan, tisuću devetsto devedeset osam* itd.

Od glavnih brojeva mijenjaju se samo brojevi *jedan, dva, tri, četiri*, a brojevi od *pet* nadalje ostaju nepromijenjeni.

Ponovite njihovu sklonidbu prema udžbeniku za 10. razred!

Brojevne imenice: imenuju bića, a istovremeno označuju i broj osoba (imaju obilježja i broja i imenice), npr. *dvojica, trojica*...

Brojevni prilozi: izriču približnu količinu nečega, npr. *desetak, petnaestak*...

Brojevni pridjevi: imaju značenje broja, a oblik pridjeva: *dvoji, troji, četveri* i sl.

■ Podsjetimo se!

Riječi koje se mijenjaju po padežima nazivaju se **imenske riječi** (imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi), dok drugu grupu promjenjivih riječi tvore glagoli.

GLAGOLI

Glagoli su promjenjive riječi koje imenuju radnju (*izradili su*), stanje (*bio je*) i zbivanje (*opalo je*). Njihove su gramatičke kategorije: **lice, rod, broj, vrijeme, vid, način, prijelaznost**.

Jednostavni glagolski oblici (sastoje se od jedne riječi: osnova + nastavak)	Složeni glagolski oblici (sastoje se od pom. glagola <i>biti/htjeti</i> + infinitiva ili glagolskog pridjeva radnog)
<ul style="list-style-type: none"> • infinitiv: <i>govoriti, vući</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • glagolska vremena <ul style="list-style-type: none"> – perfekt: <i>govorio sam, vukao sam</i> – pluskvamperfekt: <i>bio sam govorio, bijah govorio, bjeah govorio, bio sam vukao, bijah vukao, bjeah vukao</i> – futur I.: <i>govorit ću, vući ću</i> – futur II.: <i>budem govorio, budem vukao</i>
<ul style="list-style-type: none"> • glagolska vremena <ul style="list-style-type: none"> – prezent: <i>govorim, vučem</i> – aorist: <i>govorih, vukoh</i> – imperfekt: <i>govorah, vucijah</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • glagolski načini <ul style="list-style-type: none"> – izjavni način – pogodbeni načini: <ul style="list-style-type: none"> a) kondicional prvi: <i>govorio bih, vukao bih</i> b) kondicional drugi: <i>bio bih govorio, bio bih vukao</i>
glagolski načini <ul style="list-style-type: none"> – izjavni način (indikativ): <i>govorim, vučem</i> – zapovjedni način (imperativ): <i>govori, vuci</i> – željni način (optativ): <i>govorio, dovukao</i> 	
<ul style="list-style-type: none"> • glagolski pridjevi <ul style="list-style-type: none"> – glagolski pridjev radni: <i>govorio, vukao</i> – glagolski pridjev trpni: <i>govoren, vučen</i> 	
<ul style="list-style-type: none"> • glagolski prilozni <ul style="list-style-type: none"> – glagolski prilog sadašnji: <i>govoreći, vukući</i> – glagolski prilog prošli: <i>govorivši, vukavši</i> 	

Nepromjenjive vrste riječi

Prisjetimo se nepromjenjivih riječi uz pomoć ovog kratkog teksta!

I što sad? Mogao bi nastaviti razmišljati ili bi je jednostavno mogao nazvati i izravno je pitati. Dohvati mobilni i stisne njezin broj. Javila mu se prije nego što je drugi put odzvonilo. Nasreću, baš prilaze naplatnim kućicama tako da se ostali članovi obitelji ne obaziru na njegov razgovor.

- *Ja sam... Roki...*
- *Znam – nasmije se Stela. – Imam te memoriranog.*
- **Kako si?**
- *Ha, čuj, svakako bolje nego jučer...*

- **Da?** A što ti se jučer dogodilo?
- Dobila sam topa iz fizike.
- **Dakle, samo** je o tome riječ!
- **Samo?! Tebi** je top iz inicijalnog testa **samo?!**
- **Ma,** mislio sam da si ti nešto ljuta **na** mene.
- **Zašto** bih **na** tebe bila ljuta? Tvoj je osmijeh **jedino** lijepo što mi se jučer dogodilo.

(HRVOJE KOVAČEVIĆ, AUTO PUN LUĐAKA, MODRA LASTA, BR. 2. 2011./2012.)

U ovom ulomku našlo se dosta nepromjenjivih riječi. To su sve riječi masnim slovima otisnute. Ima među njima priloga (*jednostavno, izravno, jučer*), veznika (*i, ili, a*), prijedloga (*iz, na, o*), usklika (*ha*) te čestica (*da, nasreću*) i sl.

Ponovimo njihove definicije!

Prilozi su nepromjenjive riječi koje se najčešće dodaju glagolima kako bi izrazile različite okolnosti vršenja glagolske radnje. S obzirom na to koju okolnost izriču, dijelimo ih u nekoliko skupina.

Vrsta priloga	Pitanje na koje odgovara	Prilog
MJESNI	gdje? kamo? kuda?	<i>ovdje, ondje, tu, blizu, ovamo, onamo</i>
VREMENSKI	kada? otkada?	<i>tada, sada, nikada, nekada, lani, uskoro, odsad, dosad</i>
NAČINSKI	kako? na koji način?	<i>ovako, onako, nekako, nikako, lijepo, ružno, brzo, tužno, veselo</i>
KOLIČINSKI	koliko? koliko puta?	<i>ovoliko, dosta, nekoliko, premalo, previše, jedanput</i>
UZROČNI	zašto?	<i>zato, stoga, bezrazložno</i>
NAMJERNI	s kojim ciljem?	<i>usprkos, namjerno</i>

Uzvici (usklici) su nepromjenjive riječi koje služe za izricanje nekih osjećaja ili raspoloženja, za dozivanje ili poticanje nekoga, odnosno za oponašanje zvukova iz prirode.

za izricanje osjećaja i raspoloženja	<i>ah, aha, aj, apciha, au, brr, e, eh, ehe, ej, fuj, haj, he, hej, hm, hura, ih, iju, ijuju, jao, joj, ju, juh, o, oh, oho, oj, pi, u, uf i dr.</i>
za dozivanje i poticanje	<i>de, deder, ej, gic, iš, hajde, halo, hej, mic, na, o, oho, oj, šic i sl.</i>
za oponašanje zvukova iz prirode	<i>buć, bum, ćup, dum, hop, krc, mljac, pljus, puf, tres, škljoc, zum i sl.</i>

SINTAKSA

Uvod u sintaksu

ZADATAK

Pokušajte se poigrati sljedećim riječima slažući ih u rečenice! Svoje rečenice možete zapisati u bilježnicu.

začin, nastati, Koprivnica, dodatak, jelo, prepoznatljiva, omot, boja, lik, kuhar

Npr. ovako:

Vegeta je začin.

Nastala je u Koprivnici 1959.

Poznata je kao dodatak jelima.

Prepoznatljiva je po boji omota i liku kuhara.

Vegeta je najpopularniji hrvatski začin.

Nastala je u gradu Koprivnici davne 1959.

Poznata je kao dodatak svim jelima.

Prepoznatljiva je po plavoj boji omota i simpatičnom liku kuhara.

Rješavajući zadatak riječi ste mogli upotrijebiti na takav način da ste ih u rečenicu uvrstili kao samostalne **riječi** (*začin, u Koprivnici, dodatak, boja*), ali ste ih mogli svrstavati i u **spojeve riječi** (*hrvatski začin, u gradu Koprivnici, dodatak jelima, plava boja*). Takve spojeve riječi nazivamo **sintagmom**. A upravo spomenutim jezičnim jedinicama baviti će se **sintaksa**.

ZAPAMTITE!

Sintaksa je grana gramatike koja proučava i opisuje rečenično ustrojstvo, kao i pravila pomoću kojih se riječi slažu u sintagme i rečenice, rečenice pak u tekstove. Stoga **riječi, sintagme** i **rečenice** nazivamo **sintaktičkim jedinicama**.

Za +5!

Riječi sintagma i sintaksa potječu od istoga korijena: grč. riječ *sy'ntaxis* znači red, slaganje, uređivanje. Stariji su hrvatski autori sintaksu nazivali različitim imenima: skladnja (Antun Mažuranić, Adolfo Veber Tkalčević, Bogoslav Šulek), složnica (Ardelio Della Bella, Joakim Stulli), stavkoslovlje (Vjekoslav Babukić).

ZADATAK

Ponovo pokušajmo sastaviti rečenice tako da iz svakoga stupca biramo po jednu riječ!

nastao je, nastat će, nastaje, bude nastao	1959. godine, u 1959-oj godini	kao dodatak jelu, kao doda- tak jelima
---	-----------------------------------	---

Kada sastavljamo rečenice, naš izbor ovisi o informaciji koju želimo prenijeti slušatelju. Na raspolaganju nam je mnoštvo riječi, a mi biramo onu kojom najviše možemo izraziti ono što želimo priopćiti. Biramo onu riječ koja nam najviše odgovara, iako smo mjesto nje mogli birati i drugu. Te odnose među riječima nazivamo **paradigmatski odnosi**.

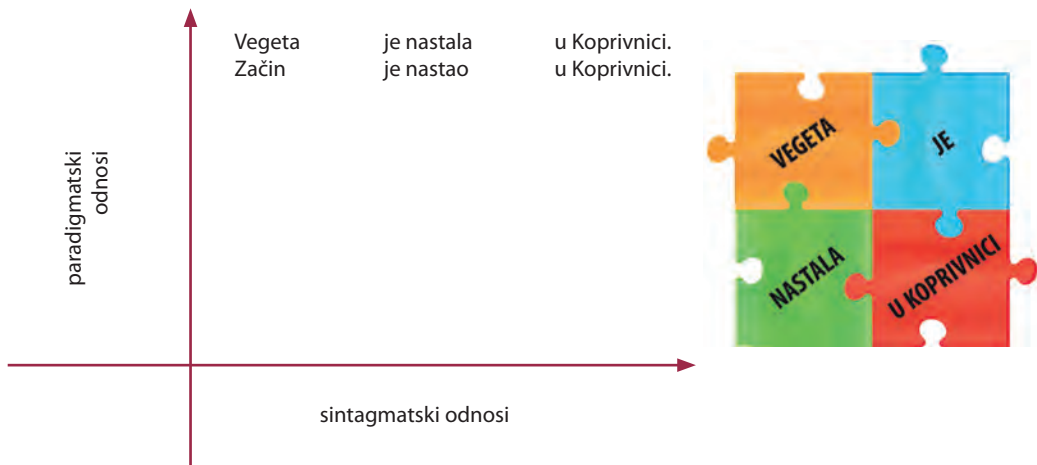
Nakon što smo odabrali tražene riječi trebali smo ih složiti u rečenice prema njihovim gramatičkim odnosima. Na primjer, rod glagola (u službi predikata) ovisit će o imenici (u službi subjekta) s kojom se on slaže: *Začin (m. r.) je nastao (m.r.) kao dodatak jelu.*

Ovi odnosi slaganja riječi u rečenice temelje se na njihovu razmještau, a nazivaju se **sintagmatskim odnosima**.

ZAPAMTITE!

Paradigmatski odnosi među jezičnim jedinicama temelje se na **odabiru** ili **selekciji** riječi. Selekcijom nazivamo postupak biranja samo određenih riječi.

Sintagmatski odnosi se temelje na **razmještau** ili **kombinaciji** oblika riječi. Kombinacijom nazivamo postupak slaganja riječi po određenim pravilima.

Sintagma

ZADATAK

Pokušajte na praznu crtu dodati neku riječ kojom bi se označena riječ mogla dopuniti!

*Mjestašce ..... dvadesetak kilometara od Koprivnice dom je .....
naive. Ondje, kažu, baš svi znaju slikati, a ..... im je **podloga** staklo. Pri-
ča počinje kada je ..... **slikar** Krsto Hegedušić prvi put vidio radove mla-
dog ..... **Ivana Generalića**. Ugledao ih je na ..... **mje-
stu** – na papirnatim vrećicama u prodavaonici njegova ..... **Franje**. Slavni
ga je slikar uputio u osnove **slikanja** na ....., a ostalo je već povijest. Danas su
..... **krajolici** ovješeni na **zidovima** ..... i ..... ši-
rom svijeta.*

Muzej naive umjetnosti u Hlebinama

Pročitajte naglas svoja rješenja! Istaknute riječi su glavne sastavnice spojeva riječi, a na praznu ste sastavnicu trebali upisati zavisnu sastavnicu koja pobliže označava glavnu.

Pogledajte! Nudimo vam jedno od mogućih rješenja:

*Mjestašce **smješteno** dvadesetak kilometara od Koprivnice dom je **hrvatske naiva**. Ondje, kažu, baš svi znaju slikati, a **omiljena** im je **podloga** staklo. Priča počinje kada je **proslavljeni slikar** Krsto Hegedušić prvi put vidio radove mladog **seljaka Ivana Generalića**. Ugleđao ih je na **neobičnome mjestu** – na papirnatim vrećicama u prodavaonici njegova **strica Franje**. Slavni ga je slikar uputio u osnove **slikanja na staklu**, a ostalo je već povijest. Danas su **hlebinski krajolici** ovješeni na **zidovima muzeja** i **kuća** širom svijeta.*

■ Razmislite!

Rješavajući ovaj zadatak vi ste sastavljali sintagme, tj. spojeve dviju riječi koje su međusobno povezane. Imaju, međutim, sintagme još jedno bitno obilježje.

Usporedite spojeve riječi u lijevom i desnom stupcu! Radi li se u oba slučaja o sintagma?

<i>hrvatska naiva</i>	<i>na staklu</i>
<i>omiljena podloga</i>	<i>na zidovima</i>
<i>stric Franjo</i>	<i>od Koprivnice</i>
<i>hlebinski krajolici</i>	<i>u prodavaonici</i>

Spojevi riječi u lijevom su stupcu sintagme, dok u desnom stupcu nisu. Jeste li uočili koja je razlika među njima? U lijevom stupcu u svakom spoju riječi imamo dvije promjenjive riječi, dok u spojevima riječi u desnom stupcu samo je jedna riječ promjenjiva, a druga to nije.

■ Podsjetimo se!

Promjenjive riječi imaju i leksička i gramatička obilježja, dok nepromjenjive riječi (osim priloga) imaju samo gramatička.

Prema stupnju određenosti njihova značenja riječi se dijele na **punoznačne** i **nepunoznačne**. Punoznačne riječi imaju i leksičko i gramatičko značenje (imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli i prilozi), dok nepunoznačne riječi imaju samo gramatičko značenje. One služe za uspostavljanje odnosa među punoznačnim riječima. To su prijedlozi, veznici, uskllici i čestice.

■ Pogledajte!

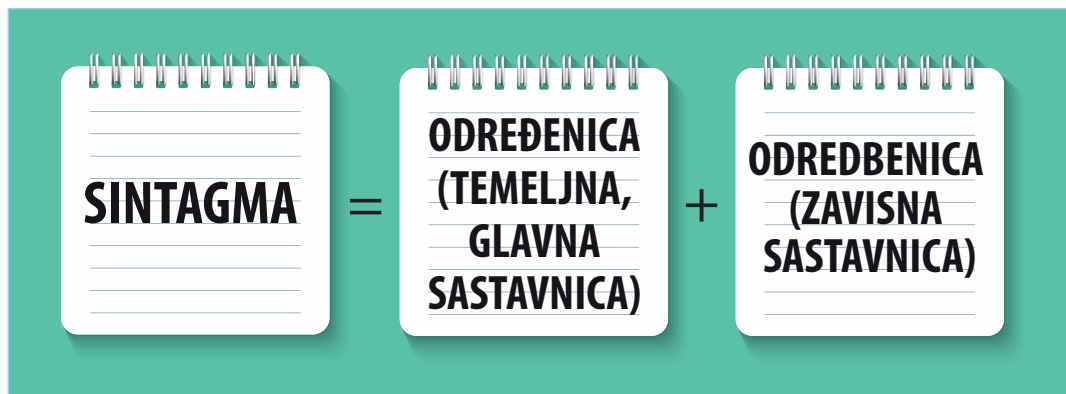
Primjer	Vrsta riječi	Leksičko značenje	Gramatičko značenje
stric	imenica	očev brat	muški rod, jednina, nominativ
hrvatska	pridjev	odnosi se na Hrvatsku (zemlju)	ženski rod, jednina, nominativ
on	zamjenica	muško biće	muški rod, 3. lice jednine, nominativ
jedan	broj	količina	muški rod, jednina, nominativ
nastao je	glagol	stvorio se	3. lice jednine, muški rod, perfekt
blizu	prilog (mjesni)	nedaleko	–

ZAPAMTITE!

Sintagma je spoj najmanje dviju punoznačnih, međusobno gramatički povezanih riječi. Te dvije riječi nazivamo sastavnicama sintagmi. Među njima jedna je uvijek glavna sastavnica, dok je druga zavisna sastavnica koja dopunjuje, pobliže određuje značenje glavne.

Punoznačnice su riječi koje imaju i leksičko i gramatičko značenje.

Nepunoznačnice su riječi koje imaju samo gramatičko značenje, a služe za uspostavljanje odnosa među punoznačnim riječima.

■ Pogledajte!

Sastavnice sintagme mogu biti povezane na razne načine. Odnos između dvije riječi može biti:

- gramatička zavisnost (npr. *rijeka Sava, kocka šećera*)
- funkcionalna zavisnost (npr. *zelena trava, kositi travu*)
- značenjska zavisnost (npr. *prsti majke, miluju kosu* i sl.)

O tim odnosima bit će više riječi u sljedećim tematskim cjelinama.

GRAMATIČKE VEZE MEĐU SASTAVNICAMA SINTAGMI

Sročnost

ZADATAK

Pogledajte podcrtane sintagme! Što primjećujete?

Liga prvaka u štiklama

Kineski povjesničari tvrde da su žene u Kini igrale nogomet još prije dvije tisuće godina o čemu svjedoče kameni reljefi u provinciji Henan. U nas je ženski nogomet sve popularniji, a u ostatku Europe to je već davno hit. U Njemačkoj se nogometom registrirano bavi oko milijun cura! U Hrvatskoj se pak natječe 26 klubova u seniorskoj konkurenciji (prva i tri druge lige) te djevojke od 11 do 16 godina u tri lige mladeži.

(PREMA: ROBERT KNJAZ, LIGA PRVAKA U ŠTIKLAMA; MODRA LASTA, BR.2. 2011./2012.)

Promatrajući podcrtane sintagme možemo zaključiti da se njihove sastavnice slažu u rodu, broju i padežu.

■ Pogledajte!

kineski povjesničari – nominativ, množina, muški rod*kameni reljefi* – nominativ, množina, muški rod*ženski nogomet* – nominativ, jednina, muški rod*u seniorskoj konkurenciji* – lokativ, jednina, ženski rod

Takav gramatički odnos u kojem se sastavnice sintagme slažu po rodu, broju i padežu, naziva se **sročnost** ili **kongruencija**.

Provjerite i sljedeći primjer: *u provinciji Henan*.

Dvije sastavnice sintagme se slažu u padežu (lokativ) i u broju (jednina), ali se ne slažu po rodu: provincija je imenica ženskoga roda, dok je Henan (vlastita) imenica muškoga roda. I u takvom slučaju je riječ o sročnosti, ali je ona ovoga puta nepotpuna.

Sigurno ste zamijetili kada je zavisna sastavnica pridjev (*kameni reljef, ženski nogomet, seniorska konkurencija*), ona se uvijek u potpunosti slaže s glavnom sastavnicom u rodu, broju i padežu. Međutim, kada je i zavisna sastavnica imenica, to nije uvijek tako. Dakle, dvije su vrste sročnosti: potpuna i nepotpuna.

■ Usporedite!

ZAPAMTITE!

Sročnost (kongruencija – *lat. congruere – podudarati se*) je potpuno ili djelomično slaganje glavne i zavisne sastavnice sintagme u rodu, broju i padežu.

Potpuna je **sročnost** kada se glavna i zavisna sastavnica u potpunosti slažu u rodu, broju i padežu. To se događa kada je zavisna sastavnica pridjevska riječ.

Nepotpuna ili **djelomična sročnost** nastaje kada je zavisna sastavnica imenica koja se ne slaže nužno s glavnom sastavnicom po svim gramatičkim kategorijama (rodu, broju, padežu).

Upravljanje

Pročitajte sljedeći tekst i **promotrite** podcrtane sintagme! Što primjećujete? Što je zajedničko svima njima?

Crvena je boja Ferrarija

Crni propeti konjić na žutoj pozadini znak je koji većina svijeta veže uz Ferrari. Prvi put je upotrijebljen 1929. kada je Enzo Ferrari osnovao trkaću momčad. A zašto se na automobilu nalazi baš konj? U Prvome svjetskom ratu Enzov brat bio je pilot u eskadrili koja je imala propetoga konjića na svojim avionima.

Nakon pobjede u jednoj utrci grofica Baracca, shrvana tugom, darovala je Enzovom bratu taj grb s ostataka aviona njezina sina Francesca koji je poginuo u ratu. U znak sjećanja taj znak od tada krasi svaki proizvedeni Ferrari.

Enzovu strast prepoznali su i navijači, a crvena je boja od samih početaka vezana uz Ferrari kao boja talijanskih trkaćih automobila. A onda je, ranih 1960-ih Henry Ford odlučio kupiti Ferrari. Enzo se nije mogao nikako pomiriti s njime i unatoč financijskim poteškoćama, pun ljutnje, odbio je njegovu ponudu. Fordov se unuk tada odlučio za osvetu i proizveo je legendarni Ford GT40 koji je prekinuo Ferrarijevu dominaciju na Le Mansu i doveo do suparništva dvaju proizvođača.

(PREMA: TIBOR HITRI, CRVENA JE BOJA FERRARIJA, MODRA LASTA, BR. 9. 2011./2012.)

Svim ovim sintagmama je zajedničko da im je glavna sastavnica glagol. Taj glagol zahtijeva određeni padežni oblik imenice, tj. zavisne sastavnice.

■ Provjerite!

glavna

veže
osnovao je
nalazi se
imala je
darovala je
krasi
prepoznali su
pomiriti se
odbio je
odlučio se
proizveo je
prekinuo je
doveo do

sastavnica

→ uz što?
→ što?
→ na čemu?
→ što?
→ kome?
→ što?
→ što?
→ s kim?
→ što?
→ za što?
→ što?
→ što?
→ do čega?

zavisna

→ uz Ferrari (uz + A)
→ (trkaću) momčad (A)
→ na automobilu (na + L)
→ (propetoga) konjića (A)
→ (Enzovom) bratu (D)
→ Ferrari (A)
→ strast (A)
→ s njime (I)
→ ponudu (A)
→ za osvetu (za + A)
→ Ford (A)
→ dominaciju (A)
→ suparništva (do+G)

Kao što vidite u svakoj od istaknutih sintagmi glavna je sastavnica bila glagol, a taj je glagol tražio određeni oblik imenice koja je činila zavisnu sastavnicu u sintagmi. Glavna je sastavnica odredila padež zavisne. Takav odnos među sastavnicama sintagme nazivamo **upravljanje** ili **rekcija** (lat. *rectio* – upravljanje).

Razmislite! Imaju li i druge riječi osim glagola upravljačka svojstva? Pogledajte sljedeće sintagme:

Glavna sastavnica je...		Padež koji zahtijeva glavna sastavnica
imenica	<u>boja</u> Ferrarija	čega? → G
	<u>znak</u> sjećanja	čega? → G
	<u>suparništvo</u> proizvođača	koga? → G
	<u>pilot</u> u eskadri	u čemu? → L
pridjev	<u>shrvana</u> tugom	čime? → I
	<u>pun</u> ljetnje	čega? → G
broj	<u>dvaju</u> proizvođača	čega? → G

Možemo zaključiti da osim glagola i imenske riječi (imenice, pridjevi, brojevi) mogu imati upravljačka svojstva.

ZAPAMTITE!

Upravljanje (rekcija) je gramatički odnos između glavne i zavisne sastavnice sintagme u kojoj glavna sastavnica (najčešće glagol) „upravlja“ gramatičkim svojstvima zavisne tj. određuje joj oblik, traži dopunu u određenom padežu.

Međutim, u sintagmama koje su nastale upravljanjem veza je katkad između glavne i zavisne sastavnice jača, a katkad slabija. Npr. u sintagmama *položiti ispit*, *napisati pismo*, *obraniti domovinu* veza između glavne i zavisne sastavnice je jaka jer zavisna sastavnica mora biti u akuzativu, taj se odnos nikako ne može izreći drukčije. U tom slučaju je riječ u **jakom upravljanju**.

■ Razmislite!

Možete li međutim, drugačije reći: *lutati po livadi*, *uraditi namjerno*, *sjediti pod lipom*, a da se značenje sintagme bitno ne promijeni?

Naravno, možemo:

lutati po livadi (po + L) = lutati livadom (I)

uraditi namjerno (prilog) = uraditi s namjerom (s + I)

sjediti pod lipom (pod + I) = sjediti ispod lipe (ispod + G)

U ovim je sintagmama veza između glavne i zavisne sastavnice labavija, slabija, stoga se ona naziva **slabo upravljanje**.

■ Ponovimo!

Dvije su vrste upravljanja:

1. **jako upravljanje:** gramatička veza među sastavnicama sintagme u kojoj se zavisna sastavnica ne može zamijeniti nijednim drugim oblikom, a da se ne promijeni značenje sintagme.
npr. u sintagmi *pjevati pjesmu* oblik zavisne sastavnice *pjesmu* (u akuzativu) ne može se zamijeniti npr. sa: *pjevati pjesmom* (I), *pjevati kroz pjesmu* (kroz + A), *pjevati u pjesmi* (u + L) i sl.
2. **slabo upravljanje:** gramatička veza među sastavnicama sintagme u kojoj se zavisna sastavnica može zamijeniti nekim drugim oblikom, a da se pri tome ne promijeni značenje sintagme.
npr. u sintagmi *šetati parkom* oblik zavisne sastavnice *parkom* (I) može se zamijeniti istom riječju u lokativu (*šetati u parku*, *šetati po parku*), akuzativu (*šetati kroz park*), genitivom (*šetati preko parka*).

Pridruživanje

ZADATAK

Proučite podcrtane sintagme u sljedećem ulomku!

Biokovo je iznenada olistalo, zaoblilo obronke mladim zelenilom. U selu podno planine ljudi su se žurno pripremali jer je trebalo otjerati stoku u planinu i ostati tamo sve do jeseni. Pod planinom je neprijetno iznikla trava, a stoka željna svježe paše nemirno se oglašavala iz pojata. Djevojčica Cvita se dobro pripremila da prvi put otjera ono malo ovaca u planinu.

(PREMA: BOKOVSKA LEGENDA, MODRA LASTA, BR.7. 2008./2009.)

Razmislite! Što je zajedničko ovim sintagmama?

z a v i s n a

iznenada
žurno
neprimjetno
nemirno
dobro

s a s t a v n i c a

g l a v n a

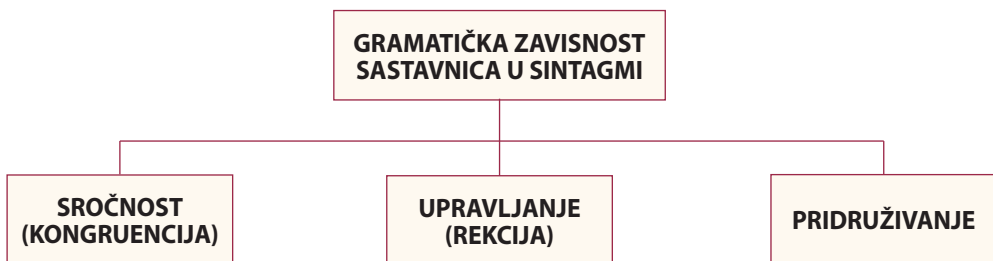
je olistalo
su se pripremali
je iznikla
se oglašavala
se pripremila

U svim tim sintagmama glavna je sastavnica glagol, a zavisna prilog, tj. nepromjenjiva riječ koja nema svoje gramatičke kategorije roda, broja i padeža. Prilozi su labavom vezom pridruženi glagolima. Npr. uz glagol *pripremila se* stoji načinski prilog *dobro*, ali istom glagolu se mogu pripojiti i druge riječi: *jučer se pripremila*, *brzo se pripremila*, *pripremila se za izlazak* itd.

ZAPAMTITE!

Gramatička veza među sastavnicama sintagme u kojoj zavisnoj sastavnici nije određena ni vrsta riječi ni oblik naziva se **pridruživanje**.

■ Ponovimo!

VRSTE SINTAGMI

ZADATAK

Usporedite sintagme koje smo razvrstali u tri skupine prema službi zavisne sastavnice na glavnu!

Osim kockastih dresova naša je nogometna reprezentacija poznata diljem svijeta i po svojim vatrenim navijačima. Igrala naša momčad na dalekom Grendlandu, u vreloj Sahari ili džungli Amazone, sigurno će ih pratiti i hrvatski navijači. Ako nam momčad i nije prvak svijeta, navijači su nam višestruki prvaci svemira u hrabrenju i vjernosti. O tome nam je pričao Kruno, predsjednik kluba.

(PREMA: ROBERT KNJAZ, UVIJEK VJERNI, MODRA LASTA, BR. 10. 2011./2012.)

a)

kockasti dresovi
nogometna reprezentacija
vatreni navijači
naša momčad
hrvatski navijači

b)

džungla Amazone
prvak svijeta
prvaci svemira
predsjednik kluba

c)

predsjednik Kruno

U a) i c) skupini odvojili smo sintagme među čijim sastavnicama postoji gramatička veza sročnosti, tj. glavna im sastavnica određuje gramatička obilježja zavisne sastavnice. U b) skupini nalaze se nesročne sintagme koje se temelje na upravljanju. Zajedničko obilježje svih triju skupina jeste da u svim sintagmama zavisna sastavnica pobliže određuje glavnu sastavnicu. Takve se sintagme nazivaju **odredbene** ili **atributne sintagme**.

ZAPAMTITE!

Odredbena ili **atributna sintagma** pokazuje gramatički odnos između imenice i njezinoga atributa (*vatreni navijači*, *prvak svijeta*) ili između imenice i njezine apozicije (*predsjednik Kruno*).

Dvije su vrste odredbene ili atributne sintagme:

1. pridjevna (*kockasti dresovi*) → temelji se na sročnosti
2. imenska (*džungla Amazone*) → temelji se na upravljanju

Razmislite! Što je zajedničko sljedećim podcrtanim sintagmama? Proučite glavne i zavisne sastavnice sintagme!

Uz navijačko nadigravanje dečki su nam otvorili srce. Kažu da su navijači koji promiču navijanje, a ne nasilje. Svi su se oni odlučili za adrenalin i tribinu.

(PREMA: ROBERT KNJAZ, UVIJEK VJERNI, MODRA LASTA, BR. 10. 2011./2012.)

U svim podcrtanim sintagmama glavna je sastavnica glagol, a zavisna imenska riječ u nekom kosom padežu ili prijedložni izraz:

g l a v n a		s a s t a v n i c a		z a v i s n a
↓				↓
otvorili su	→	nam (D. jd.)		→ srce (A. jd.)
promiču	→			→ navijanje (A. jd.)
ne promiču	→			→ nasilje (A. jd.)
odlučili su se	→			→ za tribinu (za + A. jd.)
odlučili su se	→			→ za adrenalin (za + A. jd.)

Ova vrsta sintagme naziva se **dopunska** ili **objektna sintagma**.

ZAPAMTITE!

Dopunska ili **objektna sintagma** je veza glagola kao glavne sastavnice i imenske riječi kao zavisne sastavnice u nekom kosom padežu ili prijedložni izraz. Naziv dolazi stoga što se zavisna sastavnica odnosi prema glavnoj kao njezina dopuna (objekt).

Dopunska ili objektna sintagma se uvijek temelji na jakom ili slabom upravljanju.

Proučite i sljedeće sintagme!

Navijači svoja putovanja planiraju blagovremeno. Sve ostale obaveze urade brzo i složno se dogovaraju za detalje putovanja. Za prenočište ne plaćaju puno jer često spavaju u najjeftinijim mogućim smještajima.

(PREMA: ROBERT KNJAZ, UVIJEK VJERNI, MODRA LASTA, BR. 10. 2011./2012.)

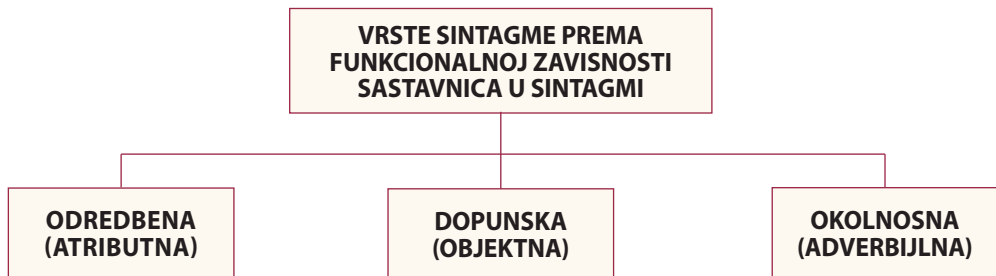

U podcrtanim sintagmama glavna je sastavnica također glagol, dok zavisna sastavnica izriče neku okolnost vršenja glagolske radnje (vrijeme, mjesto, način, količinu), tj. odnosi se prema glavnoj kao njezina priložna (adverbijalna) oznaka, stoga se takve sintagme nazivaju **okolnosne** ili **adverbijalne sintagme**.

g l a v n a	s a s t a v n i c a	z a v i s n a
↓		↓
planiraju urade dogovaraju se (ne) plaćaju		(kada?) → blagovremeno (kako?) → brzo (kako?) → složno (koliko?) → puno

ZAPAMTITE!

Okolnosnu ili adverbijalnu sintagmu čini glagol kao glavna sastavnica i nepromjenjiva riječ (obično prilog) kao zavisna sastavnica koja kazuje okolnosti vršenja glagolske radnje. Okolnosna se sintagma temelji na pridruživanju (*uraditi brzo*) ili na upravljanju (*zadovoljiti se rezultatom*).

■ **Ponovimo!**

Rečenica

UVOD U REČENICU

Razmislite! Zašto ne možemo reći da je sljedeći niz riječi rečenica? Što je potrebno kako bi one činile jednu rečenicu?

u živimo masovnoga u vrsta se povijesti koje šestim izumiranja razdobljem doba smatra

Taj je niz besmislen stoga što je u njemu redosljed riječi izmiješan, nije složen po gramatičkim pravilima slaganja riječi. U ovakvom izmiješanom redosljedu te riječi ne prenose nikakvu obavijest, a prenošenje obavijesti trebalo bi biti jedna od važnih odlika rečenice. Prema tome, ipravan redosljed ovoga niza riječi glasio bi:

Živimo u doba koje se smatra šestim razdobljem masovnoga izumiranja vrsta u povijesti.

ZAPAMTITE!

Rečenica je temeljna jezična jedinica kojom se prenosi obavijest tj. temeljna jezična jedinica koja služi za sporazumijevanje. Među riječima svake rečenice postoji gramatička i značenjska veza.

ZADATAK

Čitajući sljedeći tekst pokušajte utvrditi njegov uvod, središnji dio i zaključak! Ustanovite radi li se o cjelovitom tekstu!

Živimo u doba koje se smatra šestim razboljem masovnoga izumiranja vrsta u povijesti. Znanstvenici procjenjuju da svakog dana nestaje otprilike 130 životinjskih vrsta. Stoga se u svijetu 4. listopada još od 1931. svake godine obilježava Međunarodni dan zaštite životinja. Smisao je toga ne samo upozoravanje na ugroženost životinja, nego i podsjećanje na to da na Zemlji nismo sami, da je dijelimo i s drugim bićima i da je opstanak svih nas međusobno ovisan.

(PREMA: ZRINKA RADIĆ, VOLITE ŽIVOTINJE SVAKOG DANA, MODRA LASTA, BR. 2. 2012./2013.)

Čitajući ovaj tekst možemo zaključiti da se radi o cjelovitom tekstu koji je sastavljen od međusobno povezanih rečenica. Vjerojatno ste i to primijetili da je smisao 3. i 4. rečenice nemoguće razumjeti bez prve dvije rečenice na koju se zadnje dvije nadovezuju. Po tome možemo zaključiti da se radi o završenom, potpunom izrazu koji se naziva **diskurz**.

ZAPAMTITE!

Diskurz je jezična jedinica najviše razine, potpuni jezični izraz koji se sastoji od međusobno povezanih rečenica i sadrži sve što se htjelo reći. Najvažnije mu je obilježje **dovršenost**. Prema tome rečenica je isto diskurz, onaj dio diskurza koji, budući da je i sam dovršen, može biti i sam diskurz.

REČENICA KAO JEZIČNA JEDINICA

Proučite sljedeću rečenicu! Na koji su način u njoj povezane riječi?

Carly Rae Jepsen rođena je 21. studenog 1985. u glazbenoj obitelji u Kanadi.

Sve su riječi vezane uz glavnu sastavnicu ove rečenice, a to je izraz *rođena je*. Taj oblik riječi otvara mjesto ostalim rečeničnim dijelovima:

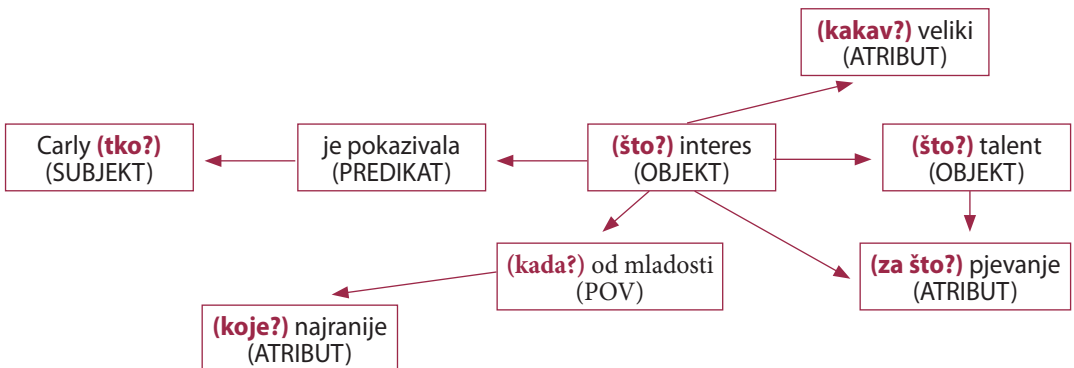
rođena je → tko?	→ Carly Rae Jepsen (subjekt)
→ kada?	→ 21. studenog 1985. (priložna oznaka vremena)
→ gdje?	→ u Kanadi (priložna oznaka mjesta)
→ gdje?	→ u (glazbenoj) obitelji (priložna oznaka mjesta)

Svi ovi rečenični dijelovi imaju određenu službu u rečenici, a glavnu ulogu ima predikat (*rođena je*) kao jezgra rečenice. Kao što smo iz gornjeg primjera mogli vidjeti, on otvara mjesto svim ostalim **samostalnim rečeničnim dijelovima** kao što su subjekt i priložne oznake.

Pogledajte! Jedna priložna oznaka mjesta (*u obitelji*) bila je izražena imenicom s dopunom (*glazbenoj*). Ta dopuna je pridjevski atribut koji pobliže određuje imenicu *obitelj*, ali se u rečenici ne nalazi samostalno, stoga ju nazivamo imeničkim dodatkom tj. **nesamostalnim rečeničnim dijelom**.

Na sličan način i sljedeću rečenicu možemo raščlaniti na manje rečenične dijelove koji su u nekom odnosu s drugim rečeničnim dijelovima:

Carly je od najranije mladosti pokazivala veliki interes i talent za pjevanje.

ZAPAMTITE!

Osobina rečenice da se ona može rastaviti na manje dijelove koji su međusobno povezani naziva se članjivost rečenice.

Samostalni ili **glavni rečnični dijelovi** (predikat, subjekt, objekt, priložne oznake) i **nesamostalni** ili **sporedni rečnični dijelovi** (imenski dodaci – atribut i apozicija) čine **gramatičko ustrojstvo rečenice**.

Rečenica s obzirom na priopćajnu svrhu (ciljnu usmjerenost)**Jeste li znali?**

Rečenica osim svojega gramatičkog ustrojstva ima i priopćajnu svrhu. Ta **priopćajna svrha**, koju želimo postići, može biti različita:

- govornik želi **obavijestiti** sugovornika o čemu je riječ (tvrdi da nešto jest ili nije): *Carly je radila kao konobarica u kafiću.*
- govornik želi **dobiti** kakvu **obavijest** (izražava pitanje): *Svirate li saksofon?*
- govornik želi **motivirati** sugovornika na neko djelovanje (izriče zapovijed, zabranu): *Vjerujte u svoje snove i slijedite ih!*
- govornik želi **izraziti** neki **osjećaj, želju, molbu** (izriče želju, molbu, savjet i sl.): *Molim te, dodaj mi sol!*

ZAPAMTITE!

S obzirom na svoju priopćajnu svrhu rečenice se dijele na:

- **izjavne**: obavještavaju sugovornike o nečemu (*Sporazumjeli smo se.*)
- **upitne**: traže obavijest od sugovornika (*Jesmo li se sporazumjeli?*)
- **usklične rečenice**: izriču poticaj, želju, molbu, osjećaj, te govore o emocionalnom odnosu između govornika i sadržaja obavijesti (*Sporazumimo se već jednom!*)

Prisjetite se! Za izražavanje upitnosti i uskličnosti postoje i različita jezična sredstva kao što su:

- čestice: *Dolaziš li? Zar dolaziš?*
- upitne zamjenice i prilozi: *Čemu se nadaš? Sad si se sjetio?*
- usklici: *Eto, divna samovara! Oh, kako si lijepa!*

Osim tih jezična sredstva i upitnost i uskličnost se može izraziti posebnom intonacijom, rečničnom melodijom ili pojačanim intenzitetom. U pismu se izjavnost, upitnost i uskličnost bilježe posebnim interpunkcijskim znakovima, **točkom**(.), **upitnikom** (?) i **uskličnikom** (!).

Rečenica kao obavijesna jedinica

Jeste li znali?

S obzirom na količinu obavijesti koju prenose rečenice imaju i svoje obavijesno ustrojstvo. Kada jednu rečenicu uključimo u kontekst, ona postaje govorna jedinica. Tada joj pristupamo s komunikacijskog gledišta.

Pročitajte sljedeći tekst i pokušajte otkriti koji njegov dio prenosi potpuno novu obavijest (koja nije poznata iz konteksta već od ranije)!

Carly je 2007. bila jedna od finalistica talent-showa „Kanadski idol“. Iako nije pobijedila (zaustavila se na trećemu mjestu), potpisala je ugovor i snimila album, a nakon toga još jedan. Ipak, s vremenom je pala u zaborav. No pet godina kasnije za Božić pri posjetu roditeljima u Kanadi, Justin Bieber slučajno je na radiju čuo njezinu pjesmu i totalno se oduševio. Na Twitteru je odmah napisao da je to „najzaraznija pjesma koju je ikad čuo“, što je pročitao 22 milijuna njegovih poklonika. To je pokrenulo lavinu i svi su se počeli javljati Jepsenici.

(PREMA: ŽELJKA VUKOVIĆ: SVI SU LUDI ZA CARLY, MODRA LASTA, BR. 2. 2012./2013.)

Prva rečenica u svakom pogledu sadrži novu obavijest. U njoj svaka riječ čini novu informaciju: *Carly je 2007. bila jedna od finalistica talent-showa „Kanadski idol“.*

U drugoj rečenici sintagme *nije pobijedila, zaustavila se, potpisala je i snimila* odnose se na Carly iz prve rečenice, ali to nije potrebno ponavljati budući da nam je subjekt poznat iz prve rečenice, tj. konteksta.

Sličan je slučaj i u trećoj rečenici sa sintagmom *pala je u zaborav*, i ovdje je isti subjekt: Carly.

U četvrtoj rečenici imamo samo dva poznata elementa: *pet godina kasnije* tj. 2012. (jer je u prvoj rečenici spomenuta 2007. godina), te *njezinu pjesmu*, opet se odnosi na Carly. Svi ostali dijelovi ove rečenice čine novu obavijest.

U petoj rečenici također je poznat subjekt (iako nije izrečen): *odmah je napisao* (tj. on, Justin Bieber), kao što je iz prvog dijela rečenice poznata obavijest i *njegovih poklonika* (tj. Bieberovih). Svi ostali dijelovi rečenice kriju nepoznatu obavijest.

Zadnja rečenica počinje pokaznom zamjenicom *to* koja se odnosi na cijelu obavijest izrečenu u prethodnoj rečenici (to što je napisao na Twitteru), dok je ostatak rečenice nova obavijest.

ZAPAMTITE!

Obavijesno ustrojstvo rečenice sastoji se od dva dijela: od teme i reme. **Tema** je iz konteksta ili govorne situacije već od ranije poznat, manje obavijestan dio u rečenici, dok je **rema** dio rečenice koji sadrži novu obavijest (o već poznatom).

Gramatičko ustrojstvo rečenice

PREDIKAT

U sljedećim poglavljima udžbenika bit će riječi o rečeničnim dijelovima. O njima ste već učili i u osnovnoj školi, pa sada možemo to vaše znanje potvrditi i dijelom dopuniti.

ZADATAK

Pročitajte sljedeću pjesmu Branka Ćakaruna i razmislite što sve znate o predikatu!

(BRANKO ĆAKARUN: PAŠKA RAZGLEDNICA, RADOST, 1998. GODIŠTE XLVIII. VELJAČA)

Kako je iz pjesmice vidljivo, podcrtali smo predikate u rečenicama, a oni su gotovo u svakoj rečenici izrečeni glagolom.

Rečenica	Glagol	Obilježja predikata
<u>Dobili ste</u> Karlobag.	dobiti	lice, broj, vrijeme, vid, način
Sad <u>imamo</u> višak soli.	imati	lice, broj, vrijeme, vid, način
Mi <u>nudimo</u> gradu snijega.	nuditi	lice, broj, vrijeme, vid, način

Iz gore navedenih primjera možemo zaključiti da glagol u rečenici postaje predikat kada mu dodajemo predikatna obilježja ili predikatne kategorije. One su identične s gramatičkim kategorijama glagola.

Osim toga, ako obratite pažnju na međusobne odnose riječi, vidjet ćete da one jedna drugoj otvaraju mjesto.

■ Provjerite!

<i>Dobili ste</i>	→ tko?	→ vi (subjekt)
<i>Dobili ste</i>	→ što?	→ Karlobag (objekt)
<i>Sad imamo</i>	→ tko?	→ mi (subjekt)
<i>Sad imamo</i>	→ što?	→ višak soli (objekt)
<i>Sad imamo</i>	→ kada?	→ sad (priložna oznaka vremena)
<i>Mi nudimo</i>	→ tko?	→ mi (subjekt)
<i>Mi nudimo</i>	→ što?	→ snijega (objekt)
<i>Mi nudimo</i>	→ komu?	→ gradu (neizravni objekt)

Možemo zaključiti da je riječ kojoj nijedna druga riječ ne otvara mjesto u rečenici predikat. Međutim, predikat je rečenični dio iz kojega se može predvidjeti najviše drugih riječi, što će značiti da je predikat najmanje predvidljiv dio rečenice. Po njemu su pak predvidljivi subjekt, objekt i priložne oznake. Subjekt se u rečenicu uvrštava prema sročnosti s predikatom (*vi ste dobili* – 2. lice množine, muški rod), objekt po rekaciji predikatnog glagola (*imamo višak* – glagol *imati* + A), a priložne oznake po predikatu (*sad imamo*).

ZAPAMTITE!

Predikat je temelj rečeničnog ustrojstva, to je riječ (ili skup riječi) koja sama sebi otvara mjesto u rečenici. Kako je predikat temelj rečenice, ima posebna gramatička svojstva (**predikatne kategorije**) kojima upravlja ostalim riječima u rečenici. To su **kategorije lica, broja, vremena, vida i načina**.

Za +5!

Naziv predikata dolazi od lat. riječi *praedicatum*, ono što se o kome ili čemu izriče. Stariji naziv za predikat je prirok.

Vrste predikata

ZADATAK

Iz pjesmice na početku lekcije pronađite dva predikata koja su izrečena glagolom odnosno glagolom i nekom imenskom riječju!

Kako predikat izriče što subjekt radi, u kakvom je stanju ili što se s njim zbiva, razlikujemo dvije vrste predikata, a to su glagolski i imenski predikat.

Pogledajte njihove značajke u sljedećoj tablici:

Vrste predikata	Primjer	Definicija	Način izricanja
glagolski predikat	<i>dobili ste</i>	Predikat koji se izriče glagolom.	Glagolski se predikat može izreći: 1. jednim glagolom a) jednostavnim: <i>imamo</i> b) složenim**: <i>dobili ste</i> 2. sa dva ili više različitih glagola : <i>trebalo bi se odmoriti, počelo je svitati</i>
imenski predikat	<i>tradicija su</i>	Predikat koji se izriče nekim oblikom pomoćnog glagola biti (spona ili kopula)* i nekom imenskom riječju (predikatno ime).	Imenski se predikat može izreći: a) spona + imenica : Ovčice <u>su</u> <u>tradicija</u> . b) spona + pridjev : Tradicija <u>je</u> <u>vjerna</u> Pagu. c) spona + zamjenica : Pag <u>je</u> <u>naš</u> . d) spona + broj : Pag <u>je</u> <u>prvi</u> . e) spona + prilog : Pag <u>je</u> <u>ovdje</u> . f) spona + prijedložni izraz : Pag <u>je</u> <u>na sje-</u> <u>veru</u> .

* Spona ima ulogu predikatne kategorije (lica, broja, vremena).

** Ako je predikat izrečen složenim glagolskim oblikom, njegovi dijelovi ne moraju nužno slijediti jedan iza drugoga u rečenici: *Sad su one sve na špagu;/tradicija vjerna Pagu.*

» PRIPAZITE!

U nekim rečenicama glagol *biti* ima potpuno značenje (*boraviti, nalaziti se, bivati, postojati i sl.*), tada je riječ o glagolskom predikatu, a ne o sponi (kopuli) u imenskom predikatu.

Npr: *Ja **sam** na Pagu. (boravim, ljetujem)*
*Braća **su** mi u Istri. (žive, nalaze se, itd.)*

Za +5!

Predikatno ime (tj. imenska riječ) u stilski obilježenom izričaju uz glagole *biti, postati* i sl. može stajati u instrumentalu umjesto nominativa:
Npr: *Postao je predsjednikom. Bio je svećenikom.*

Razmislite! Kakav je predikat u sljedećim rečenicama?

Osjećam se odlično. Pravi se Englez. Naziva se šefom. Čini se odličnim. Postat će novinar.

U svim tim rečenicama postoji glagol koji ne govori o tomu što se pripisuje subjektu ili objektu. Obavijest koja nedostaje treba prenijeti imenskim dijelom predikata, tj. osjećam se (kako?) odlično, pravi se (što?) Englez, naziva se (kako?) šefom, postat će (što?) novinar i sl. Znači da je u ovim rečenicama riječ o imenskom predikatu u kojem na mjestu spone nemamo pomoćni glagol *biti*, nego tzv. **polusponski (semikopulativni)** glagol. Takvi su glagoli: *činiti se, praviti se, ostati, postati, ispasti, pokazati se, osjećati se, nazivati se, smatrati se, prikazati se i sl.*

Predikatni proširak

Jeste li znali da se predikat može i proširiti? To možemo uraditi na dva načina, tako da temeljnom predikatu dodajemo glagolski ili imenski dio. Takav se dodatak predikatu naziva **predikatni proširak**.

Vrste predikatnog proširka

Imenski predikatni proširak	Glagolski predikatni proširak
Imamo dvije ishodišne rečenice. U jednoj je od njih glagolski, u drugoj imenski predikat: <i>Ljetujemo na Pagu. Sretni smo.</i>	U dvije ishodišne rečenice oba su predikata glagolska: <i>Putujemo na Pag. Veselili smo se ljetu.</i>
Te dvije rečenice možemo spojiti u jednu: <i>Sretni ljetujemo na Pagu.</i> Uz glagolski predikat (<i>ljetujemo</i>) u prvoj rečenici uvrstili smo predikatno ime (<i>sretni</i>) iz druge rečenice i tako smo dobili imenski predikatni proširak , koji najčešće ima oblik pridjeva.	Te dvije rečenice možemo spojiti u jednu tako da glagolsko vrijeme jednog predikata preoblikujemo u glagolski prilog sadašnji ili prošli: <i>Putujući na Pag veselili smo se ljetu.</i> Ova vrsta proširivanja predikata naziva se glagolski predikatni proširak .

Neoglagoljena rečenica

Provjerite koji su predikati u sljedećim rečenicama!

*Halo, halo ovdje Pag.
Uvijek s vama slani Pag.
A ovčice, sve na broju?
Hvala lijepa, Karlobag!*

Sve ove rečenice prenose potpunu informaciju, iako im nedostaje glagol. Predikat može ostati neizrečen ako ga se iz ostalih dijelova rečenice daje jednosmisleno razabrati:

<i>Halo, halo ovdje Pag.</i>	→	<i>Halo, halo ovdje je Pag.</i>
<i>Uvijek s vama slani Pag.</i>	→	<i>Uvijek je s vama slani Pag.</i>
<i>A ovčice, sve na broju?</i>	→	<i>A ovčice su sve na broju?</i>
<i>Hvala lijepa, Karlobag!</i>	→	<i>Lijepo zahvaljujem, Karlobag.</i>

Takve su rečenice i *U pomoć! Vatra!* koje izgovaramo uzbuđeni, uplašeni, pa priopćavamo samo najvažniju obavijest.

ZAPAMTITE!

Rečenica s neizrečenim predikatom naziva se **neoglagoljena rečenica** (u starijim gramatikama **eliptična** ili **krnja rečenica**). U neoglagoljenim je rečenicama predikat uvijek vidljiv iz konteksta.

Gramatička svojstva predikata

■ Podsjetimo se!

O predikatnim kategorijama je već bilo riječi na samom početku ovoga poglavlja. Predikatne su kategorije:

1. kategorija lica
2. kategorija vida
3. kategorija vremena
4. kategorija načina

Predikatnom kategorijom lica predikat uspostavlja odnos sa subjektom. Razlikujemo:

1. lice – onaj koji govori (govornik)
2. lice – onaj s kime se govori (sugovornik)
3. lice – onaj ili ono o čemu se govori (niti govornik, niti sugovornik, slušatelj)

Kategorija vida odnosi se na sam glagol u službi predikata i kao takva razlikuje se u dvije kategorije: svršenost i nesvršenost.

Već smo ranije naučili da su temeljne gramatičke oznake vremena sadašnjost, prošlost i budućnost. Međutim, te gramatičke kategorije vremena predikatni glagol dobiva prema zadatom trenutku koji može biti:

1. vrijeme **u** kojemu se govori (tempus dicendi),
2. vrijeme **o** kojemu se govori (tempus agendi).

Za polazište zadanoga trenutka svaki se puta uzima sadašnjost. Stoga kada se gramatičke oznake kategorije vremena promatraju prema vremenu **u kojemu** se govori, riječ je o **apsolutnoj upotrebi** vremena. Kada se pak gramatičke oznake kategorije vremena promatraju prema vremenu **o kojemu** se govori, radi se o **relativnoj upotrebi** vremenskih odredaba.

■ Usporedite!

<i>Sada učimo o predikatu.</i> → apsolutna prava sadašnjost (podudara se s vremenom govorenja)	<i>Sutra pišemo test o predikatu.</i> → relativna sadašnjost (ne podudara se s vremenom govorenja: govorimo sada, a pisat ćemo sutra; prezent koji izriče buduću radnju naziva se futurski prezent) <i>Što oko ne vidi, srce ne želi.</i> → sadašnjost koja vrijedi za sva vremena (sadašnjost, prošlost, budućnost) → svevremenski / gnomski poslovični / prezent (jer se najčešće javlja u poslovicama)
<i>Rodila sam se 1969. godine.</i> → apsolutna prošlost (iz aspekta govorenja dogodilo se prije)	<i>Što rekoh, ne porekoh.</i> → relativna prošlost (drugi aorist se odnosi na buduću radnju: Što sam rekao, neću poreći. → aorist koji izriče buduću radnju naziva se futurski aorist)
<i>Sutra ćemo pisati test o predikatu.</i> → apsolutna budućnost (iz aspekta govorenja dogodit će se poslije njega)	<i>Bit će da o tome nismo mislili na vrijeme.</i> → relativna budućnost (ne izriče stvarno buduće vrijeme, nego prošlu radnju; takvo buduće vrijeme zove se još i pripovjedni futur)

■ Podsjetimo se!

Kategorija načina određuje predikat s obzirom na načinsku obilježenost ili neobilježenost. Od četiri predikatne kategorije načina neobilježen je **indikativ** ili **izjavni način** koji izriče stvarnu radnju (stanje ili zbivanje) u prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti.

Obilježeni su imperativ, optativ i kondicional.

Imperativ izriče zapovijed, molbu, savjet, zabranu i sl.: *Dođite na vrijeme!*

Kondicional prvi izriče mogućnost u sadašnjosti: *Došli bismo na vrijeme.*

Kondicional drugi izriče radnju koja se mogla izvršiti u prošlosti: *Bili bismo došli na vrijeme (da smo krenuli ranije.)*

Optativ izriče želju u apsolutnoj sadašnjosti (najčešće 2. ili 3. lice): *Dobro došli!*

PONOVITE!

Predikat je temelj rečeničnog ustrojstva, to je riječ (ili skup riječi) koja sama sebi otvara mjesto u rečenici. Vrste predikata:

1. **glagolski predikat** (Predikat koji se izriče glagolom.)
2. **imenski predikat** (Predikat koji se izriče nekim oblikom pomoćnog glagola *biti* – *spona* ili *kopula* – i nekom imenskom riječju – **predikatno ime**.)

Predikatu možemo dodati glagolski ili imenski dio. Takav se dodatak predikatu naziva **predikatni proširak**.

Rečenica s neizrečenim predikatnom naziva se **neoglagoljena** ili **eliptična (krnja) rečenica**.

Predikat kao temelj rečenice ima posebna gramatička svojstva (**predikatne kategorije**) kojima upravlja ostalim riječima u rečenici. To su **kategorija lica, broja, vremena, vida i načina**.

SUBJEKT

Podsjetimo se! Subjekt smo u osnovnoj školi definirali kao vršitelja radnje, a sada ćemo tu definiciju malo modificirati.

U prozoru crkve svetoga Ante stajao je rastvorena crkvena knjiga. Netom sam proslavkao, šuljao bih se k oknu, htijući čitati nepodobnu knjigu. U pučini sam podneva odgonetao izokrenuta slova. No, jednoga dana vidim da je Biblija preokrenuta. Videći me, crkvenjak ju je bio okrenuo da mi čitanje olakša. Ali mene sad takva slova, okrenuta kako valja, nisu više zanimala.

(PREMA: BOŽIDAR PROSENJAK: CRTICE IZ DJETINJSTVA)

Čitajući ovaj ulomak mogli ste ustanoviti da je podcrtanim rečeničnim dijelovima u rečenici mjesto otvorio predikat:

predikat

stajaše	→ što?	→ knjiga (N. jd.)
preokrenuta je	→ što?	→ Biblija (N. jd.)
okrenuo je	→ tko?	→ crkvenjak (N. jd.)
nisu zanimala	→ što?	→ slova (N. mn.)

subjekt

Vidjeli smo da su subjekti u svim rečenicama odgovarali na pitanja *tko? što?* te da su izraženi imenicama u nominativu. Međutim, ne izriču svaki put vršitelja radnje, pogotovo kada se radi o neživim stvarima koje ne mogu vršiti neku radnju.

ZAPAMTITE!

Subjekt je rečenični dio koji imenuje ono(ga) o čemu (komu) se u rečenici radi, odnosno na što se odnosi obavijest izražena predikatom. Uvijek se nalazi **u nominativu** (odgovara na pitanja **tko? što?**). U rečenicu se uvrštava prema sročnosti s predikatom.

Za +5!

Naziv za subjekt u starijim gramatikama je **podmet**. Današnji naziv subjekt dolazi od lat. *subiectum* – ono što je pod čime, što je podmetnuto

Razmislite! Može li se subjekt izreći drugom vrstom riječi osim imenicom?

Vrsta riječi	Subjekt u rečenici
imenica	Stiže zima , a s njom i nova moda na školskim hodnicima.
glagol u infinitivu	Najveći je problem odabrati čizme.
zamjenica	U mojoj su školi popularne martensice, poznatije kao marte, a nose ih svi .
pridjev	Visoke pristaju i krupnijim osobama, a kratke su za osobe nježne građe.
broj	Jedni radije nose marte na petu, dok drugi preferiraju marte balerinke.

Kao što je iz ove tablice vidljivo, u ulozi subjekta mogu biti sve imenske riječi u nominativu, pa čak i glagoli u infinitivu. Osim njih subjekt zapravo može biti bilo koja vrsta riječi kada se o njoj nešto kaže.

■ Pogledajte!

U mojem rječniku ne postoji nikada .	→ prilog (vremenski)
Stalno ga je mučilo ono zašto .	→ zamjenica (upitno-odnosna)
Ne je jasna riječ.	→ čestica
Ali je suprotni veznik.	→ veznik
Bilo je onda ijuju .	→ usklik

Razmislite! Je li svaki put potrebno u rečenici izreći subjekt? Vratimo se nekim rečenicama s početka lekcije!

<i>Netom sam proslovkao, šuljao bih se k oknu...</i>	→ Tko je proslovkao?	→ ja (1. l. jd.)
	→ Tko bi se šuljao?	→ ja (1. l. jd.)
<i>U pučini sam podneva odgonetao izokrenuta slova.</i>	→ Tko je odgonetao?	→ ja (1. l. jd.)

Subjekt ne mora biti uvijek izrečen. U ovim bi rečenicama bilo potpuno suvišno izreći osobu subjekta, budući da se ona iščitava iz lica predikatnoga glagola. Takav se subjekt naziva **neizrečeni** ili **skriveni subjekt**.

ZAPAMTITE!

Skriveni ili **neizrečeni subjekt** je takav subjekt koji se ne izriče riječju jer je već određen samim predikatom tj. krije se u nastavku predikatnoga glagola.

■ Usporedite!

U pučini sam podneva odgonetao izokrenuta slova.
Nad pučinom je strašno sijevalo.
O plavoj pučini pričaju se legende.

Tri su rečenice slične po tome što ni u jednoj nije izrečen subjekt. Međutim, dok je u prvoj subjekt skriven, vidljiv iz glagolskog oblika predikata (odgonetao sam → 1. l. jd. tj. ja), u drugoj i trećoj rečenici predikat ne otvara mjesto subjektu. Uz predikate *sijevalo je* i *pričaju se* ne možemo postaviti pitanje *tko? što?* jer nema preciznoga odgovora. Takva se rečenica naziva **besubjektna rečenica**.

ZAPAMTITE!

Besubjektna je ona **rečenica** u kojoj subjekt nije precizno izrečen jednom riječju, nije poznat ili uopće ne postoji.

Besubjektna se rečenica može prepoznati po predikatu u 3. licu jednine, tzv. **obezličenom predikatu**: *O plavoj pučini pričaju se legende.*

Bezlični glagoli dolaze samo u 3. licu jednine, a obično su to glagoli stanja ili zbivanja koji se mogu odnositi na bića i prirodne pojave: *Puše. Grmjelo je. Razvedrit će se. Sniježi. Smrkava se.*

Za +5!

Bezlični glagoli vezani za prirodne pojave zovu se **verba meteorologica**.

Jeste li znali?

Obezličeni glagol nije isto što i pasivni, naime u pasivu (trpnom stanju) izravni objekt postaje subjekt i on „trpi“ glagolsku radnju.

■ Usporedite!

Aktiv: Učenike (profesori) neprestano ispituju.

OBJEKT   SUBJEKT   POV   PREDIKAT

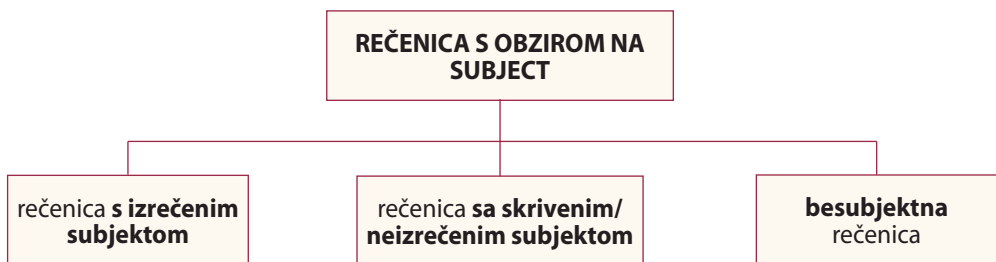
Pasiv: Učenici se neprestano ispituju (od profesora).

Besubjektna (obezličena rečenica): Učenike se neprestano ispituje.

OBJEKT   POV   PREDIKAT   NEMA SUBJEKTA

Tko?

Ponovimo, dakle još jednom kakva može biti rečenica s obzirom na svoj subjekt!

ZADATAK

Uz subjekte sljedećih rečenica pokušajte dodati nesamostalne rečenične dijelove – atribut ili apoziciju!

..... Henrik VIII. bio je svestrani vladar. (apozicija)

..... kraljev savjetnik je pogubljen. (atribut)

..... Klement VII. nije se usudio poništiti njegov brak (apozicija) jer je Katarinu štitio

..... kralj. (atribut)

Ako je subjekt izrečen imenicom, njemu se mogu dodati imenski dodaci tj. nesamostalni rečenični dijelovi, atribut i apozicija, npr. ovako:

Kralj Henrik VIII. bio je svestrani vladar. (apozicija)

Nesretni kraljev savjetnik je pogubljen. (atribut)

Papa Klement VII. nije se usudio poništiti njegov brak (apozicija) jer je Katarinu štitio španjolski kralj. (atribut)

Hans Holbein: Portret Henrika VIII.

ZAPAMTITE!

Subjekt sa svojim dopunama, imenskim dodacima tvori **subjektni skup**.

SUBJEKJNI SKUP

Subjektni skupovi gore navedenih rečenica su: *kralj Henrik VIII.*, *nesretni kraljev savjetnik*, *papa Klement VII.*, *španjolski kralj*.

ZADATAK

U istim rečenicama proučite na koji je način povezan subjekt s predikatom! Ta je veza lako prepoznatljiva ako iz tih rečenica izdvojimo samo subjekt i predikat:

Henrik je bio vladar.

Savjetnik je pogubljen.

Kralj je štitio.

S   P
m.r. jd.   m.r. jd.

S   P
m.r. jd.   m.r. jd.

S   P
m.r. jd.   m.r. jd.

Jednostavno možemo zaključiti da su u svim rečenicama subjekti u jednini muškoga roda, a predikati se potpuno slažu s njima u rodu i broju. Prema tome subjekt se u rečenicu uvrštava po sročnosti s predikatom.

Međutim u hrvatskome jeziku to slaganje nije uvijek tako jednostavno. Dvojbe u sročnosti nastaju kada se predikat odnosi na više subjekata koji su istoga ili različitoga roda u jednini ili ako su svi subjekti u množini različita roda.

Za njihovo usklađivanje postoji mnoštvo pravila. Ovo su samo najvažnija:

- a) Ako u rečenici ima više subjekata u jednini, predikat može biti u jednini ili množini:

Matoš, Kovačić i Đalski pisali su o Hrvatskom zagorju. → P u množini muškoga roda

Neka na svijetu vlada pravda i istina. → P u jednini

Nekad su na svijetu vladale pravda i istina. → P u množini ženskoga roda

- b) Ako su subjekti istoga roda u jednini, slažu se s predikatom u množini toga roda:

Jutros su nas iznenadili otac i sin.

Jutros su nas iznenadile majka i sestra.

- c) Subjekti različitoga roda u jednini slažu se s predikatom u množini muškoga roda:

Jaka kiša i led uništili su nam vinograd.

Baka i dijete su se zajedno radovali.

- d) Ako su subjekti u množini različitoga roda, predikat je u rodu najbliže imenice:

Pozdravili su vas prijatelji i prijateljice.

muški rod, množina

ženski rod, mn.

Natjecale su se profesorice i profesori.

ženski rod, množina

muški rod, mn.

- e) Brojevne imenice *obojica, dvojica, trojica* itd. slažu se s predikatom srednjega roda u množini:

Obojica su stigla.

- f) Brojevne imenice *dvoje, troje, oboje* itd. slažu se s predikatom srednjega roda u jednini:

Oboje se razboljelo.

- g) Zbirne imenice poput *unučad* i *telad* slažu se i s predikatom ženskoga roda u jednini:

Unučad je došla u posjet baki.

Za +5!

Isti tip zbirne imenice rjeđe može doći i s predikatom u množini:
Unučad su došla u posjet baki.

- h) Zbirne imenice na –a kao *djeca, braća, gospoda* i sl. slažu se s predikatom samo u množini kao imenice srednjega roda:

Gospoda su se sjetila. (usp. Polja su pokošena.)

- i) Zbirna imenica *lišće, voće* i sl. dolazi s predikatom srednjega roda u jednini:

Zrelo voće je obrano odavno.

Ova će nam tablica pomoći u tome da imamo jedan opći pregled za sve problematične slučajeve sročnosti.

Ponovimo slaganje više subjekata s predikatom!

	SUBJEKTI	PREDIKAT	PRIMJERI
J E D N I N A	u muškom rodu	u množini muškoga roda	<i>Marko i Ivan su odgovarali.</i>
	u ženskom rodu	u množini ženskoga roda	<i>Mama i kćerka su kuhale.</i>
	u srednjem rodu	u množini muškog roda	<i>More i sunce su bili sjajni.</i>
	različitoga roda	u množini muškoga roda u jednini u rodu i broju najbližeg subjekta	<i>Brat i sestra su se veselili. I vjetar i oluja je stigla.</i>
M N O Ž I N A	istoga roda	u množini istoga roda	<i>Ravnatelji i profesori su razgovarali. Profesorice i učenice su se složile. Računala i pomagala kupljena su jučer.</i>
	različitoga roda	u rodu i broju najbližeg subjekta ili u množini muškoga roda	<i>Brda i šume ostale su pod snijegom. Brda i šume ostali su pod snijegom.</i>
	različita roda i broja	u množini muškoga roda	<i>Grad i sela postat će poznati.</i>

Dvojaka sročnost subjekata s predikatom

SUBJEKT		PREDIKAT	PRIMJERI
imenice na –a s različitim gramatičkim i prirodnim rodom	u množini	a) u gramatičkom rodu b) u prirodnom rodu	<i>Kolege su zadovoljne. Kolege su zadovoljni.</i>
	u jednini	u prirodnom rodu	<i>Kolega je zadovoljan.</i>
brojne imenice na –ica*		a) u množini b) koji ima rod, u množini sr.r. c) koji ima rod, može i u množini m.r. ako uza nj stoji dopuna – osobna zamjenica u 3. licu ili imenica m.r.	<i>Petorica dolaze na koncert. Petorica su nagrađena. Njih petorica su došli/došla. Petorica radnika nisu došli/došla.</i>
imenice na –lo kad označavaju mušku osobu		a) u gramatičkom rodu b) u prirodnom rodu	<i>Mrgudalo se probudilo. Mrgudalo se probudio.</i>
zbirne imenice na –ad		a) u jednini ž. r. b) u množini sr. r.**	<i>Momčad je pobijedila. Momčad su pobijedila.</i>

Za +5!

*Do kolebanja dolazi zbog toga što se te brojevnice sklanjaju kao imenice ženskoga roda na –a, a označuju muške osobe.

** rjeđe

OBJEKT

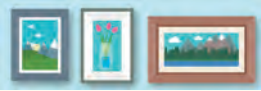
ZADATAK

Pokušajte pročitati sljedeći tekst tako da izgovarate i one riječi koje su „nacrtnane“!

Kod slikara

Tomislav i Iva rado čitaju . Čuli su da blizu njihove kuće stanuje slikar koji radi za . Nazvali su i zamolili ga za susret. Ušli su u njegov atelje i tamo opazili , za crtanje, na kojoj slikar miješa .

– Divne su vam slike – reče Iva oduševljena njegovim , a Tomislav

ga upita: – Vi volite ? Vidim to po vašim .

– Volim i   , volim i .

Volim i svoj rodni uz gdje provodim mnogo vremena slikajući

 ili loveći . Hajde da vas naslikam – predloži slikar i nas-

lika kako sjede na balkonu.

(PREMA: SMIB, 1. BR. GOD. XLVIII. RUJAN 1997.)

Pogledajte na koja pitanja odgovaraju riječi izražene sličicama? Koji rečenični dio one dopunjuju?

U svakom su slučaju te slikom zamijenjene riječi dopunjavale predikatni glagol. **Provjerite!**

Glagol u službi predikata	Pitanje	Objekt (podcrtana je riječ kojom je objekt izražen)
čitaju	što?	novine
radi	za što?	za <u>Radost</u>
nazvali su	koga?	slikara
opazili su	što?	kistove, papire, ploču, boje
oduševljena je	čime?	njegovim <u>slikama</u>
vidim	po čemu?	po vašim <u>slikama</u>
volim	što?	more, brodove, otoke, planine

ZAPAMTITE!

Objekt je rečenični dio kojemu mjesto otvara glagol (u predikatu), stoga će gramatička obilježja glagola odrediti kakvoću objekta. Ako je predikatni glagol koji otvara mjesto objektu **prijelazni**, imat će dopunu u akuzativu (npr. slušati *koga? što?*). Ako je glagol koji otvara mjesto objektu **neprijelazni**, imat će dopunu u nekom drugom kosom padežu* (npr. zadovoljan je *čime?*).

Objekt, međutim, nikada ne može biti u nezavisnim padežima, tj. nominativu ili vokativu. Po značenju je objekt **predmet radnje**.

Za +5!

Naziv objekt dolazi od latinske riječi *obiectum* – predmet, kako se u starijim gramatikama i naziva ovaj rečenični dio.
*Kosi ili zavisni padeži su: genitiv, dativ, akuzativ, lokativ, instrumental.

Razmislite! Kojom se vrstom riječi može izreći objekt?

U gore navedenim primjerima svi su objekti bili imenice. Međutim, većinu ovih imenica možemo zamijeniti zamjenicama, npr. ovako.

Slikar radi za novine. → Slikar radi za njih.

Iva je oduševljena slikama. → Iva je oduševljena njima.

Nazvali su slikara. → Nazvali su ga.

Prema tome i zamjenice mogu postati objektima, kao što to mogu i ostale imenske riječi:
Npr. *Pred kućom su prolazila djeca, a jednoga među njima sam poznavala.*

↑
koga? (broj)

U trčanju sam pobijedila sporije.

↑
koga? (pridjev)

Usporedite objekte sljedećih rečenica! Po čemu se razlikuju?

Vi volite more? Vidim to po vašim slikama.

Zamijetili ste da je osnovna razlika među njima da je objekt prve rečenice (*more*) izrečen riječju bez prijedloga, dok je u drugoj rečenici (*po slikama*) izrečen prijedložnim izrazom. Prvi se naziva **besprijedložni objekt**, dok je drugi **prijedložni objekt**.

Usporedite vrste besprijedložnog objekta!

1. Izravni (direktni) objekt

Izravni je objekt gotovo uvijek u akuzativu, a mjesto mu otvaraju prijelazni (tranzitivni) glagoli:

Npr. *kuhati ručak, piti kavu, čitati knjigu, pisati pismo, zabavljati društvo...*

U ovom slučaju glagolska radnja obuhvaća cijeli objekt, a naziv mu dolazi otuda što je glagolska radnja usmjerena izravno na neki predmet (predmet radnje).

Ima međutim dva slučaja, kada se izravni objekt ne izriče akuzativom, ali mora biti zamjenjiv akuzativom uz napomenu da se značenje rečenice bitno ne promijeni. U tim slučajevima se izravni objekt izriče genitivom:

a) **dijelni (partitivni) genitiv**

npr. *Danas sam kupila krušaka.* (G) *Imaš li kruha?* (G)

Kao što iz primjera vidite, oba su objekta u genitivu. Dopunjuju prijelazne glagole, ali je pri tome akuzativ zamijenjen genitivom iz razloga što se imenicom u genitivu ne izriče cjelovita stvar, samo njezin **dio** (naziv → **dijelni**), neka **količina** od onoga što imenica znači. Takav je genitiv uvijek bez prijedloga. Ako se on zamijeni akuzativom, mijenja se značenje rečenice:

Molim kruh! (A) → *cijeli*
Molim kruha! (G) → *komad*

b) **slavenski genitiv**

npr. *Ne znam puta, ne znam staze.* (P. Preradović)

Uz neke niječne prijelazne glagole objekt može doći i u genitivu. Takav je genitiv svojstven mnogim slavenskim jezicima, pa se stoga zove slavenski genitiv. On se također može zamijeniti akuzativom, a pri tom se ne mijenja značenje rečenice: *Ne znam put.* (A) *Ne znam stazu.* (A)

2. **Neizravni (indirektni) objekt**

Naziv neizravnog objekta upućuje na to da glagolska radnja nije usmjerena na neki predmet, ne obuhvaća ga. Neizravnom objektu mjesto u rečenici otvaraju neprijelazni (intranзитivni) glagoli koji ne mogu imati objekt u akuzativu, već u drugim kosim padežima.

npr. *sjetiti se ljeta, bojati se mraka, zaželjeti se sladoleda, najesti se palačinki, držati se načela, nagledati se mora* → objekt u genitivu

veseliti se zimi, pomagati mami, moliti se bogu, prijeliti neprijatelju, svidati se curi
 → objekt u dativu

trgovati nekretninom, hvaliti se ocjenama, družiti se s mladima, baviti se sportom
 → objekt u instrumentalu

Razmislite! U čemu se razlikuju neizravni i prijedložni objekt?

Npr. *Ivana se jako veselila praznicima.* → čemu? → praznicima (D) neizravni objekt
Marko je mnogo razmišljao o moru. → o čemu? → o moru (L) prijedložni objekt

Prijedložni je objekt zapravo vrsta neizravnoga objekta jer se nalazi u nekom kosom padežu, (ne u akuzativu), samo što je uvijek prijedložni izraz.

Npr. *Maja uživa u plesu.* → u + lokativ
Zahvalila je na daru. → na + lokativ
Suze su joj potekle od smijeha. → od + genitiv
Zaljubio se u Anu. → u + akuzativ
Čezne za domovinom. → za + instrumental

■ Ponovimo!

Izravni (direktni) objekt	Neizravni (indirektni) objekt
glagolska radnja obuhvaća cijeli objekt	glagolska radnja ne obuhvaća cijeli objekt
u rečenici mjesto mu otvaraju prijelazni glagoli	u rečenici mjesto mu otvaraju neprijelazni glagoli
gotovo je uvijek u akuzativu: <i>Volim <u>zimu</u>.</i> (osim dijelnog – <i>Daj mi <u>kruha!</u></i> i slavenskog genitiva – <i>Nema <u>mira</u>.</i>)	može biti: – u genitivu: <i>Boji se <u>psa</u>.</i> – u dativu: <i>Radujem se <u>lijetu</u>.</i> – u akuzativu s prijedlogom: <i>Zaljubio se <u>u nju</u>.</i> – u lokativu: <i>Uživa <u>u glazbi</u>.</i> – u instrumentalu: <i>Zadovoljna je <u>uspjehom</u>.</i>
uvijek je bez prijedloga: <i>Pišem <u>pismo</u>.</i>	može biti: – besprijedložni: <i>Pričaj <u>mi!</u></i> – prijedložni: <i>Sanjamo <u>o ljetu</u>.</i>

Ne zaboravite da katkad postoje rečenice s više objekata. Tada oni mogu biti i različiti, npr.:

Ne ometaj me u učenju!

↑
izravni (A)
↑
neizravni (u+L)

Podsjetili su te na ispit.

↑
izravni (A)
↑
neizravni (na+A)

Ja sam ih tome naučila.

↑
izravni (A)
↘
neizravni (D)

PRILOŽNA OZNAKA

ZADATAK

Pročitajte mišljenja gledatelja o jednoj kazališnoj predstavi! Postavite pitanja za podcrtane rečenične dijelove!

S obala svojega rodnoga grada dječak je promatrao brodove kako isplovljavaju na daleka putovanja Atlantskim oceanom.

Unatoč očevoj zabrani odlučio je i on ploviti.

23. veljače s razredom sam krenula na uzbudljivo putovanje.

Predstava me se duboko dojmila.

Nisam previše očekivao od predstave, ali mi nije bilo nimalo dosadno.

Ugledni gospodin se kladio s trojicom da će običi svijet u 80 dana.

Na put je krenuo iz glavne londonske luke.

Putovalo se vlakom, parobrodom i na slonu.

Scenografija i kostimografija uvjerljivo su nas uveli u pustolovinu.

Band je vješto dočaravao ugođaj dalekih krajeva.

(PREMA: GOSTI UREDNICI, MODRA LASTA, BR. 9. 2009./2010.)

Sigurno ste i sami zaključili da su svim podcrtanim rečeničnim dijelovima u rečenici mjesto otvarali predikati. Svi su oni ukazali na neku okolnost vršenja glagolske radnje:

Odakle (je promatrao)? → *s obala* (mjesto)

Kamo (isplovljavaju)? → *na putovanja oceanom* (cilj)

Unatoč čemu (je odlučio)? → *unatoč zabrani* (dopuštanje)

Kada (sam krenula)? → *23. veljače* (vrijeme)

S kim (sam krenula)? → *s razredom* (društvo)

Kako (me se dojmila)? → *duboko* (način)

Koliko (sam očekivao)? → *previše* (količina)

Dokle (će običi)? → *u 80 dana* (vrijeme)

Odakle (je krenuo)? → *iz luke* (mjesto)

Čime (se putovalo)? → *vlakom, parobrodom* (sredstvo)

ZAPAMTITE!

Priložna (adverbná) je **oznaka** samostalni rečenični dio kojemu u rečenici mjesto otvara predikat te ona izriče različite okolnosti vršenja predikatne radnje. Priložna je oznaka **predikatni dodatak**, znači može biti dodana, tj. uvrštena u rečenicu uz predikat, ali ne mora. Ona je s predikatom povezana samo svojim sadržajem.

Može se sastojati od jedne riječi ili skupa riječi. Najčešće je izražena prilogom (adverbom) i otuda joj naziv priložna (adverbnna) oznaka.

Pogledajte kojim se još vrstama riječi može izreći!

Nisam očekivao previše , ali mi nije bilo nimalo dosadno.	koliko? → količinski prilog
Čitam pjesmicu tiho u sebi .	kako? → načinski prilog i imenica
Brodovi iz luke isplovljavaju na daleka putovanja .*	odakle? kamo? → imenica s prijedlogom
Putovalo se vlakom i parobrodom .	čime? → imenica bez prijedloga
Večeras dolazimo do tebe .	kamo? → zamjenica
23. veljače s razredom sam krenula na uzbudljivo putovanje .*	kada? s kime? kamo? → više imenica u različitim padežima

* Uz jedan se predikat može uvrstiti više raznovrsnih priložnih oznaka.

Vrste priložnih oznaka

Kao što smo iz prethodnoga zadatka mogli zaključiti, priložne oznake dopunjuju predikat govoreći različite okolnosti predikatne radnje. Te okolnosti mogu biti mjesto, vrijeme, način, količina, uzrok, namjera, društvo, sredstvo, posljedica, pogodba, dopuštanje ili izuzimanje. To su ujedno i vrste priložnih oznaka. Budući da se one dijele prema sadržaju, njihov broj nije konačan i u različitim ćete gramatikama naići na različitu podjelu priložnih oznaka.

Pogledajte ih sada redom!

a) Priložna oznaka vremena

ZADATAK

Pronađite one rečenične dijelove koji odgovaraju na pitanja **kad(a)? otkad(a)? dokad(a)? koliko dugo?**

23. veljače s razredom sam krenula na uzbudljivo putovanje koje sam već odavno očekivala. Predstava je započela u 19 sati i trajala je do ponoći. U njoj se glavni lik kladio s trojicom da će obići svijet, a putovanje će trajati 80 dana.

Pitanje	Priložna oznaka vremena (POV)	Vrsta riječi kojom se izriče
kada?	23. veljače, u 19 sati	broj + imenica
otkada?	odavno	prilog (vremenski)
dokada?	do ponoći	imenica (prijedložni izraz)
koliko dugo?	80 dana	broj + imenica

ZAPAMTITE!

Priložna oznaka vremena izriče vrijeme predikatne radnje.

b) Priložna oznaka mjesta**ZADATAK**

Pronađite one rečenične dijelove koji odgovaraju na pitanja **gdje? kamo? kuda? odakle? dokle?**

Ne mučite se razmišljajući o tome da su praznici prošli i da vam se ne da ići u školu. U školi se možete družiti s prijateljima. Tu se možete dobro zabavljati, ali i nešto naučiti. U razred će vam stići učenici iz svih krajeva pa ćete steći i nove prijatelje. Ako do škole putujete preko središta grada, može vam se i na putu svašta zanimljivo desiti.

Pitanje	Priložna oznaka mjesta (POM)	Vrsta riječi kojom se izriče
gdje?	<i>tu</i> <i>na putu</i>	prilog (mjesni) imenica (prijedložni izraz)
kamo?	<i>u školu</i> <i>u razred</i>	imenica (prijedložni izraz)
kuda?	<i>preko središta</i>	imenica (prijedložni izraz)
odakle?	<i>iz krajeva</i>	imenica (prijedložni izraz)
dokle?	<i>do škole</i>	imenica (prijedložni izraz)

Znate li da se prilozi **gdje**, **kamo** i **kuda** razlikuju po značenju?

Gdje označava mjesto: *Živim u Pečuhu.*

Kamo označava cilj kretanja: *Putujem u Osijek.*

Kuda označava pravac, smjer kretanja: *Putujem preko Mohača.*

ZAPAMTITE!

Priložna oznaka mjesta izriče mjesto predikatne radnje.

c) Priložna oznaka načina

ZADATAK

Pronađite one rečenične dijelove koji odgovaraju na pitanja **kako?** **na koji način?**

Bila sam maštovito dijete, dane sam provodila hiperaktivno, smišljajući različite igre. Mami sam rekla kako ću i ja poput Indiane Jonesa jednog dana putovati svijetom. Nije mi bilo teško prošvercati se na poštanski brod. Uvijek sam žarko željela upijati novo iskustvo. Čovjek kad putuje, osjeća se kao preporođen.

(PREMA: HRVOJE ŠALKOVIĆ: ŽIVIM PUSTOLOVINU, MODRA LASTA; BR. 1. 2012./2013.)

Pitanje	Priložna oznaka načina (PON)	Vrsta riječi kojom se izriče
kako? na koji način?	<i>hiperaktivno</i> <i>teško</i> <i>žarko</i>	prilog (načinski)
	<i>kao preporođen</i> <i>poput Indiane (Jonesa)</i>	veznik + imenica imenica (prijedložni izraz)

ZAPAMTITE!

Priložna oznaka načina izriče način predikatne radnje.

d) Priložna oznaka količine**ZADATAK**

Pronađite one rečenične dijelove koji odgovaraju na pitanja **koliko? koliko puta?**

Crvenogrli kolibrić može udarati krilima 50-80 puta u sekundi. Da bi 80 kilograma težak muškarac imao toliku snagu, morao bi svaki dan jesti jako puno, barem 160 kilograma krumpira ili 280 hamburgera. Također bi morao izlučiti više od 50 litara znoja da bi mu temperatura tijela bila manja od 100°C.

Pitanje	Priložna oznaka količine (POK)	Vrsta riječi kojom se izriče
koliko?	<i>80 kilograma,</i> <i>160 kilograma</i> <i>280 hamburgera</i> <i>puno</i>	skup riječi (broj + imenica) prilog (količinski)
koliko puta?	<i>50-80 puta</i>	skup riječi (broj + čestica <i>puta</i>)

ZAPAMTITE!

Priložna oznaka količine izriče količinu predikatne radnje.

e) Priložna oznaka uzroka

ZADATAK

Pronađite one rečenične dijelove koji odgovaraju na pitanja **zašto? zbog čega? što je razlog?**

Pretpostavlja se da su kip bacili u more zbog opasnosti od prevrtanja broda. Kad je Titanic potonuo, mnogi su se sjetili romana zbog podudarnosti u nizu podataka. Stoga nisu tajili svoju zaprepaštenost.

Pitanje	Priložna oznaka uzroka (POU)	Vrsta riječi kojom se izriče
zašto? zbog čega? što je razlog?	stoga	prilog (uzročni)
	zbog opasnosti zbog podudarnosti	imenica (prijedložni izraz)

ZAPAMTITE!

Priložna oznaka uzroka izriče uzrok (razlog) predikatne radnje.

f) Priložna oznaka namjere

ZADATAK

Pronađite one rečenične dijelove koji odgovaraju na pitanja **radi čega? s kojom namjerom? što je cilj?**

Nije dovoljno raditi nešto samo radi rezultata. Osim za sebe, lijepo je kada uradimo nešto i za druge. Pozovite prijatelje na ručak ili rođendansku žurku s ciljem dobre zabave.

Pitanje	Priložna oznaka namjere (PONamj)	Vrsta riječi kojom se izriče
radi čega? s kojom namjerom? što je cilj?	<i>radi rezultata</i> <i>na ručak</i> <i>na žurku</i>	imenica (prijedložni izraz)
	<i>za sebe</i>	zamjenica (prijedložni izraz)

» **PRIPAZITE!**

Prosječni govornici često brkaju uporabu priložne oznake uzroka i namjere. Kako ne biste i vi griješili u njihovoj uporabi, zapamtite da uzrok uvijek prethodi radnji, a namjera je svrha, cilj radnje.

Usporedite!

Ana nije došla u školu zbog bolesti. → tj. jer se prethodno razboljela → **priložna oznaka uzroka**

Učenici odlaze u školu radi učenja. → tj. prvo odlaze da bi zatim tamo naučili nešto → **priložna oznaka namjere**

ZAPAMTITE!

Priložna oznaka namjere izriče namjeru, svrhu, cilj predikatne radnje.

g) Priložna oznaka društva i sredstva

ZADATAK

Pronađite one rečenične dijelove koji odgovaraju na pitanja s **kim(e)?** **čim(e)?**

Prošloga sam vikenda s prijateljima posjetio prekrasne karlovačke parkove i četiri rijeke. U šetnji prema tvrđavi prošli smo Marmontovom alejom i došli do Branič-kule sa stalnom postavom povijesnih dokumenata. Zatim smo se popeli do vidikovca s prekrasnim pogledom na grad. Pričaju da je grad poseban za vrijeme građanskih sajmova koji privlače bogatstvom boja, zvukova i mirisa.

Karlovac, gradski park

Pitanje	Priložna oznaka društva (POD) i sredstva (POS)	Vrsta riječi kojom se izriče
s kim(e)?	s prijateljima s njima	imenica (prijedložni izraz) zamjenica (prijedložni izraz)
čim(e)?	bogatstvom	imenica

ZAPAMTITE!

Priložna oznaka društva označuje s kim je vršitelj radnje u društvu. Priložna oznaka sredstva označuje sredstvo kojim se vrši predikatna radnja.

Priložna oznaka društva izriče se instrumentalom s prijedlogom, a priložna oznaka sredstva instrumentalom bez prijedloga.

h) Priložna oznaka posljedice

ZADATAK

Pronađite one rečenične dijelove koji odgovaraju na pitanje što je posljedica radnje?

Mnogi su izumitelji tijekom povijesti doveli čovječanstvo do nekog boljeg života. Izumom na primjer parnog stroja došlo je do procvata industrije i razvoja prometa.

Pitanje	Priložna oznaka posljedice (POP)	Vrsta riječi kojom se izriče
što je posljedica radnje ?	<i>do (boljeg) života do procvata i razvoja</i>	imenica (prijedložni izraz)

ZAPAMTITE!

Priložna oznaka posljedice izriče posljedicu predikatne radnje.

i) Priložna oznaka pogodbe

ZADATAK

Pronađite one rečenične dijelove koji odgovaraju na pitanje **pod kojim uvjetom?**

Bez sloge nema napretka. Uz malo sreće uspjet ćemo završiti zadaću. Bez alata nema zadata.

Pitanje	Priložna oznaka pogodbe (POPog)	Vrsta riječi kojom se izriče
pod kojim uvjetom?	<i>bez sloge uz malo sreće bez alata</i>	imenica (prijedložni izraz)

ZAPAMTITE!

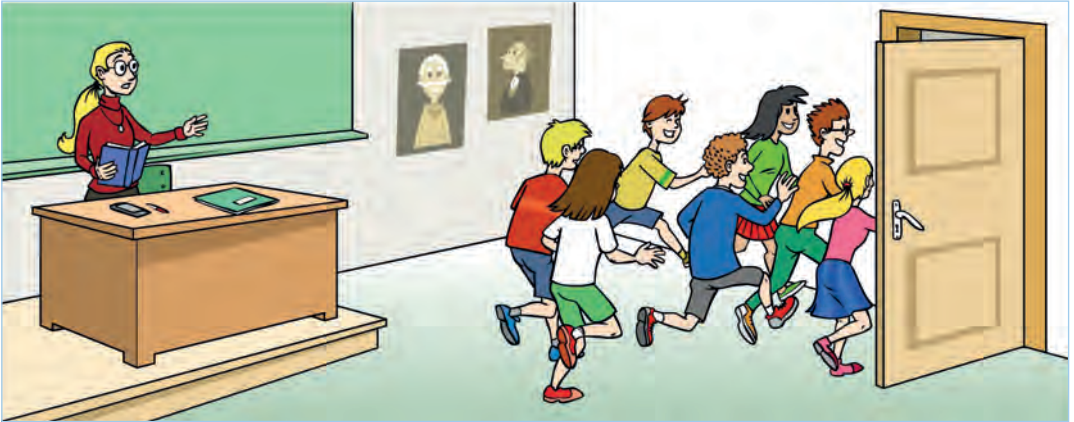
Priložna oznaka pogodbe izriče pogodbu, uvjet koji je potreban da bi se ostvarila predikatna radnja.

j) Priložna oznaka dopuštanja

ZADATAK

Pronađite one rečenične dijelove koji odgovaraju na pitanja **unatoč čemu?**

Unatoč svakoj zabrani djeca su potrčala prema izlazu. Učiteljica ih nije uspjela zaustaviti uza sve napore. Usprkos njezinoj molbi pobjegli su iz škole.

Pitanje	Priložna oznaka dopuštanja (PODop)	Vrsta riječi kojom se izriče
unatoč čemu?	<i>unatoč svakoj zabrani uza sve napore usprkos njezinoj molbi</i>	prijedložni izrazi (unatoč, usprkos, uza + imenica)

ZAPAMTITE!

Priložna oznaka dopuštanja izriče zapreku, smetnju unatoč kojoj će se ipak izvršiti predikatna radnja.

k) Priložna oznaka izuzimanja

ZADATAK

Pronađite one rečenične dijelove koji odgovaraju na pitanja **osim čega? izuzimajući što?**

*Na pripremama smo preuzeli sve maturalne teze osim fonetike.
Izuzev Kranjčevića svi su hrvatski realisti pisali prozu.*

Pitanje	Priložna oznaka izuzimanja (POI)	Vrsta riječi kojom se izriče
osim čega? izuzimajući što?	<i>osim fonetike izuzev Kranjčevića</i>	prijedložni izrazi (osim, izuzev + G)

ZAPAMTITE!

Priložna oznaka izuzimanja izriče nešto što se izuzima iz sadržaja rečenice.

Jeste li znali?

Uz priložne oznake mogu se uvrstiti drugi prilozi koji proširuju njezino značenje. To su dodatni prilozi koji mogu modificirati značenje priložne oznake: *bar*, *baš*, *čak*, *doduše*, *doista*, *ipak*, *samo*, *tek*, *veoma*, *vrlo*... i sl.

Npr. *Krenuli smo na put rano*. → priložna oznaka vremena

Krenuli smo na put vrlo rano. → pojačano značenje priložne oznake vremena

Pogledajte jednom izložbu! → priložna oznaka količine

Pogledajte bar jednom izložbu! (može i više puta) → modificirano značenje priložne oznake količine

Ponovimo sve vrste priložnih oznaka!

VRSTA PRILožNE OZNAKE	PITANJA NA KOJA ODGOVARA	PRIMJER
priložna oznaka vremena	kad? otkad? dokad? koliko dugo?	<i>Sav život moj u tvojoj <u>sad</u> je ruci.</i>
priložna oznaka mjesta	gdje? kamo? kuda? odakle? dokle?	<i>U <u>srcu</u> je nosim.</i>
priložna oznaka načina	kako? na koji način?	<i>More <u>uzburkano</u> šumori.</i>
priložna oznaka količine	koliko? koliko puta?	<i><u>Četiri ure</u> je mati hodila.</i>
priložna oznaka uzroka	zašto? zbog čega? što je razlog?	<i>I <u>zato</u> si nas vukao pustarom.</i>
priložna oznaka namjere	radi čega? s kojom namjerom?	<i>I radi <u>za svijet</u>, al' ne slušaj pljeska.</i>
priložna oznaka sredstva	čime? pomoću čega?	<i>Njihovi su glasovi nošeni <u>vjetrom</u>.</i>
priložna oznaka društva	s kime?	<i>I živiš <u>s onim</u> koji ti je kriv.</i>
priložna oznaka posljedice	s kojom posljedicom?	<i>Smijali su se do <u>besvijesti</u>.</i>
priložna oznaka pogodbe	pod kojim uvjetom?	<i>Uz <u>ispunjenje svih uvjeta</u> upisat ćemo sljedeću godinu.</i>
priložna oznaka dopuštanja	unatoč čemu?	<i>Uza <u>sve poteškoće</u> uspjeli su izgraditi crkvu.</i>
priložna oznaka izuzimanja	osim čega? izuzimajući što?	<i>Nitko da ne dođe, <u>do prijatelja</u> drag.</i>
priložna oznaka smjera	kamo?	<i>Nek' te uzdisaji <u>k nebu</u> dignu. Put vedra <u>neba</u> diži svoje čelo!</i>

ATRIBUT

ZADATAK

Pokušajte odgonetnuti što je uloga podcrtanih rečeničnih dijelova, odnosno uz koji rečenični dio se uvrštavaju!

Snove sniju štarj maslinici

*Snove sniju štarj maslinici,
Zelene se rodj vinogradi.
Žarjko sunce žeže sa visine.
Kamen tvrdj i zelenj doline.*

*Na stablima žutj limunovi,
I masline, i šlatk naranče,
Šalju miris raskošno u prostor,
Kud prolazim ja i moj sjenka.*

*Vjetar nijše vitkij čempresima
I grmovljem ruženij ružica
I zelenom granom, račyjetanom.*

*More mirj. Vali pozaspali.
Ponad mora bijelj galeb leti.
Tko će rijeti, kamo galeb leti?*

(DRAGUTIN TADIJANOVIĆ)

Kao što ste mogli zaključiti, svaki rečenični dio dodatak je nekoj imenici i odgovara na pitanja *koji? čiji? kakav? kolik?*

Npr. kakvi maslinici? → *stari*
 kakvi vinogradi? → *rodni*
 kakvo sunce? → *žarko*
 kakve naranče? → *slatke*
 kakvo more? → *mirno*
 čija sjenka? → *moja* itd.

ZAPAMTITE!

Atribut je **nesamostalni rečenični dio**, dodaje se imenici ili imeničkoj zamjenici te pobliže određuje njezino značenje. Odgovara na pitanja: **koji? čiji? kakav? kolik?**

Podsjetimo se koje su imeničke zamjenice! To su one zamjenice koje zamjenjuju imenice, a takve su osobne (*ja, ti, on, ona, ono, mi, vi, oni, one, ona*), povratna (*sebe, se*), od upitnih *tko, što*, kao i neodređene zamjenice složene od *tko, što*.

Za +5!

Naziv atributa dolazi od latinske riječi *attribuere* – doznačiti, pridijeliti.

Sjećate li se koje su vrste atributa? To su pridjevni i imenski atribut. Njihovi nazivi puno govore o njihovim osobinama, ali **pogledajte** njihov pregled!

Pridjevni atribut	Imenski atribut
najčešće je pridjev (<i>mirno, more</i>), ali izriče se još i zamjenicom * (<i>naš, djeca</i>) i brojem ** (<i>prva nagrada</i>)	najčešće je imenica (<i>buket cvijeća</i>)
odgovara na pitanja koji? čiji? kakav? kolik?	odgovara na pitanja za atribut
slaže se s imenicom koju dopunjuje u rodu, broju, padežu (tj. sročni atribut)	nikada nije u istom padežu kao imenica koju dopunjuje (tj. nesročni atribut)

Za +5!

* Pridjevni atribut koji je izrečen zamjenicom naziva se **zamjenički atribut**.

** Pridjevni atribut koji je izrečen brojem naziva se **brojevni atribut**.

Iz tablice je vidljivo da se imenski atribut ne slaže s imenicom koju dopunjuje, ali se i ne deklinira. **Pogledajte!**

N	buket cvijeća
G	buketa cvijeća
D	buketu cvijeća
A	buket cvijeća
V	–
I	o buketu cvijeća
L	s buketom cvijeća

Jeste li znali?

I imenski atribut može imati svoj pridjevni atribut kao što je na primjer u izrazu *prava prve generacije*. Imenski atribut *generacije* ima pridjevni atribut *prve*.

Pogledajte i ostale primjere!

upoznavanje kraških oblika, razvoj ljudskih prava, poštovanje tuđih života, uređenje školskog okoliša, vrijeme rimске vladavine

Imenski se atribut izriče:

- imenica + imenica u genitivu: *obveza države, smanjenje razlike, vrhovi prstiju, obala rijeke, ostaci tvrđave, oaza mira, podnožje planine*
- imenica + prijedložni izraz: *pravo na život, grijanje na plin, natjecanje u trčanju, klinici iz ulice, raj za oči, glazba za uši, planovi o oslobođenju, legenda o Zagrebu*

■ Proučite!

U sljedećim su izrazima podcrtane dvije imenice, a svaka od njih ima i svoj pridjevni atribut:

najvažnija obveza svake države, mirna i tiha obala nemirne rijeke, vrijedni ostaci srednjovjekovne tvrđave, divlje podnožje visoke planine

ZAPAMTITE!

Skupove riječi u kojima je jedna imenica atribut drugoj, a pri tome obje imaju svoje pridjevne attribute nazivamo **atributnim skupovima**.

Proučite kako se atribut uvrštava u rečenicu!

Budući da se atribut uvrštava samo uz imenicu, on se može dodati svim onim rečeničnim dijelovima koji su izrečeni imenicom.

Pogledajte sljedeće primjere:

<i>Snove sniju stari maslinici.</i>	uz subjekt
<i>Žarko sunce žeže sa visine Kamen tvrd i zelene doline.</i>	uz objekt
<i>Pjesnik je paš intelektualac.</i>	uz imenski dio predikata
<i>Vjetar nije vitkim čempresima.</i>	uz PO
<i>Pobjeđuje obližnji otok Krk.</i>	uz apoziciju

APOZICIJA

ZADATAK

Pročitajte sljedeći tekst i proučite u njemu podcrtane riječi!

U zemlji Hrvatskoj postoji 1246 otoka, otočića, hridi i grebena. Najveći je otok Cres koji samo za dlaku po veličini pobjeđuje obližnji otok Krk. Postoji podatak da na otoku Cresu živi oko 250 jedinki bjeloglavog supa. Najviše ih je smješteno oko građića Beli.

Kao što ste mogli zamijetiti, podcrtane riječi ne odgovaraju na neko određeno pitanje. Zajedničko im je obilježje da su izražene imenicom te da поближе određuju neku drugu imenicu, odnosno da se s tom drugom imenicom slažu gotovo svaki put u padežu.

ZAPAMTITE!

Apozicija je nesamostalni rečenični dio, imenica koja se dodaje drugoj imenici kako bi je поближе odredila. Načelno se slaže s njom u rodu, broju i padežu.

Za +5!

Naziv apozicije dolazi od lat. riječi appositus – koji je blizu čega, ono što je priloženo, dodano uza što, postavljeno blizu čega.

► PRIPAZITE!

Ima, međutim, slučaje-va kada se apozicija ne slaže s imenicom kojoj se dodaje u rodu, broju i padežu (tzv. nesročna apozicija). Ima primjera za djelomičnu sročnost zbog neprilagodljivosti imenice drugoj imenici:

u rodu: otok Korčula
naselje Jelas
država Egipat
grad Pula

u broju: grad Vinkovci
jezero Lokve
selo Ičići

u padežu: oko gradića Beli* (*Najviše ih je smješteno oko gradića Beli.*)
romanom Zlatarovo zlato* (*Šenoa se proslavio romanom Zlatarovo zlato.*)

* Stavimo li apozicije iz ovih rečenica u nominativ, učit ćemo da se tada slažu sa svojom imenicom i u padežu (gradić Beli, roman Zlatarovo zlato). Kod takvih primjera deklinira se samo apozicija, ne i imenica kojoj je dodana.

Provjerite kojim se sve rečeničnim dijelovima može dodati apozicija! Naravno, to su svi oni rečenični dijelovi koji se izriču imenicom:

<i>Najveći je otok Cres.</i>	uz subjekt
<i>Cres po veličini pobjeđuje obližnji otok Krk.</i>	uz objekt
<i>To je otok Cres.</i>	uz imenski dio predikata
<i>U zemlji Hrvatskoj postoji 1246 otoka.</i>	uz PO

Jeste li znali da, osim imenice, i osobne zamjenice mogu otvarati mjesto apoziciji? U takvim slučajevima apozicija pobliže označava i osobnu zamjenicu:

I mi profesori jedva čekamo ljetni raspust. Opraštamo se od vas učenika. Poštujemo vas građane.

► PRIPAZITE!

Jedna imenica u množini u ulozi apozicije može se odnositi i na više imenica u jednini:

Pješniči Matoš, Vidrić i Nazor spadaju u glavne predstavnike hrvatske moderne.

Razmislite može li apozicija imati svoje atribute?

Veliki francuski vojskovođa i državnik Napoleon školovao se na francuskoj vojnoj akademiji.

U ovoj rečenici imenica u ulozi subjekta (*Napoleon*) ima dvije apozicije: *vojskovođa* i *državnik* (*Napoleon*). Te dvije apozicije imaju i svoja dva atributa: *veliki francuski* (*vojskovođa* i *državnik*). Dakle, možemo zaključiti kako i apozicije mogu imati svoje atribute.

ZAPAMTITE!

Skup riječi u kojem apozicija ima svoje atribute naziva se **apozicijski skup**.

Za +5!

» PRIPAZITE!

Apozicija po pravilu dolazi ispred imenice, međutim može doći i iza imenice (samo jedna riječ ili cijeli apozicijski skup), ali se tada smatra naknadno dodanom te se mora odvojiti od imenice zarezom:
Napoleon, veliki francuski vojskovođa i državnik, školovao se na francuskoj vojnoj akademiji.

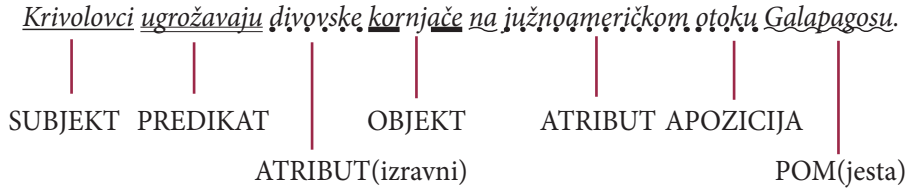
■ Ponovimo!

Kako vam ne bi predstavljalo poteškoće razlikovanje imenskoga atributa od apozicije, donosimo vam sljedeću tablicu:

USPOREDBA IMENSKIH DODATAKA			
	pridjevni atribut	imenski atribut	apozicija
Koja mu je uloga?	dodatak/dopuna imenici	dodatak/dopuna imenici	dodatak/dopuna imenici
Koja je vrsta riječi?	pridjev, zamjenica, broj	imenica	imenica
Slaže li se s imenicom (u padežu)?	da	ne	da
primjeri	zlatni lanac naš pas prvi razred	kocka leđa	grupa Vigor

REDOSLIJED RIJEČI (REČENIČNIH DIJELOVA) U REČENICI

Podsjetimo se svojih ranijih spoznaja i pogledajmo kakav je redoslijed rečeničnih dijelova u hrvatskome književnom jeziku!

Jeste li znali?

U hrvatskom jeziku redoslijed riječi nije strogo zadan, relativno je slobodan. Uglavnom ovisi o tomu što želimo posebno istaknuti, naglasiti u rečenici. Istu rečenicu mogli smo složiti i na ovaj način:

Na južnoameričkom otoku Galapagosu krivolovci ugrožavaju divovske kornjače.

Ili ovako:

Divovske kornjače ugrožavaju krivolovci na južnoameričkom otoku Galapagosu.

Ipak, ne možemo govoriti ni o potpunoj slobodi u nizanju riječi jer ovakav poredak istih riječi bio bi gramatički posve neprihvatljiv:

Otoku krivolovci Galapagosu na ugrožavaju južnoameričkom kornjače divovske.

■ Razmislite!

Što naglašavamo tim različitim redosljedima rečeničnih dijelova?

U prvoj varijanti (*Krivolovci ugrožavaju divovske kornjače na južnoameričkom otoku Galapagosu.*) naglašeni su vršitelji radnje, tj. subjekti (*krivolovci*). U drugoj rečenici (*Na južnoameričkom otoku Galapagosu krivolovci ugrožavaju divovske kornjače.*) naglasak je premješten na mjesto radnje (*na južnoameričkom otoku Galapagosu*) jer želimo istaknuti gdje se događa ta radnja, dok je u trećoj rečenici (*Divovske kornjače ugrožavaju krivolovci na južnoameričkom otoku Galapagosu.*) istaknut predmet radnje, tj. objekt (*kornjače*) na koji se prenosi glagolska radnja.

U hrvatskome se književnom jeziku uglavnom govori o trima vrstama poretka riječi:

- a) osnovnom,
- b) obilježenom,
- c) automatiziranom.

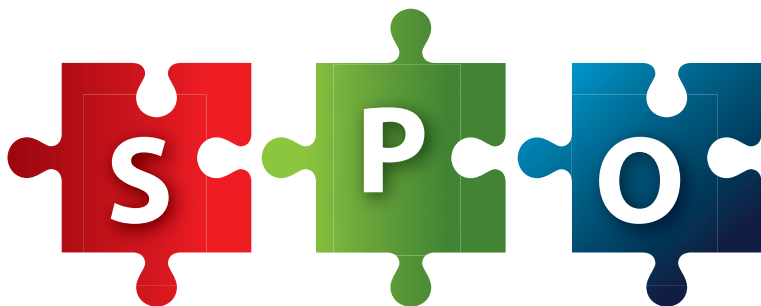
U neutralnom govoru uobičajeni redosljed na razini rečeničnih dijelova je ovakav:

1. subjekt
2. predikat
3. objekt.

Taj se redosljed naziva **osnovni**.

ZAPAMTITE!

Osnovni ili **gramatički red riječi** odnosi se na rečenicu kao jezičnu jedinicu (tj. rečenicu koja se promatra izvan konteksta). U tom redu rečenični dijelovi dolaze ovako: subjekt, predikat, objekt.

Kao što smo rekli, takav redosljed nije nužno zadan, on može biti i drugačiji. Taj izmijenjeni redosljed nazivamo **obilježeni red riječi**. Kaže se da se **rečenični naglasak** nalazi na istaknutim riječima rečenice. U pravilu, na istaknutom mjestu rečenice su one riječi, tj. na početku (rjeđe na kraju) koje želimo posebno naglasiti. Isticanje je to jače što je redosljed riječi neobičniji:

POM AT AT POVO P
 „U vijencu majih_{prid.} sanja_{im.} već sve je pogazio...“ (Kranjčević: *Moj dom*)

► PRIPAZITE!

Iako je poredak riječi relativno slobodan, ima nekih pravila kojih se vrijedi pridržavati. Najvažnije je pravilo da pridjevni atribut najčešće dolazi ispred imenice: *divovske kornjače, južnoamerički otok, hrvatski književnici*

Katkad, međutim pridjevni atribut dolazi iza imenice, ali to se događa uglavnom u dva slučaja:

1. u stilski obilježenoj upotrebi (npr. u poeziji): „*Gdje raj da ova prostrem...*“, „*Ja nosim boštvo ova...*“, „*Ja obraz pronijeh njeh*“ (Kranjčević)
2. kao dio vlastitoga imena: *Koloman Mudri, Katarina Velika, Antun Padovanski, Ljudevit Veliki, Ivana Orleanska*

ZAPAMTITE!

Preokrenut red riječi se naziva **obilježeni, obrnuti red** ili **inverzija**. Neki gramatički priručnici ga još zovu i **retorički** ili **govornički red riječi**.

Imenski atribut (padežni izraz) po pravilu stoji iza imenice:

bal pod maskama, rat ruža, natjecanje u trčanju

Apozicija se obično nalazi ispred imenice na koju se odnosi jer je njezino značenje šire: *Prosjak Luka, Prijatelj Lovro, Gospođa Sabina, otok Mali Lošinj, šonjet Utjeha kose*

Ovo su bila najvažnija pravila vezana uz red riječi u rečenici na razini rečeničnih dijelova. Međutim, valja zapamtiti nekoliko pravila na razini riječi. Naime, vezano uz neke vrste riječi postoji tzv. **obvezni** ili **automatizirani red riječi**. On se odnosi na: 1. prijedloge, 2. veznike (tj. proklitike) i 3. enklitike.

ZAPAMTITE!

Automatizirani red riječi naziva se tako zbog toga što nije uvjetovan ni gramatičkim ni značenjskim (semantičkim) razlozima, već intonacijom. Prednaglasnice (proklitike) i zanaglasnice (enklitike) nemaju svojega naglasaka zbog čega ulaze u naglasne cjeline s riječima ispred ili iza sebe.

Proučite mjesto prijedloga i veznika u rečenici s obzirom na riječi na koje se odnose!

Planet **s najviše** ožiljaka **u Sunčevu** sustavu jest Merkur. Iako je najbliži Suncu, nazivaju ga još **vatra i led** jer **zbog nedostatka** atmosfere koja bi **oko njega** omogućila kruženje toplog zraka, **na njemu** postoje tek ekstremne **vrućine i hladnoće**.

ZAPAMTITE!

Prijedlozi (i veznici) stoje ispred riječi na koju se odnose, a **veznici** između riječi koje povezuju.

Za +5!

Katkad prijedlozi **radi, nasuprot, unatoč** i **usprkos** stoje iza imenice/zamjenice na koju se odnose:
Nevremenu unatoč pobijedili su na natjecanju.
Njega radi ostat ću do kraja.

Provjerite gdje se nalaze zanaglasnice (enklitike)!

■ Ponovimo!

Zanaglasnice (enklitike) su nenaglašene riječi koje se nalaze iza naglašene i s njom zajedno tvore izgovornu (naglasnu) cjelinu. Postoje **glagolske** (sam, si, je, smo, ste, su, ću, ćeš, će, ćemo, ćete...), **zamjeničke** (me, mi, te, ti, ga, mu, joj, je, ju...) i **upitna** zanaglasnica (li).

Venera je pakao – na njoj je toliko vruće *da se* i olovo rastali. No, *ona je* i Zemljina blizanka. *Masa joj je* neznatno manja, a i *po građi su* nalik.

ZAPAMTITE!

Zanaglasnice (enklitike) uvijek stoje iza naglašene riječi na koju se odnose.

Znate li što se događa ako se uz jednu naglasnicu vezuje više zanaglasnica? Za takve slučajeve u jeziku također postoje određena obvezatna pravila u čijoj uporabi griješe samo oni koji nisu izvorni govornici hrvatskoga jezika.

Proučite ta pravila!

1. Kad se uz jednu naglasnicu vezuju dvije ili više zanaglasnica, na prvo mjesto među njima dolazi upitna riječ **li**: *Jesi **li** joj ga predstavio?*
2. Na drugo mjesto dolaze **glagolske zanaglasnice** osim 3. l. jednine prezenta pomoćnog glagola biti (*je*): *Poslali **smo** vam ih na vrijeme.*
3. Iza glagolskih zanaglasnica dolaze **zamjeničke**, također obvezatno propisanim redoslijedom:
  - a) najprije dolaze zanaglasnice **u dativu**: *Poslali smo **vam** ih na vrijeme.*
  - b) zatim one u **genitivu**: *Bojala sam **ga** se.*
  - c) zadnje dolaze zanaglasnice u **akuzativu**: *Preporučila mi **vas** je susjeda.*
4. Glagolska zanaglasnica **je** dolazi na kraju: *Ona ti **ga je** predstavila.*

RIJEČ KAO SINTAKTIČKA JEDINICA (PONAVLJANJE)

■ Ponovimo!

Sljedeća tablica prikazuje riječi kao sintaktičke jedinice koje se mogu spajati s drugim riječima i po određenim pravilima s njima tvoriti rečenicu. Pravila povezivanja riječi nazivamo sintaktičkim pravilima.

VRSTA RIJEČI		REČENIČNI DIO	Primjer
IMENSKA RIJEČI	IMENICE	Budući da su imenice samostalne riječi, njima se može izraziti bilo koji rečenični dio.	SUBJEKT <i>Neptun je najudaljeniji planet od Sunca.</i>
		OBJEKT <i>Sunce zadržava većinu ukupne mase Sunčeva sustava.</i>	
		DIO IMENSKOGA PREDIKATA <i>Pluton više nije planet.</i>	
		PO <i>Najjači udar vjetra zabilježen je na Neptunu.</i>	
		ATRIBUT (imenski) <i>Veliku loptu plinā drži na okupu gravitacijska sila.</i>	
	APOZICIJA <i>Planet Zemlja se nalazi u zoni pogodnoj za život.</i>		
	PRIDJEVI	Najčešće su u funkciji atributa (pridjevnog). Kada su poimeničeni, mogu imati istu službu kao i imenice.	ATRIBUT (pridjevni) <i>Jedini je planet s ozonskim omotačem.</i>
		SUBJEKT <i>Mladi je proizvođač svjetlosti.</i>	
	ZAMJENICE	Budući da zamjenice zamjenjuju imenice ili pridjeve, mogu imati istu službu u rečenici.	SUBJEKT <i>On je najvjetrovitije mjesto.</i>
			DIO IMENSKOGA PREDIKATA <i>To je to.</i>
			OBJEKT <i>Čini ga Sunce i malo građevnog materijala prije 4,55 milijardi godina.</i>
			PO <i>Na njemu nije ni prehladno ni prevruće. (POM)</i>
	ATRIBUT (zamjениčki) <i>Pogoduje nam njezinā klima.</i>		
	BROJEVI	Najčešće su atributi, ali redni brojevi mogu biti poimeničeni i tada mogu biti subjekt ili dio imenskoga predikata.	ATRIBUT <i>Drugi planet je manji od njega.</i>
			SUBJEKT <i>Drugi je manji od njega.</i>
			DIO IMENSKOGA PREDIKATA <i>Merkur je prvi do Sunca.</i>
GLAGOLI	Glгол je najčešće jezgra rečenice koja otvara mjesto drugim rečeničnim dijelovima što mu omogućuju predikatne kategorije (lice, broj, vrijeme, vid, način).	PREDIKAT <i>Saturn ima veliku bijelu pjegu.</i>	
	Neki glagolski oblici imaju i drugačije uloge u rečenici:		
	INFINITIV <i>Naučiti sve o Sunčevu sustavu vrlo je plemenita stvar.</i>		
	GLAGOLSKI PRILOG <i>Merkur čuva cijelo skladište leda koje su davno ispustili kometi padajući na taj planet.</i>		
GLAGOLSKI PRIDJEV <i>Iz višebojne uzburkane atmosfere zuri zlokožno crveno oko.</i>			
PRILOZI	Mogu biti dopune pridjevima ili drugim prilozima te kao takvi najčešće izriču priložne oznake (tj. različite okolnosti vršenja glagolske radnje).	PO <i>Ta divovska lopta plina polagano se gasi. Saturn bi zbog male gustoće vrlo jednostavno plutao</i>	

Rečenice po gramatičkom ustrojstvu

REČENICE PO SASTAVU

ZADATAK

Pred vama je fotografija i sljedeće riječi: *mama, kuhinja, ručak, u, moja, Kata, svečan, kuća, obiteljska, naša, počinjati*. Na temelju fotografije i zadanih riječi oblikujte rečenice i zapisujte ih u svoju bilježnicu! Svojim rečenicama možete dodati i nove riječi.

Vaše se rečenice vjerojatno razlikuju po svome sastavu. Ima među njima onih s predikatnom i/ili subjektom, ali i onih s predikatnim proširkom i/ili subjektom s njegovim dopunama. Moguće su rečenice i sa više predikata s dopunama ili bez dopuna.

Mama kuha.

Mama kuha ručak.

Mama kuha ručak u kuhinji.

Moja mama kuha ručak u kuhinji.

Moja mama Kata kuha ručak u kuhinji.

Moja mama Kata kuha svečani ručak u kuhinji.

Moja mama Kata kuha svečani ručak u kuhinji kuće.

Moja mama Kata kuha svečani ručak u kuhinji obiteljske kuće.

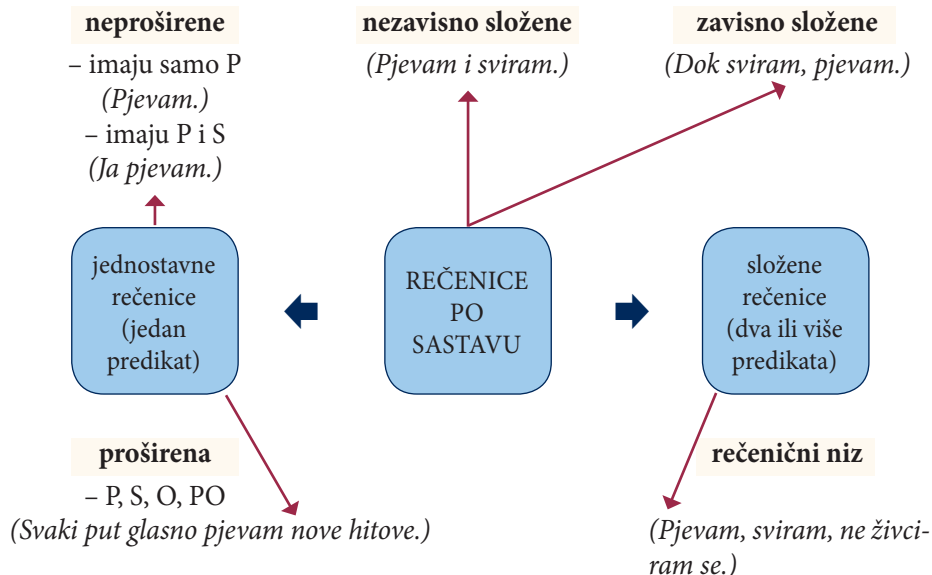
Moja mama Kata kuha svečani ručak u kuhinji pažljivo obiteljske kuće.

Moja mama Kata počinje kuhati svečani ručak u kuhinji naše obiteljske kuće. itd.

Razmislite! Možete li posljednju rečenicu proširiti još novijim riječima?

Naravno, možete. Subjekt i predikat mogu dobiti nove dopune, ali se u rečenicu mogu uvrstiti i drugi predikati. Mogućnosti je na pretek. Sve načinjene rečenice možemo razvrstati u dvije velike skupine, a kriterij njihova razvrstavanja će biti sastav rečenica. U prvu skupinu spadaju **jednostavne**, a u drugu **složene rečenice**.

ZAPAMTITE!

a) Jednostavna rečenica

Proučite sljedeće rečenice!
 Koje rečenične dijelove sadrže?

Rijeka Krka obilježila je taj kraj. Ljudi su živjeli uz vodu. Uzgajali su stoku. Koristili su se vodom za piće, pranje, putovanje. Rijeka je duga oko 72 km. Izvire u podnožju planine Dinare. Kod Šibenika utječe u Jadransko more.
 (MARY NOVOSEL: VODA – SUPUTNIK I UMJETNIK, MODRA LASTA, BR. 7. 2011./2012.)

■ Provjerite!

Analizirajući navedene rečenice došli smo do sljedećeg rješenja:

Rijeka Krka obilježila je taj kraj.

P – obilježila je

S – Krka

O.i – kraj

AP – rijeka

AT – taj

Ljudi su živjeli uz vodu.

P – živjeli su

S – ljudi

POM – uz vodu

Uzgajali su stoku.

P – uzgajali su

S – neizrečen, skriven (oni, tj. ljudi)

O.i – stoku

Koristili su se vodom za piće, pranje, putovanje.

P – koristili su se

S – neizrečen

POS – vodom

O.ni – za piće, pranje, putovanje

Rijeka je duga oko 72 km.

P – duga je

S – rijeka

POK – 72 km

Izvire u podnožju planine Dinare.

P – izvire

S – neizrečen (rijeka)

POM – u podnožju

O.ni – Dinare

AP – planine

Kod Šibenika utječe u Jadransko more.

P – utječe

S – neizrečen (rijeka)

POM – kod Šibenika, u more

AT – Jadransko

Možemo zaključiti kako sve navedene rečenice imaju samo jedan predikat, subjekt i njihove dopune.

■ ZAPAMTITE!

Rečenica u kojoj se osnovno rečenično ustrojstvo (predikat, subjekt, objekt, priložna oznaka) javlja samo jednom, naziva se **jednostavna rečenica**.

b) Složena rečenica

Usporedite sljedeće rečenice!

Ljudi su živjeli uz vodu i uzgajali stoku.

Ljudi su živjeli uz vodu, ali i uzgajali stoku.

Ljudi su živjeli uz vodu, dok su drugi uzgajali stoku.

Ljudi su živjeli uz vodu, uzgajali stoku, sadili biljke.

Ljudi su živjeli uz vodu i uzgajali stoku, a neki su ratovali s neprijateljem.

Sigurno ste uočili da se u svim rečenicama ponavljaju dvije jednostavne rečenice: *Ljudi su živjeli uz vodu.* i *Uzgajali su stoku.* Te su dvije jednostavne rečenice, kao ishodišne, na različite načine spojene u jednu složenu, dok je u predzadnjoj i zadnjoj rečenici dodana još i treća ishodišna (jednostavna) rečenica (*Sadili su biljke. Neki su ratovali s neprijateljem.*).

ZAPAMTITE!

Jednostavne rečenice koje se sklapaju u novu, složenu rečenicu nazivaju se **ishodišne rečenice** ili **surečenice**. Dvije ili više jednostavnih rečenica možemo sklopiti u složenu rečenicu na tri načina:

1. sklapanjem **povezivanjem**
2. sklapanjem **nizanjem (bez veznika)**
3. sklapanjem **uvrštanjem**

Za +5!

Za surečenicu se koristi i strani naziv **klauza**.

Proučite!

U rečenici *Ljudi su živjeli uz vodu i uzgajali stoku* dvije su surečenice sklopljene u složenu povezivanjem veznikom. Na taj način nastaju **nezavisno složene rečenice**.

U rečenici *Ljudi su živjeli uz vodu, uzgajali stoku, sadili biljke.* tri su surečenice povezane u složenu bez veznika, one su odvojene zarezima. Na taj način nastaje **rečenični niz**.

U rečenici *Ljudi su živjeli uz vodu, dok su drugi uzgajali stoku* dvije su surečenice sklopljene u složenu tako što je jedna ishodišna rečenica (*dok su drugi uzgajali stoku*) uvrštena u gramatičko ustrojstvo druge (*Ljudi su živjeli uz vodu*). Tako nastaju **zavisno složene rečenice**.

NEZAVISNO SLOŽENE REČENICE

Pročitajte ulomak pjesme Kallija Dakosa u prijevodu Božice Jelušić te razmislite o tomu u kakvom su odnosu surečenice u stihovima!

*Nemam vremena san dosanjati
niti misliti misli u boji,
ili se kralju Arthuru klanjati
u lijepoj zemlji gdje Camelot stoji.*

*Podcrtao sam sto imenica
i trideset glagola na „ti“ i „či“,
žaleći što u radnoj bilježnici
nema ni traga kakvoj priči.*

*Putovao bih u doba bajna
sa Huck Finnom na njegovoj splavi
ili bih čitao Silversteina,
stoga bi mi užitak bio pravi...*

■ Promotrimo!

Iz pjesmice možemo izdvojiti nekoliko složenih rečenica koje su sklopljene povezivanjem poput ovih:

*Nemam vremena san dosanjati niti misliti misli u boji.
Nemam vremena san dosanjati ili se kralju Arthuru klanjati.
Podcrtao sam sto imenica i trideset glagola na „ti“ i „či“.
Putovao bih u doba bajna sa Huck Finnom na njegovoj splavi ili bih čitao Silversteina.
Čitao bih Silversteina, stoga bi mi užitak bio pravi.*

Te su složene rečenice nastale povezivanjem dviju ishodišnih rečenica. One su sklopljene pomoću veznika **niti, ili, i, stoga**, a pri sklapanju se njihovo rečenično ustrojstvo nije promijenilo. Dvije surečenice čine cjelinu, ali ne ovise jedna o drugoj.

Prema odnosu njihovih rečeničnih sadržaja one su različite. U rečenici *Nemam vremena san dosanjati niti misliti misli u boji* odnos između prve i druge surečenice je odnos neke vrste zajedništva, podudarnost u tome da subjekt (ja) nema vremena ni za radnju prve ni druge surečenice. U rečenici *Nemam vremena san dosanjati ili se kralju Arthuru klanjati*, odnos dviju surečenica je odnos rastavnosti, što znači da će se ostvariti sadržaj samo jedne od njih: ili nemam vremena sanjati ili nemam vremena kralju se klanjati. U rečenici *Čitao bih Silversteina, stoga bi mi užitak bio pravi* odnos između dviju surečenica je uzročno-posljedični, iz sadržaja prve surečenice slijedi sadržaj druge.

ZAPAMTITE!

Nezavisno složena rečenica nastaje **povezivanjem** dviju ili više ishodišnih rečenica **veznikom**. Pri povezivanju im se rečenično ustrojstvo ne mijenja, a veznik ne pripada nijednoj od njih. Sadržaji su im nezavisni, što odražava i njihov naziv.

Podsjetimo se svih vrsta nezavisno složenih rečenica pomoću sljedećeg podsjetnika!

Vrsta	Veznici	Značenje	Primjeri
sastavne	i, pa, te, ni, niti	Sadržaji surečenica se povezuju u cjelinu na temelju nekog zajedništva, sličnosti ili podudarnosti.	<i>Rijeka Krka se nalazi u Hrvatskoj i utječe u Jadransko more.</i> <i>Čikola utječe između Miljevaca i Skradinskog buka te tvori slikovit sutok s Krkom.</i>
rastavne	ili, ili-ili	Sadržaji surečenica nude izbor jer se izvršiti može samo radnja jedne od njih.	<i>U NP Krku možemo doći organiziranim prijevozom ili možemo putovati svojim automobilom.</i>
suprotne	a, ali, no, nego, već	Sadržaji dviju surečenica međusobno se suprotstavljaju, odvajaju, razlikuju.	<i>Srednji godišnji protok Krke preko Skradinskog buka je oko 55 m³/s, a dnevni protok varira od 5 do približno 565 m³/s.</i>
isključne / izuzetne	samo, samo što, jedino, jedino što, tek, tek što	Iz sadržaja jedne surečenice izuzima se dio sadržaja druge.	<i>Na svim je slapovima Krke izgrađena hidroelektrana, samo Bilušića buk ne iskorištava hidroenergiju.</i>
zaključne	dakle, stoga, zato	Iz sadržaja jedne surečenice logično se zaključuje sadržaj druge.	<i>Tok Krke je od Knina do Skradina proglašen Nacionalnim parkom, stoga se naplaćuje ulaz.</i>

Znate li pravila o pisanju zareza u nezavisno složenim rečenicama?

Sastavne i rastavne rečenice se po pravilu **ne odvajaju zarezom**. Zarez u tim rečenicama možemo pisati ako drugu surečenicu želimo posebno istaći: *Nećete primjećivati ništa osim sunca, **ni** čuti bilo što osim cvrkuta ptica.*

Suprotne, isključne i zaključne rečenice se svaki put **odvajaju zarezom**: *Lijepo je maštati, **ali** se ne smije pretjerivati. Sve će vam poći za rukom, **jedino** nećete imati uspjeha u sportu. Sreća će biti uz vas, **stoga** navalite na učenje!*

» PRIPAZITE!

Kada je u prvoj surečenici komparativ, a druga počinje komparativnom česticom nego (no), ne piše se zarez: *Bolje vrabac u ruci **nego** golub na grani.*

REČENIČNI NIZ

Jeste li znali da nezavisno složena rečenica može nastati i bez veznika?

Pogledajte kako ćemo četiri jednostavne rečenice sklopiti u jednu složenu:

Mura je najsjevernija rijeka u Hrvatskoj. Duga je 493 km. Izvire u Austriji. Kod Legrada utječe u Dravu. → *Mura je najsjevernija rijeka u Hrvatskoj, duga je 493 km, izvire u Austriji, kod Legrada utječe u Dravu.*

Mosor je planina u Dalmaciji. Nalazi se sjeveroistočno od Splita. Najviši vrh mu je Veliki Kabal. Uglavnom je gol i krševit. → *Mosor je planina u Dalmaciji, nalazi se sjeveroistočno od Splita, najviši vrh mu je Veliki Kabal, uglavnom je gol i krševit.*

ZAPAMTITE!

Nezavisno složena rečenica koja nastaje nizanjem jednostavnih rečenica (bez veznika) naziva se **rečnični niz** (**bezveznička** ili **asindetska rečenica**). Ukidanje rečničnih granica među ishodišnim rečenicama u govoru se izražava intonacijom, a u pismu rečničnim znakovima, najčešće zarezom.

Razmislite! Kojim se još rečničnim znakovima, osim zareza, mogu odijeliti surečenicice u rečničnom nizu? Sljedeća tablica će vam objasniti kada koji rečnični znak upotrijebiti.

Rečnični znak	Primjeri
Zarez se koristi kada se ukinuta rečnična granica među surečenicama ne želi jako očuvati.	<i>Prije spavanja svi se članovi obitelji merkata maze, međusobno čiste, griju, stižu se jedni uz druge ispred svoje jazbine.</i>
Točka sa zarezom dolazi kada se ukinuta rečnična granica u što većoj mjeri želi očuvati.	<i>Prije spavanja svi se članovi obitelji merkata maze, međusobno čiste, griju; stižu se jedni uz druge ispred svoje jazbine.</i>
Crtica između surečenicica naglašava, ističe rečničnu granicu.	<i>Prije spavanja svi se članovi obitelji merkata maze, međusobno čiste, griju – stižu se jedni uz druge ispred svoje jazbine.</i>
Dvotočje koristimo kada sadržaj prve surečenicice upućuje na sadržaj druge.	<i>Prije spavanja svi se članovi obitelji merkata maze, međusobno čiste, griju: stižu se jedni uz druge ispred svoje jazbine.</i>

Odabirom određenoga rečeničnog znaka rečeničnom nizu možemo dati i dodatno značenje. Tada rečenični niz postaje sastavna, rastavna ili suprotna rečenica:

- a) **sastavna:** *Djevojke su bolje u nadmetanju, znaju iskoristiti svoj šarm. Djevojke su bolje u nadmetanju – znaju iskoristiti svoj šarm.*
- b) **rastavna:** *Nadmetali se – ne nadmetali, natjecanje će se održati.*
- c) **suprotna:** *Bog boguje, car caruje. Svi su tu – nje nema.*

ZAVISNO SLOŽENE REČENICE

ZADATAK

Da bismo razumjeli kako nastaju zavisno složene rečenice, pokušajmo podcrtane rečenične dijelove nadomjestiti zavisnom rečenicom!

- Dođi prije nastave!* (POV) → *Dođi prije nego što počne nastava!*
(priložna – vremenska – rečenica)
- Nastava je dosadna.* (predikat) → *Nastava je da ne može biti dosadnija.*
(predikatna rečenica)
- Stanuju na kraju ulice.* (POM) → *Stanuju (tamo) gdje je kraj ulice.*
(priložna – mjesna – rečenica)
- Ne govori mi neistinu!* (objekt) → *Ne govori mi (ono) što nije istina.* (objektna rečenica)

Dakle, podcrtane rečenične dijelove zadanih ishodišnih rečenica pretvorili smo u još jednu ishodišnu rečenicu i uvrstili je u gramatičko ustrojstvo prve surečenice na mjesto jednoga njezina rečeničnog člana. Takav način sklapanja rečenica naziva se **uvrštavanje**.

ZAPAMTITE!

Zavisno složene rečenice nastaju uvrštavanjem jedne rečenice u gramatičko ustrojstvo druge. Surečenica koju uvrštavamo naziva se **zavisna surečenica**, a ona u čije gramatičko ustrojstvo se uvrštava zavisna naziva se **glavna surečenica**. Glavna surečenica je samostalna, a zavisna o njoj ovisi. Veznici u zavisno složenim rečenicama pripadaju zavisnoj surečenici.

■ Pogledajte!

glavna surečenica

Dođi (kada?)

Nastava je

Stanuju (gdje?)

Ne govori mi (što?)

zavisna surečenica s veznikom

prije nego što počne nastava!

da ne može biti dosadnija.

(tamo) gdje je kraj ulice.

(ono) što nije istina.

■ Promotrite!

U zadnje dvije rečenice ispred veznika je još jedna riječ u zagradi. Ona je namjerno stavljena u zagradu, naime zavisno složena rečenica je potpuna i bez nje. Njezina je uloga u tome da ukazuje na mjesto zavisne rečenice tj. na mjesto gdje će u glavnu rečenicu biti uvrštena zavisna. Ona nema svoje značenje, već ga dobiva od zavisne rečenice.

ZAPAMTITE!

Suodnosna ili **korelativna riječ** ukazuje na mjesto zavisne rečenice u glavnoj. Kao suodnosne riječi najčešće dolaze pokazne zamjenice (*ovaj, taj, onaj, ovakav, takav, onakav*).

Podsjetimo se koje su vrste zavisno složenih rečenica!

Budući da se zavisna rečenica uvrštava u ustrojstvo glavne na mjesto jednoga njezina rečeničnog člana, postoji toliko vrsta zavisno složenih rečenica koliko je vrsta rečeničnih dijelova. Stoga se zavisno složene rečenice dijele na **predikatne, subjektne, objektne, priložne (adverbne) i atributne rečenice**.

Znate li kako se analiziraju zavisno složene rečenice?

Za što lakše snalaženje u analizi zavisno složene rečenice nudimo vam jedan model pomoću kojega ćete brzo i jednostavno unaprijediti svoje znanje o zavisno složenim rečenicama.

Podsjetimo se po čemu ćemo prepoznati zavisno složenu rečenicu?

Nije živio tko ne posjeti Pariz.

Ima najmanje dva predikata. (*nije živio, ne posjeti*)
Koliko predikata, toliko surečenica ima u njoj. (1. *Nije živio*, 2. *tko ne posjeti Pariz*)
Surečenice ne mogu stajati samostalno, one su u odnosu međusobne ovisnosti.

Ako smo te prve korake uspješno svladali, slijedi stvarna analiza u pet jednostavnih koraka:

1. Podcrtajte sve **predikate!**

Nije živio (tko) ne posjeti Pariz.

2. Zaokružite **veznik(e)**! Upozoravamo da veznici pripadaju zavisnoj rečenici.

Nije živio | (tko) | ne posjeti Pariz.

3. Okomitom crtom razdvojite surečenice, zatim odredite **glavnu rečenicu (G)**!

G
Nije živio | (tko) | ne posjeti Pariz.

Glavnu ćete rečenicu utvrditi logički: glavna je ona prema kojoj postavljamo pitanje za zavisnu (*Tko nije živio?*), odnosno ona koja ne počinje zarezmom.

4. **Postavite pitanje** za glavnu rečenicu na koje će vam odgovoriti zavisna (to može biti pitanje za subjekt, objekt, priložnu oznaku ili atribut).

Nije živio | ..... **tko?** ..... (tko) | ne posjeti Pariz.

5. Na temelju pitanja napišite **vrstu zavisne** rečenice!

G
Nije živio | (tko) | ne posjeti Pariz.

Z – subjektna

Predikatna rečenica

■ Podsjetimo se!

Predikat je jezgra svake rečenice. Postoje dvije vrste predikata: glagolski i imenski.

Istraživali smo nove metode igre.

glagolski predikat

Bili smo istraživači novih metoda igre.

imenski predikat

■ Ponovimo!

Imenski se predikat sastoji od imenske riječi (imenice, zamjenice, pridjeva, broja) i nekog oblika pomoćnog glagola *biti* (spona ili kopula).

U imenskome predikatu imensku riječ (istraživači) možemo zamijeniti cijelom surečenicom, npr. ovako:

Bili smo koji istražuju nove metode igre.

Na taj smo način dobili zavisno složenu rečenicu s dvije surečenice:

1. *Bili smo*
2. *koji istražuju nove metode igre.*

Te dvije surečenice su međusobno ovisne jedna o drugoj, druga se nastavlja na sponu (kopulu) iz glavne rečenice (*bili smo*), tj. uvrštena je na mjesto predikatnog imena, što znači da je riječ o predikatnoj rečenici. To možemo provjeriti i pomoću suodnosne riječi, naime u predikatnim rečenicama suodnosne riječi su *takav, takva, takvo, to*:

Bili smo (takvi) koji istražuju nove metode igre.

ZAPAMTITE!

Predikatna se rečenica uvrštava u glavnu rečenicu na mjesto predikatnog imena. Prema glavnoj se rečenici odnosi kao dio imenskoga predikata.

Veznici predikatnih rečenica su **odnosne zamjenice** (*tko, što, koji, čiji, kakav, kolik*) i veznik **da**.

Npr. *Mladi su kakvi su oduvijek bili. Nastava će biti kakva je bila i prije.*
Prijatelj ti je da mu nema para.

Subjektivna rečenica

■ Podsjetimo se!

Subjekt u rečenici imenuje vršitelja radnje, odgovara na pitanje *tko? što?* Uvijek je u nominativu, a može se izraziti bilo kojom vrstom imenskih riječi, čak i glagolom u infinitivu.

Najslade se smije zadnji čovjek. → tko? → (zadnji) čovjek

Na mjesto subjekta u glavnu se rečenicu može uvrstiti subjektivna rečenica, npr. ovako:

Z   G
 ↙   ↘
Tko se zadnji smije, najslade se smije.

U ovoj zavisno složenoj rečenici glavna je rečenica *najslade se smije* → tko? → (*onaj*) *tko se zadnji smije*.

Dakle, subjekt je u ovoj rečenici izražen zavisnom surečenicom.

Slično je i u ovim narodnim poslovicama:

Tko rano rani, dvije sreće grabi. (→ Ranoranilac dvije sreće grabi.)

Tko drugome jamu kopa, sam u nju pada. (→ Kopač jama sam u nju pada.)

Tko pjeva, zlo ne misli. (→ Pjevač zlo ne misli.)

Tko pita, ne skita. (→ Znatiželjan ne skita.)

Tko radi, ne boji se gladi. (→ Radnik se ne boji gladi.)

Kao što se iz ovih primjera vidi, subjektivna je rečenica uvrštena u gramatičko ustrojstvo glavne rečenice na mjesto njezina subjekta.

ZAPAMTITE!

Subjektivna se rečenica uvrštava u glavnu rečenicu na mjesto njezina subjekta. Ona se prema glavnoj rečenici odnosi kao subjekt prema predikatu.

U subjektivnim je rečenicama veznik **da** (*U školi se priča da je matura bila teška.*), kao i **odnosne zamjenice** (*Tko pita, ne skita.*) i **odnosni prilozi** (*Vidi se po njima kako se poštuju.*)

Za +5!

Glavna rečenica subjektivnih zavisno složenih rečenica često sadrži glagole govorenja, mišljenja i osjećanja kao što su *bojati se, činiti se, čuti, govoriti, izraziti, kazati, misliti, reći, smatrati, vidjeti* i sl. u bezličnoj uporabi: *Govorilo se da je profesor jako strog.*

Objektivna rečenica**Podsjetimo se!**

Objekt u rečenici imenuje predmet glagolske radnje, izražene predikatom. Odgovara na pitanja *koga? što?* Ako ga u rečenicu uvodi prijelazni glagol, tada je u akuzativu (izravni objekt), a u ostalim situacijama može biti i u drugim kosim padežima (neizravni objekt) ili akuzativu s prijedlogom (prijedložni objekt).

S P O N P O P O M
Vrijeme brzo raskrči zapreke na putu.

U ovoj jednostavnoj rečenici predikat (*raskrči*) otvara mjesto izravnom objektu: *što raskrči?* → *zapreke*.

Na njegovo mjesto može se uvrstiti i zavisna rečenica, npr. ovako:

G Z
Vrijeme brzo raskrči ono što mu se ispriječi na putu.

Uz glavnu rečenicu (u ulozu predikata) postavljamo pitanje za objekt: *Što raskrči vrijeme brzo?* → (*ono*) *što mu se ispriječi na putu*. Dakle, dobili smo objektivnu zavisnu rečenicu.

ZAPAMTITE!

Objektna se rečenica uvrštava u glavnu na mjesto njezina objekta te se prema glavnoj rečenici odnosi kao objekt prema predikatnom glagolu.

Objektne se rečenice s glavnom povezuju **odnosnim zamjenicama** (*tko, što, koji, čiji*), **veznikom da** i **prilogom** u vezničkoj službi (*gdje, kad, kako*) ako u glavnoj rečenici dolaze glagoli govorenja, mišljenja, osjećanja u ličnoj uporabi.

- Npr. *Rekli su mi koji su učenici odsutni.*
Vjerujem da će zima brzo proći.
Ne znam kada počinje program.
Provjerit ću gdje će nam biti smještaj.

Za +5!

- Kako razlikovati subjektne i objektne rečenice?
U subjektivnim zavisno složenim **rečenicama** glavna rečenica nema subjekt jer se on izriče zavisnom rečenicom: *Pričalo se da neće doći.*
U objektivnim zavisno složenim **rečenicama** glavna rečenica ima subjekt, a zavisnom je izrečen objekt: *Prijatelji su pričali da neće doći.*

Upravni i neupravni govor**► PRIPAZITE!**

Među objektne rečenice spadaju i one zavisno složene rečenice koje nazivamo neupravnim govorom.

Znate li što je neupravni govor? **Usporedite!**

Upravni govor

- Imaš li što novca? – upitala je Marta Roberta.
- Imam pet kuna, je l' ti treba? – odgovorio je Robert i posegnuo u džep.

Neupravni govor

Marta je upitala Roberta ima li novca.
 Robert joj je odgovorio da ima pet kuna.

■ Podsjetimo se!

Upravni je govor doslovno navođenje (citiranje) tuđih riječi, dok je neupravni govor pre-pričavanje tuđih riječi (parafraziranje) svojim riječima.

Razmislite! Možemo li i za upravni govor reći da je objektna rečenica? **Usporedite!**

UPRAVNI GOVOR

– *Imam pet kuna – odgovorio joj je Robert.*

Robert joj je odgovorio: – Imam pet kuna. ⇔ *Robert joj je odgovorio da ima pet kuna.*

– *Imam – odgovorio joj je Robert – pet kuna.*

NEUPRAVNI GOVOR

Upravni govor ima jasno i strogo odjeljive dijelove koji se relativno slobodno smiju premještati. Takve slobode u razmještaju u neupravnom govoru nema. Stoga možemo zaključiti da upravni govor nije zavisno složena rečenica, već posebna vrsta rečeničnog niza (bezvezničke rečenice).

Priložna ili adverbna rečenica

■ Podsjetimo se!

Priložne su oznake rečenični dijelovi koji se dodaju predikatu kako bi pobliže objasnili okolnosti u kojima se odvija predikatna radnja. Te okolnosti mogu biti: mjesto, vrijeme, način, uzrok, namjera, posljedica, pogodba, društvo, sredstvo, količina i sl. Priložne oznake se obično izriču priložima ili prijedložnim izrazima.

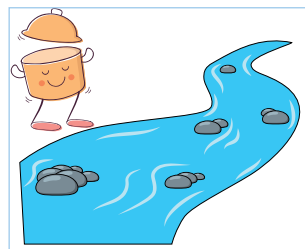
S	P	
Npr. <i>Lonac ide na vodu ujutro.</i>		
	↓	↓
	kamo?	kada?
	POM	POV

■ Pogledajte!

Moguće je i priložne oznake zamijeniti zavisnim rečenicama kao što je jedna od dviju priložnih oznaka zamijenjena u ovoj poslovice:

G	Z
<i>Lonac ide na vodu dok se ne razbije.</i>	

Uz glavnu rečenicu postavljamo pitanje za priložnu oznaku vremena: *Dokle ide lonac na vodu?* → *dok se ne razbije*. Dobili smo, dakle, priložnu vremensku rečenicu.

ZAPAMTITE!

Priložna se (adverbná) rečenica uvrštava u ustrojstvo glavne rečenice na mjesto njezine priložne oznake. Prema glavnoj se rečenici odnosi kao priložna oznaka prema predikatu.

Prema sadržaju predikatnoga glagola priložne oznake mogu biti raznovrsne. S njihovim vrstama i načinima povezivanja upoznat ćemo se u narednim poglavljima.

VRSTE PRILOŽNIH REČENICA

Mjesna rečenica

■ Podsjetimo se!

Priložna oznaka mjesta označava mjesto na kojemu se vrši glagolska radnja izrečena predikatom. Odgovara na pitanja *gdje? kamo? kuda? odakle? dokle?* Najčešće se izriče mjesnim prilogom (*Putujemo tamo*), prijedložnim izrazom (*Idemo do kraja*), ali može se zamijeniti i zavisnom surečenicom.

S   P   POM
Npr. *Laž ne večera u restoranu.*

↑
gdje?

↓
Gdje laž ruča, tu ne večera.

Priložnu oznaku mjesta u ovoj rečenici zamijenili smo zavisnom mjesnom surečenicom koja također odgovara na pitanje *gdje?*

ZAPAMTITE!

Mjesna se **rečenica** uvrštava u glavnu na mjesto priložne oznake mjesta, a prema glavnoj se rečenici odnosi kao priložna oznaka mjesta prema predikatu. Odgovara na pitanja: *gdje? kamo? kuda? odakle? dokle?*

Promotrite koje riječi igraju ulogu veznika u mjesnim rečenicama!

Gdje ima smijeha, bude i plača. Kud svi Turci, tu i ćoravi Mujo. Vрати se tamo odakle si došao!

Službu veznika u mjesnim rečenicama imaju **mjesni prilozni** (*gdje, kamo, kuda, otkuda, odakle, dokle, itd.*)

Sigurno ste zamijetili da osim veznika u nekim mjesnim zavisno složenim rečenicama postoji i suodnosna riječ (zamjenički prilog): *Kud svi Turci, tu i ćoravi Mujo.*

Vрати se tamo odakle si došao.

↑
suodnosna riječ

Za +5!

Mjesne se rečenice stranim nazivom nazivaju i **lokalne**. Uz mjesne priloge, kao veznike, katkada se dodaje čestica **god** kojom se ti veznici posebno ističu: *Kamo se god uputio, stići će.*

Vremenska rečenica

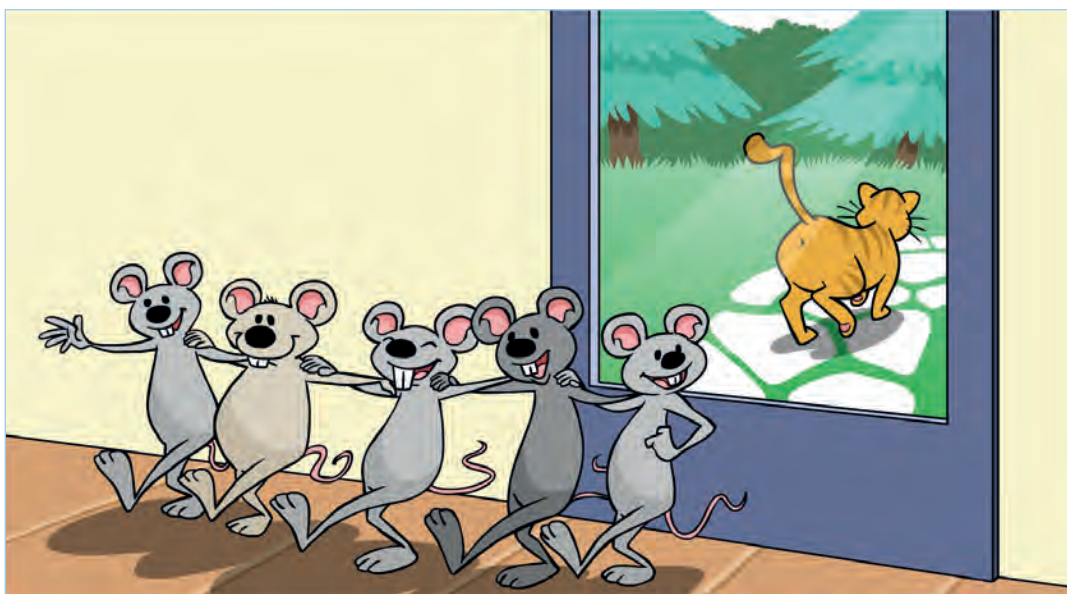
■ Podsjetimo se!

Priložna oznaka vremena označava vrijeme u koje se odvija radnja izrečena predikatom. Odgovara na pitanja *kada? otkada? dokada? koliko dugo?* Najčešće se izriče vremenskim prilogom (*Sutra ćemo pobijediti.*) ili prijedložnim izrazom (*Vidimo se u lipnju.*), ali može se iskazati i zavisnom surečenicom:

POV   S   O   P
Npr. U podne miševi kolo vode.

↑
kada?

↓
Kad mačka ode, miševi kolo vode.

Priložnu oznaku vremena u drugoj smo rečenici zamijenili zavisnom vremenskom surečenicom.

ZAPAMTITE!

Vremenska je rečenica takva surečenica koja se uvrštava u glavnu kao njezina priložna oznaka vremena. Zavisna se surečenica prema glavnoj odnosi kao priložna oznaka vremena prema predikatu. Odgovara na pitanja: *kada? otkada? dokada?*

Promotrite kojim se riječima povezuju vremenske rečenice!

- Kada** čeljad nije bijesna, ni kuća nije tijesna.
- Otkako** znam za sebe, s riječima prijateljujem. (D. Tadijanović)
- Dok** mudraci proučavaju život, pametni ga prožive.
- Čim** dođem kući, uključim televizor.
- Prije** nego što dođeš kući, kupi kruha!
- Tek** što dovršiš zadaću, možeš na trening.

Službu veznika u vremenskim rečenicama imaju **vremenski prilozi** (*kada, otkada, dokada, pošto*), veznik **dok**, zamjenica **čim** i **skupovi riječi** (*prije nego, tek što, kad god, dok god* i sl.).

Kao suodnosne riječi u vremenskim rečenicama mogu doći *tada, dotad, otad*. (Vjerovat ću mu *tada* kada mi pokaže svjedodžbu. Trčim *dotad* dok ne izgubim snagu. Pričam hrvatski *otad* otkad znam za sebe.)

► PRIPAZITE!

Veznički prilog **pošto** označava vrijeme, a ne uzrok, kako ga mnogi krivo upotrebljavaju. Njegovo je značenje **nakon što**, pa ga tako valja i upotrebljavati: **Pošto** dođeš iz škole, napiši zadaću! = **Nakon što** dođeš iz škole, napiši zadaću!

Za +5!

Za vremensku se rečenicu još koristi i strani termin **temporalna** rečenica.

Načinska rečenica

■ Podsjetimo se!

Priložna oznaka načina označava način na koji se odvija radnja izrečena predikatom. Odgovara na pitanja *kako? na koji način?* Najčešće se izriče načinskim prilogom ili imenskom riječju s veznikom *kao* (*Pliva kao riba.*), međutim može se izraziti i zavisnom surečenicom.

PON   P
Npr. Uspješno ćeš žeti.
↑
kako?
↓
Kako siješ, tako ćeš žeti.

Priložnu oznaku načina iz prve rečenice u drugoj smo zamijenili zavisnom načinskom surečenicom.

ZAPAMTITE!

Načinska je **rečenica** takva surečenica koja se uvrštava u glavnu kao njezina priložna oznaka načina. Zavisna se surečenica prema glavnoj odnosi kao priložna oznaka načina prema predikatu. Odgovara na pitanja: *kako? na koji način?*

Pogledajte koji su veznici u načinskim rečenicama!

suodnosna riječ

Kako došlo, tako prošlo. Ana kuha **kao** što je kuhala i njezina majka. **Koliko** god puta mi kažeš, opet ću te pitati. Laže **kao** da iz knjige čita.

U načinskim rečenicama **službu veznika** imaju **prilozi** (*kako, koliko*), odnosna **zamjenica što** i **skupovi riječi** (*kao što, kao da, kako god, koliko god, a kamoli* i sl.).

» **PRIPAZITE!**

Kada priložna oznaka načina izražava količinu, uvrštava se u glavnu rečenicu vezničkim prilogom *koliko* ili skupom riječi *koliko god*: *Traži toliko **koliko** ćeš pojesti! **Koliko** god dobio, zahvali se!*

Za +5!

Načinska se rečenica u stručnoj literaturi zove i **modalna**.

» **PRIPAZITE!**

Osim veznika **kako** koji je najčešći u načinskim rečenicama, dolaze još relativno često veznici **kao što** i **kao da**. Zadnja dva veznika većina govornika rabi kao sinonime, međutim, valja pripaziti na njihovu ispravnu uporabu. Naime, **kao što** izriče način na temelju usporedbe s nečim što se stvarno dogodilo (*Prepisuju zadaću **kao što** im je profesor naredio.*), dok veznik **kao da** izriče način na temelju usporedbe s nečim što je nestvarno (*Priča **kao da** zna engleski.*) Iz takvih načinskih rečenica proizlazi još jedna surečenica sa suprotnim značenjem: *Priča **kao da** zna engleski, a ne zna.*

Poredbena rečenica

U nekim načinskim rečenicama izrazitije dolazi do izražaja poredbenost njihova sadržaja stoga ih neke gramatike smatraju posebnom skupinom zavisno složenih rečenica, a neke samo podvrstom načinskih. Ipak je bolje govoriti o njima kao o posebnoj skupini jer imaju drugačije ustrojstvo od načinskih koje je izrazito dvodijelno.

■ Promotrite!

Kako je baka postajala starija, tako je bila bolesnija.

Kako je vjetar jače puhao, tako smo se mi čvršće držali za ogradu.

Što je pas više lajao, mi smo se to više bojali.

Što se više mučim, rezultati su to slabiji.

Što više učim, to više znam.

Struktura ovih rečenica se razlikuje od strukture načinskih po tome što je dvodijelna, u njoj se neki rečenični članovi često ponavljaju u obje surečenice i često dolaze riječi s poredbenim značenjem (npr. komparativi *starija – bolesnija, jače – čvršće*, ili par riječi *više-više* i sl.).

Za razliku od načinskih rečenica u ovima suodnosna riječ može biti samo prilog *tako*, a ne i *ovako* i *onako* kao u načinskim.

Npr. u rečenici *Kako je baka postajala starija, tako je bila bolesnija*, suodnosna riječ ne može biti *ovako/onako*: *Kako je baka postajala starija, ~~ovako~~ je bila bolesnija*.

Priloge *kako – tako* moguće je u tim rečenicama zamijeniti samo sa *što – to*: *Što je baka postajala starija, to je bila bolesnija*. Ta zamjena veznika međutim, nije moguća u načinskim rečenicama. U načinskoj rečenici *Čitajte onako kako je napisano!* nemoguće je zamijeniti veznike bez promjene smisla: *Čitajte (onako) što je napisano!*

ZAPAMTITE!

Poredbena je rečenica takva zavisno složena rečenica u kojoj se zavisna surečenica uvrštava u glavnu kao njezina priložna oznaka poredbe (priložne oznake usporedbe odgovaraju na pitanja *Kao tko?, Kao što?, Nego kad?, Nego gdje?*). Zavisna se surečenica odnosi prema glavnoj kao priložna oznaka poredbe prema predikatu. U poredbenoj rečenici dolaze riječi koje imaju poredbeno značenje.

Poredbene se rečenice povezuju **veznicima** *kako, kao što, kao da, što, nego, nego li, nego što, nego da, no što, no da*. Veznici zavisnih surečenica dolaze u sljedećoj kombinaciji sa suodnosnim priložima glavnih rečenica: ***kako / kao što – tako, što – to***.

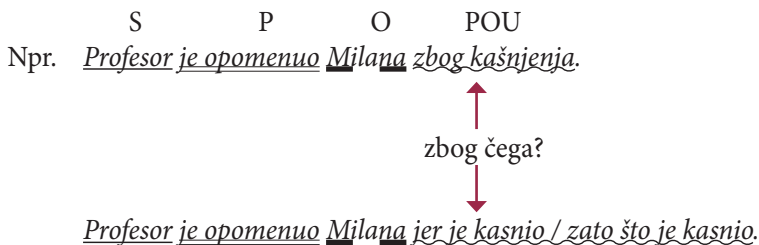
Za +5!

Poredbene se rečenice u stručnoj literaturi nazivaju još i **komparativne**.

Uzročna rečenica

■ Podsjetimo se!

Priložna oznaka uzroka označava uzrok zbog kojega se odvija radnja izrečena predikatom. Odgovara na pitanja *zbog čega? zašto? što je razlog?* Najčešće se izriče uzročnim priložima (*zato, stoga*) ili prijedložnim izrazom u genitivu (*zbog tebe*). Moguće je, međutim te izraze zamijeniti zavisnom rečenicom.

U drugoj smo rečenici priložnu oznaku uzroka iz prve zamijenili uzročnom surečenicom.

ZAPAMTITE!

Uzročna je rečenica takva zavisna rečenica koja se u glavnu uvrštava na mjesto priložne oznake uzroka, a prema glavnoj se rečenici odnosi kao priložna oznaka uzroka prema predikatu. Uzročna rečenica odgovara na pitanja *zbog čega? zašto? što je uzrok?*

Pogledajte kojim se veznicima povezuju uzročne rečenice s glavnom!

*Profesor je opomenuo Milana **jer** je kasnio.*

*Profesor je opomenuo Milana **zato što** je kasnio.*

*Profesor je opomenuo Milana **zbog toga što** je kasnio.*

***Kako** je već kasnio, profesor je opomenuo Milana.*

***Kad** je već kasnio, profesor je opomenuo Milana.*

*Profesor je opomenuo Milana **što** je kasnio.*

***Budući da** je kasnio, profesor je opomenuo Milana.*

***S obzirom na to što** je kasnio, profesor je opomenuo Milana.*

Službu veznika u uzročnoj rečenici imaju veznik **jer**, prilozi **kako** (samo u inverziji), **kad** (može i u inverziji), zamjenica **što** i skupovi riječi u službi veznika: **budući da, zato što, zbog toga što, s obzirom na to što**.

► PRIPAZITE!

1. Veznički prilog **kako** može izricati i način i uzrok:

Prevedi to pismo (onako) kako znaš. (način)

Kako nisi poslao na vrijeme, odbili su ti prijavu.

tj. *zato što nisi poslao na vrijeme*
(uzrok)

2. Veznički prilog **kada** pokazuje i vrijeme i uzrok:

Vidimo se kada završi škola. (vrijeme)

Neću doći kada me niste zvali.
(uzrok)

tj. *zato što me niste zvali*

3. Veznik **pošto** vremenski je veznik i kao takvog ne valja ga upotrebljavati u uzročnim rečenicama!

~~*Pošto niste došli, počeli smo trening bez vas.*~~ → *Budući da niste došli, počeli smo trening bez vas.*

Za +5!

Uzročna se rečenica u stručnoj literaturi još naziva i **kauzalna rečenica**.

Namjerna rečenica

■ Podsjetimo se!

Priložna oznaka uzroka označava namjeru s kojom se odvija radnja označena predikatom. Odgovara na pitanja *radi čega? s kojom namjerom? što je cilj?* Najčešće se izriče imeničkim ili zamjeničkim prijedložnim izrazom (*radi zdravlja, radi tebe*), ali može se izreći i zavisnom surečenicom, npr. ovako:

S   P   O   PON(amjere) O_{ni}
Ante uzima vitamine radi očuvanja zdravlja.

radi čega? s kojom namjerom?

Ante uzima vitamine kako bi očuvao zdravlje.

U drugoj smo rečenici priložnu oznaku namjere zamijenili zavisnom surečenicom.

ZAPAMTITE!

Namjerna je **rečenica** takva zavisna rečenica koja se uvrštava u glavnu na mjesto priložne oznake namjere, a prema glavnoj se odnosi kao priložna oznaka namjere prema predikatu. Odgovara na pitanja *radi čega? s kojom namjerom? s kojim ciljem?*

Provjerite kojim se veznim sredstvima povezuju namjerne rečenice!

*Turisti se raspituju **kako** bi pronašli svoj smještaj.
Zapisat ću datum u rokovnik ne bih **li** ga zaboravila.
Bavimo se plivanjem **da** bismo ostali zdravi.
Bubamo povijest **samo da** dobijemo pozitivnu ocjenu.
Napisali su na ulazna vrata **neka** vide svi.*

Službu veznika u namjernim rečenicama ima veznik **da**, prilozi **kako**, **neka**, čestica **li** uz zanijekane glagole u kondicionalu i skup riječi **samo da**.

» PRIPAZITE!

I rečenice tipa *Pozvao je prijatelja na pivo*. spadaju među namjerne rečenice. Naime, nije pravilno postaviti pitanje za priložnu oznaku mjesta (*Kamo ga je pozvao?*) ili za objekt (*Na što ga je pozvao?*), već pitanje valja postaviti po smislu: *S kojom namjerom ga je pozvao?* → *da popiju pivo*.

ZAPAMTITE!

Posljedična je **rečenica** takva zavisna rečenica koja se uvrštava u glavnu kako bi izrazila posljedicu predikatne radnje tj. onoga što se u glavnoj rečenici izriče. Odgovara na pitanje *s kojom posljedicom?*

Provjerite kojim se veznim sredstvima povezuju posljedične rečenice!

Djevojčica je govorila tako / toliko tiho **(da)** smo ju jedva čuli.

Djevojčica je govorila tako / toliko tiho **(te)** smo ju jedva čuli.*

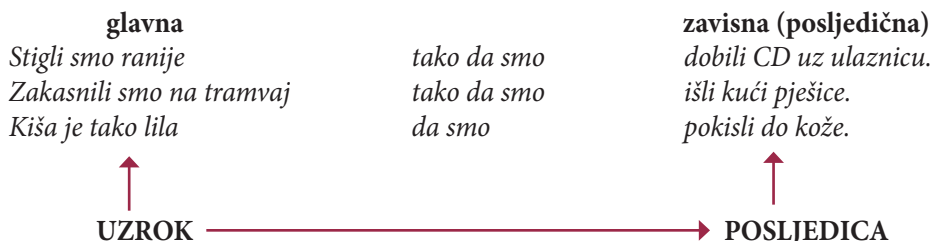
Službu veznika u posljedičnim rečenicama ima gotovo isključivo veznik **da** sa suodnosnim priložima **tako** / **toliko**. Katkad se javlja i veznik **te***, ali on je stilski obilježen, arhaičan.

Pripazite na razliku između uzročnih i posljedičnih rečenica!

Uzročne i posljedične rečenice dosta su slične pa se neke uzročne lako mogu preoblikovati u posljedične, npr. ovako:

uzročna: *Budući da smo stigli ranije, dobili smo CD uz ulaznicu.*
 posljedična: *Stigli smo ranije tako da smo dobili CD uz ulaznicu.*

Posljedične ćemo zavisno složene rečenice prepoznati po tome što one u svojoj glavnoj sadrže uzrok, a u zavisnoj posljedicu:

Za +5!

Posljedične se rečenice u stručnoj literaturi još nazivaju **konektivne rečenice**.

Pogodbena rečenica

■ Podsjetimo se!

Priložna oznaka pogodbe izriče uvjet potreban za izvršenje predikatne radnje, a odgovara na pitanje *pod kojim uvjetom?* Najčešće se izriče prijedložnim izrazom *bez + G, uz + A*, ali može se izreći i zavisnom surečenicom.

A POP(ogodbe) P A O

Uz dobru volju obići ćemo cijeli otok.

Pod kojim uvjetom?

Ako budemo imali dobru volju, obići ćemo cijeli otok.

U drugoj smo rečenici priložnu oznaku pogodbe zamijenili priložnom pogodbenom surečenicom.

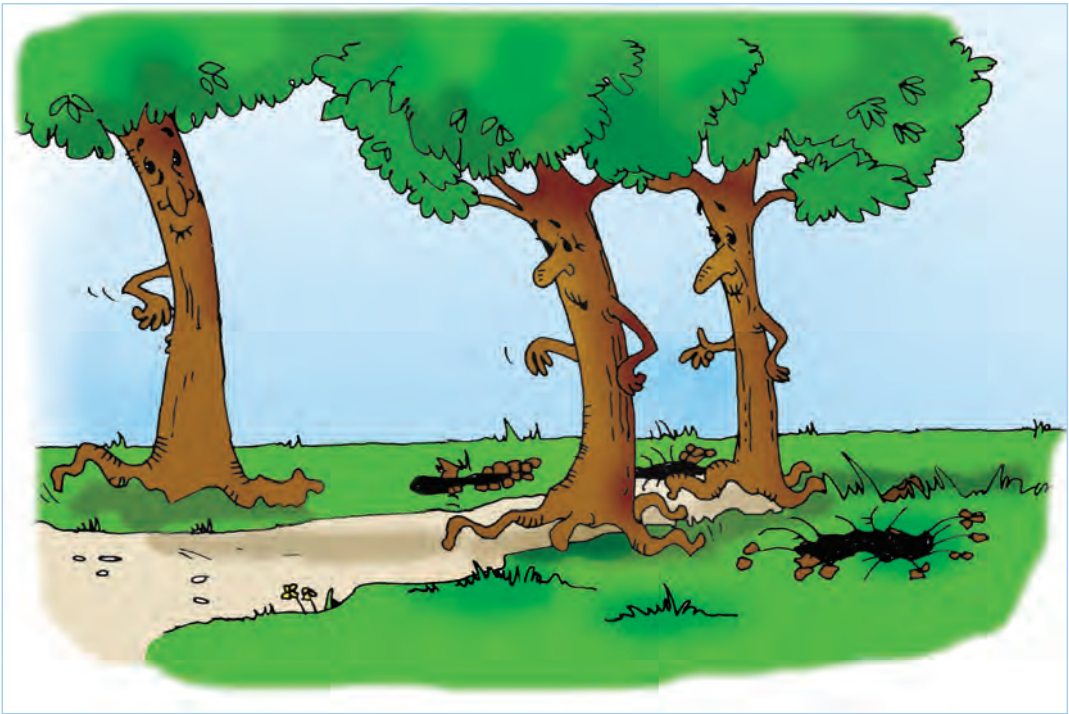
ZAPAMTITE!

Pogodbena rečenica izriče pogodbu ili uvjet potreban za izvršenje sadržaja glavne rečenice. Odgovara na pitanja *pod kojim uvjetom? u kojem slučaju?*

Proučite tri vrste pogodbenih rečenica!

VRSTE	Stvarna (realna) pogodbena rečenica	Moguća (potencijalna) pogodbena rečenica	Nestvarna (irealna) pogodbena rečenica
DEFINICIJA	Konkretno kazuje što se mora uraditi da bi se izvršila radnja glavne surečenice. Ili ako okrenemo: sadržaj glavne surečenice će se sigurno izvršiti ako se ostvari sadržaj zavisne.	Izriče pogodbu koja se može zamisliti kao moguća, ali pri tom ne kazuje hoće li se ona stvarno ostvariti. Drugačije: kada bi se ostvario uvjet izrečen u zavisnoj rečenici, ostvario bi se i sadržaj glavne rečenice.	Izriče takav uvjet koji je neostvaran (jer je već prošlo vrijeme kada se mogao ostvariti) ili je neostvariv (nemoguć, nestvaran, izmišljen).
VEZNICI	ako, li, ukoliko	ako, kad(a)	da, kad(a)
PRIMJERI	<i>Idemo na izlet ako budu svi učenici uplatili.</i> <i>Ukoliko pomogneš mami, možeš ići u kino.</i> <i>Naučite li skijati, za raspust idemo na skijanje.</i>	<i>Kada bi nam svi pomogli spremati, bili bismo gotovi za dva dana.</i> <i>Ako bismo više učili, imali bismo bolje ocjene.</i> U mogućoj pogodbenoj rečenici glagol je uvijek u kondicionalu!	<i>Kad bi drveće hodalo, šume bi se razilazile na sve strane. (G. Vitez)</i> <i>Da smo stigli na vrijeme, dobili bismo večeru.</i> U glavnoj rečenici nestvarne pogodbene rečenice glagol je uvijek u kondicionalu, a u zavisnoj je veznik da + prezent ili perfekt.

Za +5!

Drugi naziv za pogodbenu rečenicu je **kondicionalna rečenica**.

» **PRIPAZITE!**

U zavisnoj rečenici nemojte upotrebljavati futur prvi umjesto futura drugog! Futur drugi kao predbuduće vrijeme izriče radnju koja prethodi nekoj drugoj radnji:

futur I.

futur I.

futur I.

futur II.

~~Ići ćemo u Italiju ako ćete osvojiti kup.~~ → Ići ćemo u Italiju ako budete osvojili kup.

NEPRAVILNO

PRAVILNO

Prvo se mora ostvariti sadržaj zavisne rečenice da bi se ostvario sadržaj glavne, tj. prvo morate osvojiti kup da bih vas vodila u Italiju.

Dopusna rečenica

■ Podsjetimo se!

Priložna oznaka dopuštanja kazuje da će se ostvariti predikatna radnja iako se tome nešto protivi. Odgovara na pitanje *unatoč čemu?* Najčešće se izriče prijedložnim izrazom *unatoč* + *D*, *uza* + *A*, a može se zamijeniti i zavisnom surečenicom, npr. ovako:

POD(opuštanja) S S P A O A POM
Unatoč gnjavaži braća i sestre zauzimaju posebno mjesto u našim životima.

Unatoč čemu?

Iako su najveći gnjavatori na svijetu, braća i sestre zauzimaju posebno mjesto u našim životima.

ZAPAMTITE!

Dopusna rečenica dopušta radnju glavne rečenice iako se tome protivi radnja zavisne. Iz toga proizlazi da je sadržaj zavisne rečenice u suprotnosti sa sadržajem glavne. Odgovara na pitanje *unatoč čemu?*

Promotrite koji su veznici u dopusnim rečenicama!

Mama je ispekla tortu (iako) je bila jako umorna.

(Makar) ih je puno grdila, učenici su voljeli svoju učiteljicu.

(Premda) ne znam engleski, dobro sam se snašla na ljetovanju.

Bio je jedan od najboljih igrača (mada) nije bio reprezentativac.

Službu veznika u dopusnim rečenicama imaju veznici **iako**, **makar**, **mada**, **premda**.

Osim tih veznika u dopusnim ćemo rečenicama naići na više vezničkih skupova riječi:

Ako i ne dođete, mi ćemo predstavu održati.

Kako god bila dobra na treningu, trener te ne pušta na utakmicu.

Ma kako bio neposlušan, ipak je moje dijete.

Ma koliko si puno vježbao, još su ti slabi mišići.

Unatoč tome što odlično pjeva, nije položila prijemni ispit.

Za +5!

Dopusne se rečenice nazivaju još i **koncesivne rečenice**.

Da je doista riječ o suprotnosti između sadržaja glavne i zavisne surečenice, vidi se i po tome što se dopusne rečenice lako mogu preoblikovati u suprotne, npr ovako:

dopusna: **Iako** se osjećao bolesnim, došao je na premijeru.

suprotna: Došao je na premijeru, **a** osjećao se bolesnim.

Atributna rečenica

■ Podsjetimo se!

Atribut je dodatak imenici ili imeničkoj zamjenici koji pobliže označava njezino značenje. Odgovara na pitanja *koji? čiji? kakav? kolik?* Postoje dvije vrste atributa, pridjevni koji se iskazuje pridjevom, zamjenicom ili brojem, i imenski atribut koji se izriče imenicom u zavisnom padežu. Međutim, moguće je atribut izraziti i zavisnom surečenicom. Tada se on uvrštava u ustrojstvo glavne rečenice na mjesto atributa. Ilustrirat ćemo to nekoliko indijanskih poslovia.

■ Pogledajte!

S P A POM
Žaba ne pije iz svojega jezera.

↑
iz kojeg (jezera)?

G Z
Žaba ne pije iz jezera u kojem živi. (Sijuksi)

Ptica koja je jela
ne može letjeti s pticom
koja je gladna.

A S P A POD
Šiřa ptica ne može letjeti s gladnom pticom.

←
kakva (ptica)?

←
s kakvom (pticom)?

←
Ptica koja je jela ne može letjeti s pticom koja je gladna.
(Omaha)

■ Provjerite!

Slično rečenično ustrojstvo imaju i ostale poslovice:

Čuvaj se čovjeka koji ne priča, i psa koji ne laje.

(Čejeni)

Ne možeš probuditi osobu koja se pretvara da spava.

(Navaho)

Opasnost koja je predviđena je polu-izbjegnuta.

(Čejeni)

Opasnost koja je predviđena je poluizbjegnuta.

ZAPAMTITE!

Atributna rečenica je takva zavisna surečenica koja se uvrštava u glavnu na mjesto njezina atributa, a prema glavnoj se odnosi kao atribut prema imenici (imenskoj riječi). Odgovara na pitanja *koji? čiji? kakav? kolik?*

Provjerite koja su veznička sredstva u atributnim rečenicama!

Svatko je odgovoran za partiju koju igra.

Bio je to maturalac kakav se neće ponoviti.

Došlo doba da se rastajemo.

Došli ste u godine kada se morate ozbiljno ponašati.

Službu veznika u atributnim rečenicama imaju **odnosne zamjenice** (*tko? što? koji? čiji? kakav? kolik?*), veznik **da** i **odnosni prilozi** (*kada, otkada i sl.*).

» PRIPAZITE!

Budući da se atributna rečenica uvrštava u glavnu na mjesto atributa, a atribut može imati bilo koji rečenični dio, tako se i atributna rečenica može uvrstiti uz bilo koji rečenični dio kako sljedeća tablica prikazuje:

Rečenični dio	Jednostavna rečenica	Zavisno složena atributna rečenica
subjekt	Poznatá fotografkinja je imala izložbu u knjižnici.	Fotografkinja koja je poznata u Hrvatskoj, imala je izložbu u knjižnici.
predikat (imenski)	Bit će to izložba za namćenje.	Bit će to izložba što se prniti.
objekt	Mnogi su pogledali njezine slike.	Mnogi su pogledali slike koje je fotografirala.
priložna oznaka	Fotografkinja je imala izložbu u gradskoj knjižnici.	Fotografkinja je imala izložbu u knjižnici koja pripada gradu.

PISANJE ZAREZA U ZAVISNO SLOŽENIM REČENICAMA

Podsjetimo se što smo naučili o redosljedu rečeničnih dijelova u rečenici!

Naučili smo, dakle, da u običnom (gramatičkom) redu riječi u neutralnom iskazu najprije dolazi subjekt, zatim predikat i na kraju objekt (S-P-O). Od toga reda riječi odstupamo kada neke rečenične dijelove želimo posebno naglasiti.

Pogledajte red surečenica u zavisno složenim rečenicama!

U običnome, gramatičkom, neobilježenom poretku zavisna rečenica dolazi iza glavne:

Nećemo pogledati film dok nismo pročitali knjigu.

glavna + zavisna

Zavisna surečenica može biti i u **inverziji**, tj. dolaziti ispred glavne:

Dok nismo pročitali knjigu, nećemo pogledati film.

zavisna + glavna

Zavisna surečenica može biti i **umetnuta** u glavnu:

Lavandu, kojom bake već desetljećima tjeraju moljce, možete iskoristiti i protiv komaraca.

1. dio glavne + zavisna + 2. dio glavne

ZAPAMTITE!

Pravila o pisanju zareza u zavisno složenim rečenicama:

- u **običnome, gramatičkom, neobilježenom poretku (G+Z)** ne piše se zarez ispred veznika
- u **inverziji (Z+G)** uvijek se piše zarez iza zavisne surečenice
- kada je zavisna surečenica **umetnuta** u glavnu, zarez se piše i ispred i iza nje.

Za +5!

U nekim zavisno složenim rečenicama osnovni je red surečenica obvezatan.

Npr. u atributnima: *Poznajem profesoricu koja će nam predavati hrvatski.*

ili u posljedničnima: *Trčao je tako dugo da je pao s nogu.*

U tim rečenicama ne može biti inverzija

(*Koja će nam predavati hrvatski, poznajem profesoricu.*

ili *Da je pao s nogu, trčao je tako dugo.*)

jer bi takav poredak surečenica bio negramatičan.

PONOVI MO ZAVISNO SLOŽENE REČENICE (PONA VLJANJE)

Uz pomoć sljedećeg podsjetnika **pregledajte** zavisno složene rečenice!

A) VEZNIČKE ili SINDETSKE REČENICE				
Vrste	Podvrste	Veznici		Primjer
PREDIKATNE		tko, što, koji, čiji, kakav, kolik, da		<i>Krka je da ne može biti ljepša.</i>
SUBJEKTNE		tko, što, koji, kako, kamo, gdje, da		<i>Tko radi, ne boji se gladi.</i>
OBJEKTNE		tko, što, koji, čiji, kakav, kolik, gdje, kamo, kuda, otkuda, odakle, dokle, otkad, dokad, da, neka		<i>Jasno čujem kako zvono zvoní.</i>
PRILOŽNE	MJESNE	gdje, kamo, kuda, otkuda, odakle, dokle, dokuda, ovdje, tu, ondje, ovamo, tamo, onamo, ovuda, tuda, onuda, dotle		<i>Sreli su se gdje su se i dogovorili.</i>
	VREMENSKE	kada, otkada, dokada, otkako, pošto, dok, čim, prije nego, tek što, istom što, istom pošto, dok god, kad god		<i>Bila je lijepa dok je bila mlada.</i>
	NAČINSKE	kako, kao što, kao da		<i>Radi (onako) kako najbolje znaš.</i>
	POREDBENE	što – to, kako, kao što, tako, nego, negoli, nego što, nego da		<i>Što više radim, to više zarađujem.</i>
	UZROČNE	kako, kad, jer, što, budući da, zato što, zbog toga što, s obzirom na to što		<i>Budući da nisu stigli testovi, ispit je odgođen.</i>
	NAMJERNE	da, kako, neka, li, samo da, eda		<i>Marina je stavila masku da sakrije lice.</i>
	POS LJEDIČNE	da, to		<i>Rijeka je nabujala da je potopila sva dvorišta.</i>
	POGODBENE	STVARNA	ako, ukoliko, li	<i>Ako budem imala novca, putovat ću svijetom.</i>
		MOGUĆA	ako, kad	<i>Kada bih imala novca, putovala bih svijetom.</i>
		NESTVARNA	kad, da	<i>Da sam imala novca, bila bih putovala svijetom.</i>
DOPUSNE	iako, makar, premda, mada, ako i, ma kako, ma koliko, koliko god, uza sve to što, pored toga što, umjesto da, unatoč tome što		<i>Laste nisu stizale iako je već bilo proljeće.</i>	
B) BEZVEZNIČKE ili ASINDETSKE REČENICE				
IZJAVNE	crtica, zarez, dvotočje, navodnici		<i>Kažem vam – to je istina. Kažem vam, to je istina. Kažem vam: „To je istina.“</i>	
S UPUĆIVAČKIM RIJEČIMA	ovo, ono, ovaj, ovakav, taj, takav, onakav, isti		<i>Ona je takva: zna što hoće. Isti otac – uvijek je u pravu.</i>	

MNOGOSTRUKO SLOŽENA REČENICA

Pokušajte analizirati sljedeće rečenice!

Prije više od dva desetljeća, dok još nije bilo računala ni DVD-a, a djeca su nogomet igrala pred zgradom, jedan je lijeni klinac sjedio za svojim radnim stolom i buljio u zid. Sutradan se trebala pisati fizika, a on bi radije oprao kupaonicu četkicom za zube negoli sjedio i učio. Kroz prozor su se čuli urlici vršnjaka koji su natjeravali loptu, iz dnevnog boravka se čuo zvuk nekog filma, čak je i miris kolača kvalitetno odvrćao Perinu pozornost od udžbenika.

Sigurno ste zamijetili da se svaka od ovih rečenica sastoji od više surečenica koje su međusobno povezane na razne načine. Ima među njima nezavisno složениh, a i zavisno složениh unutar iste rečenice.

Pogledajte prvu! U njoj ima četiri surečenica, a njezina struktura izgleda ovako:

glavna surečenica	<i>Prije više od dva desetljeća jedan je lijeni klinac sjedio za svojim radnim stolom</i>	<i>kada?</i>
vremenska surečenica	<i>dok još nije bilo računala ni DVD-a</i>	
suprotna surečenica	<i>djeca su nogomet igrala pred zgradom</i>	
sastavna surečenica	<i>buljio u zid</i>	

Druga surečenica također ima četiri surečenice koje su povezane ovako:

glavna surečenica	<i>Sutradan se trebala pisati fizika</i>	
suprotna surečenica	<i>on bi radije oprao kupaonicu četkicom za zube</i>	
poredbena surečenica	<i>negoli sjedio</i>	
sastavna surečenica	<i>učio</i>	

U zadnjoj rečenici također imamo četiri surečenice povezane na ovaj način:

glavna surečenica	<i>Kroz prozor su se čuli urlici vršnjaka</i>	<i>kojih?</i>
atributna surečenica	<i>koji su natjeravali loptu</i>	
sastavna (bezveznička) surečenica	<i>iz dnevnog boravka se čuo zvuk nekog filma</i>	
sastavna (bezveznička) surečenica	<i>čak je i miris kolača kvalitetno odvrćao Perinu pozornost od udžbenika</i>	

ZAPAMTITE!

Mnogostruko / višestruko složena rečenica se sastoji od više rečenica koje su sklopljene i povezivanjem i uvrštavanjem. U takvoj je rečenici jedna surečenica glavna, a ostale sporedne (zavisne i nezavisne).

Znate li kako se analiziraju mnogostruko složene rečenice? Ovaj će vam podsjetnik objasniti u pet koraka postupak analize i pomoći vam da uvijek sa sigurnošću analizirate takve rečenice.

1. Podcrtajte sve predikate u rečenici!

Tata je rekao da ponesem šalabahter da mi bude blizu kako bih se osjećao sigurnijim, ali vidjet ću da mi neće biti potreban jer sam se dobro spremio za test.

Pri tom ne zaboravite: koliko predikata ima u složenoj rečenici, toliko ima surečenica u njoj.

2. Zaokružite sve veznike!

Tata je rekao **(da)** ponesem šalabahter **(da)** mi bude blizu kako bih se osjećao sigurnijim, **(ali)** vidjet ću **(da)** mi neće biti potreban **(jer)** sam se dobro spremio **(za)** test.

3. Okomitom crtom označite granicu između surečenica!

Tata je rekao | **(da)** ponesem šalabahter | **(da)** mi bude blizu | **(kako)** bih se osjećao sigurnijim, | **(ali)** vidjet ću | **(da)** mi neće biti potreban | **(jer)** sam se dobro spremio za test.

4. Odredite u njoj glavnu surečenicu i označite je sa G!

1. G   **2.**   **3.**   **4.**   **5.**
Tata je rekao | **(da)** ponesem šalabahter | **(da)** mi bude blizu | **(kako)** bih se osjećao sigurnijim, | **(ali)** vidjet ću | **(da)** mi neće biti potreban | **(jer)** sam se dobro spremio za test.
6.   **7.**

5. Uz glavnu surečenicu postavite pitanje za svaku zavisnu rečenicu i odredite im vrstu! Najlakše ih je prepoznati prema značenju i vezniku.**G**

Tata je rekao

(Što je rekao?)

(S kojom namjerom?)

(S kojom namjerom?)

(Što ću vidjeti?)

(Zbog čega neće biti potreban?)

→ **(da)** ponesem šalabahter = **objektna**

→ **(da)** mi bude blizu = **namjerna**

→ **(kako)** bih se osjećao sigurnijim = **namjerna**

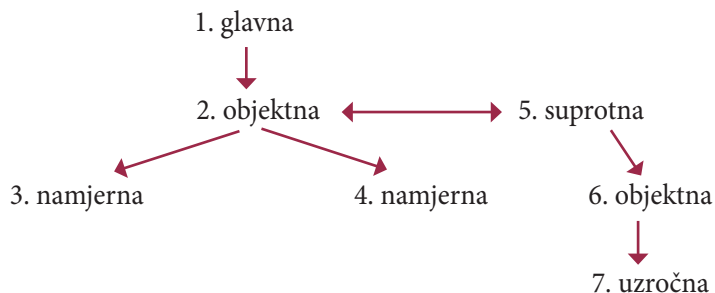
→ **(ali)** vidjet ću = **suprotna**

→ **(da)** mi neće biti potreban = **objektna**

→ **(jer)** sam se dobro spremio za test = **uzročna**

■ Podsjetite se!

U mađarskim se gramatikama analiza mnogostruko složenih rečenica često prikazuje i shematskim crtežima:

SROČNOST

ZADATAK

Od ponuđenih odaberite po vama ispravnu inačicu!

veliki varalica

Vaši kolege žele doći na skup.

Gospoda su došla.

Pravi sluge dolaze na vrijeme.

Troje je došlo.

Dva vlaka je kasnilo večeras.

Pet navijača prati ekipu.

velika varalica

Vaše kolege žele doći na skup.

Gospoda su došli.

Prave sluge dolaze na vrijeme.

Troje su došli.

Dva vlaka su kasnila večeras.

Pet navijača prate ekipu.

Jeste li lako riješili zadatak? Vjerojatno su vam neke imenice predstavljale problem. Tu je odmah imenica *sluga* koja završava na –a, no označava mušku osobu: kako valja nju deklinirati, a kako ju uvrstiti uz atribut? Na ta će vam pitanja odgovoriti sljedeći podsjetnik.

■ Podsjetimo se!

O sročnosti među članovima sintagme već je bilo riječi ranije u poglavlju *Sintagma*. Ona je određena mnogim pravilima:

- atribut se slaže s imenicom u rodu, broju i padežu (*mali park, naša kuća, žitno polje*)
- subjekt se slaže s predikatom u licu, broju i rodu (*Ona je položila ispit.* → 3. lice, jednina, ženski rod)

Razmislite, zašto ste ipak bili nesigurni pri rješavanju uvodnoga zadatka? Od osnovnog se pravila odstupa kada dolazi do kolebanja u sročnosti kod nekih tipova imenica.

ZAPAMTITE!

Riječi se u rečenici mogu slagati **po obliku** (gramatički) i **po smislu** (značenju, logički).

Proučite sljedeće tablice, a pri tom **provjerite** jeste li dobro riješili zadatak s početka lekcije!

Imenice muškoga roda na –a (<i>tata, papa, sluga, knjigovođa, kolega</i>)	
Kolebanje prouzrokuje što se te imenice dekliniraju kao imenice ženskoga roda na –a (mama), a imenuju muške osobe.	
Primjer	Pravilo
<i>Moj je tata najjači. Pravi je kolega uvijek <u>spreman</u> pomoći. <u>Dobar</u> knjigovođa je blago.</i>	U jednini se atribut slaže s imenicom u muškom rodu (po smislu).
<i><u>Dobri</u>/<u>dobre</u> kolege uvijek pomažu.</i>	U množini se atribut može slagati s imenicom i u muškom (po smislu) i u ženskom rodu (po obliku).
<i>Pravi je kolega <u>došao</u> pomoći. Dobar je knjigovođa <u>ispravio</u> greške.</i>	U jednini se subjekt slaže s predikatom u muškom rodu (po smislu).
<i>Kolege su bile <u>zatečeni/zatečene</u>. Knjigovođe su <u>ispunili/ispunile</u> obećanja.</i>	U množini se subjekt može slagati s predikatom u muškom rodu (po smislu) i u ženskom rodu (po obliku).

Imenice muškoga roda na –a (<i>varalica, skitnica, lutralica, svađalica</i>)	
Kolebanje prouzrokuje što se te imenice dekliniraju kao imenice ženskoga roda na –a (mama), a imenuju i muške i ženske osobe.	
Primjer	Pravilo
<i>On je <u>takav</u> varalica? Ona je <u>takva</u> varalica?</i>	U jednini se atribut slaže s imenicom muškog roda u muškom rodu (po smislu), a s imenicom ženskog roda u ženskom rodu (po smislu).
<i>Oni su <u>velike</u> kukavice. One su <u>velike</u> kukavice. <u>Takvi/takve</u> kukavice!</i>	U množini se atribut može slagati s imenicom i u muškom (po smislu) i u ženskom rodu (po obliku).
<i>Lutalice su se <u>raspršile</u> po svijetu.</i>	U množini se subjekt obično slaže s predikatom u ženskom rodu (po obliku).

Zbirne imenice na –a (<i>braća, djeca, gospoda</i>)	
Kolebanje prouzrokuje što te zbirne imenice imenuju skup, tj. množinu, ali su gramatički jednina.	
Primjer	Pravilo
<i>Složna braća su <u>radila</u> zajedno. Djeca su bila <u>neposlušna</u>. Gospoda <u>su se poznavala</u> od ranije.</i>	Predikatni glagol je u množini, a pridjevna riječ uz imenicu u množini srednjega roda (npr. složna braća).

Zbirne imenice na -ad (<i>momčad, čeljad, telad</i>)	
Primjer	Pravilo
Kolebanje prouzrokuje što te zbirne imenice imenuju skup, tj. množinu, ali su gramatički jednina.	
<i>Momčad je pobijedila. Stigla su mu unučad.</i>	Predikat može biti u jednini ženskoga ili u množini srednjeg roda.

Brojevi dva, oba, tri, četiri (muški i srednji rod)	
Primjer	Pravilo
<i>Dva učenika odgovaraju. Pitanja su dva. Tri boda se trebaju postići.</i>	Predikatni je glagol uvijek u množini.
<i>Dva su učenika odgovarala. Pitanja su bila dva izrađena. Tri boda su se trebala postići.</i>	Glagolski pridjev (dio glagolskog predikata) i imenska riječ (dio imenskoga predikata) u množini su srednjega roda.
<i>Dva momka, sretna/sretni i vesela/veseli igraju košarku.</i>	Kada je atributni skup iza imenice, atribut može biti i u muškom i u srednjem rodu množine.

Ta pravila vrijede i za složene brojeve čiji je zadnji broj dva, tri ili četiri.

Brojevi od pet nadalje	
Primjer	Pravilo
<i>Pet novih igrača potpisuje danas ugovor. Šest profesora ispituje na maturi. Petnaest turista čeka vodiča.</i>	Predikatni je glagol uvijek u jednini.
<i>Pet je novih igrača potpisalo danas ugovor. Šest je profesora ispitivalo na maturi. Petnaest je turista dočekano s ovacijama.</i>	Glagolski pridjev (dio glagolskog predikata) i imenska riječ (dio imenskog predikata) nalazi se u srednjem rodu jednine.

Brojevne imenice na -ica (<i>dvojica, trojica, četvorica itd.</i>)	
Primjer	Pravilo
Kolebanje prouzrokuje što se te imenice dekliniraju kao imenice ženskoga roda na -a (mama), a imenuju muške osobe.	
<i>Dvojica momaka, sretna/sretni i vesela/veseli igraju košarku.</i>	Kada je atributni skup iza imenice, atribut može biti i u muškom i u srednjem rodu množine.
<i>Dvojica treniraju, a trojica se odmaraju.</i>	Glagolski je predikat uvijek u množini.
<i>Dvojica su trenirala, a trojica su se odmarala. Četvorica su izabrana za reprezentaciju.</i>	Glagolski pridjev (dio glagolskog predikata) i imenska riječ (dio imenskog predikata) nalaze se u množini srednjega roda.

Glagolski pridjev i imenska riječ mogu biti i u muškom i u srednjem rodu množine ako uz brojevne imenice stoji osobna zamjenica u 3. licu ili imenica muškog roda:

*Njih trojica su najbolji/najbolja.
Trojica igrača su najbolji/najbolja.*

Brojevne imenice srednjega roda (dvoje, oboje, troje, četvero itd.)

Kolebanje prouzrokuje što te brojevne imenice imenuju skup pripadnika različitoga spola.

Primjer	Pravilo
<i>Ono dvoje je uvijek <u>pristojno</u>.</i>	Atribut je uvijek u jednini srednjega roda.
<i>Dvoje <u>se vratilo</u>. Petero ih je <u>odsutno</u>.</i>	Glagolski je predikat obično u jednini srednjega roda. (Ako uz imenicu ne dolazi naglašeni oblik osobne zamjenice.)
Vas troje <u>ste se poznavali i ranije</u> .	Glagolski predikat može biti u množini ako uz takvu brojevnu imenicu dolazi naglašeni oblik osobne zamjenice ispred predikata.

Slaganje predikata s više subjekata

Primjer	Pravilo
<i><u>Pozvani su</u> profesori i djeca.</i>	Ako su subjekti različitoga roda, predikat je najčešće u množini muškoga roda.
<i>More i nebo <u>su blistali</u> od sunca.</i>	Ako su subjekti u jednini srednjega roda, predikat je u množini muškoga roda.
<i>Na programu je <u>progovorila</u> ravnateljica i razrednica.</i>	U glagolskim predikatima subjekti ženskoga i srednjega roda mogu se slagati s predikatnom riječju u jednini.
<i>Ravnateljica i razrednica <u>su popularne</u> u školi.</i>	Ako je u rečenici više subjekata istoga roda, predikat može biti i u množini toga roda.

KONEKTORI I MODIFIKATORI

■ Prisjetite se!

U mnogim rečenicama možete naići na riječi poput: *međutim, na žalost, na sreću, sigurno, možda, vjerojatno, uostalom, dakle, dapače, štoviše, inače, svejedno, uz to...* i sl.

Pročitajte sljedeće rečenice i pokušajte odgonetnuti koja im je vrsta riječi i kojoj surečenici pripadaju!

***Uostalom**, dokažite da smo vas pripremili i ojačali za sve situacije.*

***Dakle**, od rješenja svih nedoumica i problema dijeli vas samo jedan klik!*

***Sigurno** obožavate prčkati rukama.*

*Već 1900. g. sličnih kampova ima stotinjak i **uglavnom** se oslanjaju na vojničku tradiciju.*

***Uglavnom**, ljetni su kampovi ubrzo postali neizostavan dio američke kulture.*

***No**, sad se već **vjerojatno** pitate zašto bi sve to trebalo i nas zanimati.*

*Amerikanci, **uostalom**, posljednjih godina sve više stavljaju težište baš na taj dio.*

*Neprocjenjive su, **dakako**, i uspomene na boravak u kampu.*

*Mnogo je, **dakle**, vrijednosti i lijepih stvari koje donose kampovi.*

(PREMA: ANA RADMILOVIĆ: LJETNI KAMPOVI, MODRA LASTA, BR. 10. 2011./2012.)

Čitajući rečenice i razmišljajući o zadatku mogli ste primijetiti da su istaknute riječi po vrsti najčešće prilozni, veznici, čestice. Da ne pripadaju nijednoj surečenici, tj. gramatičkom ustrojstvu rečenice, dokazuje zarez kojim su odijeljene od ostalog dijela rečenice.

ZAPAMTITE!

Rečenični prilozi su riječi kojima se služimo kako bismo rečenice u tekstu stavili u međusobne odnose. Dijelimo ih na **konektore** (riječi kojima povezujemo rečenice u tekst) i **modifikatore** (riječi kojima modificiramo – mijenjamo značenje rečenice).

Za +5!

Naziv **konektor** dolazi od lat. *connectere* – povezati, a **modifikator** od lat. *modificare* – urediti, obuzdati.

Znate li koje su **vrste konektora**?

Rečenični prilozi u službi povezivanja rečenica na razini teksta (konektori) imaju različita značenja pa se prema značenju dijele na:

- **suprotne** (izriču suprotni sadržaj u odnosu na prethodnu rečenicu): *a, no, ali, međutim, naprotiv, nasuprot tome, za razliku od toga, s jedne strane, s druge strane*
- **objasnidbene** (sadržaj sljedeće rečenice objašnjava sadržaj prethodne): *bolje rečeno, bolje reći, točnije rečeno, jednostavnije rečeno, drugim riječima, odnosno, naime, to jest*
- **zaključne** (druga je rečenica zaključak prethodne): *dakle, prema tome, jednom riječju, stoga, s obzirom na to, zato, sve u svemu*
- **aditivne/pribrojne** (dodaju nešto sadržaju prethodne rečenice): *osim toga, štoviše, pored toga, uz to*
- **vremenske** (uspostavljaju vremenski odnos među rečenicama): *onda, kasnije, prije toga, tada, poslije toga, zatim, u međuvremenu*
- **uvjetne/pogodbene** (sadržaj prethodne rečenice je uvjet za ostvarenje sadržaja sljedeće): *inače, u tom slučaju*
- **dopusne** (dopuštaju sadržaj sljedeće rečenice unatoč sadržaju prethodne): *svejedno, unatoč tomu, ipak, usprkos tomu*

» PRIPAZITE!

Konektori se najčešće odvajaju zarezom. U službi konektora mogu se pojaviti i veznici nezavisno složenih rečenica: *a, ali, dakle, stoga* i sl.

Usporedite sljedeća dva para rečenica! Što primjećujete?

Pozvali smo ih. Na žalost, nisu došli.

Pozvali smo ih. Na sreću, nisu došli.

Izrazi *na žalost* i *na sreću* govore o govornikovom odnosu prema sadržaju rečenice. U prvom slučaju taj odnos je žaljenje, dok je u drugom veselje. Takve riječi – modifikatori – daju dodatno značenje cijeloj rečenici ispred koje stoje. Od rečenice se odvajaju zarezom.

Najčešći modifikatori su: *bez sumnje, istina, možda, na sreću, na žalost, nesumnjivo, uistinu vjerojatno...*

INTERPUNKCIJSKI ZNAKOVI

Znate li nabrojati sve interpunkcijske znakove? Ako niste sigurni, **pogledajte** sljedeću tablicu koja ih prikazuje!

ZNAK	NAZIV ZNAKA
.	točka
?	upitnik
!	usključnik
,	zarez
;	točka sa zarezom
:	dvotočje
...	trotočje
-	crtica
-	spojnica
„“	navodnici
„	polunavodnici
()	zagrade

ZAPAMTITE!

Interpunkcijski znakovi ili **razgodci** znakovi su u tekstu koji služe za rastavljanje pisanoga teksta na rečenice i njihove dijelove.

Za +5!

Naziv za **interpunkcijske** (ili rečenične) **znakove** dolazi od latinskog glagola *interpungere* što znači rastavljati, razlučivati.

S nekim ste se pravilima pisanja interpunkcijskih znakova upoznali već ranije, sada ćemo njima dodati još neka od onih najvažnijih.

Pregledajte prikaz pojedinih interpunkcijskih znakova!

TOČKA	
Pravilo	Primjer
Točku pišemo:	
• na kraju izjavne rečenice	<i>U četvrtak putujemo na more.</i>
• iza naslova ako je smješten u isti redak s tekstom	<i>Hrvatsko gospodarstvo u promjenama. Hrvatska je gospodarski osrednje razvijena zemlja.</i>

UPITNIK, USKLIČNIK, UPITNIK S USKLIČNIKOM, USKLIČNIK S UPITNIKOM	
Pravilo	Primjer
Upitnik pišemo:	
<ul style="list-style-type: none"> na kraju upitne rečenice ALI ne pišemo na kraju neupravnoga govora 	<p><i>Što su interpunkcijski znakovi?</i> <i>Ne znam što su interpunkcijski znakovi.</i></p>
Uskličnik pišemo:	
<ul style="list-style-type: none"> na kraju usličnih riječi na kraju usličnih rečenica iza oslovljavanja u pismu* 	<p><i>Oj! Hej!</i> <i>Ne zatvarajte vrata!</i> <i>Draga mama!</i></p>
Upitnik s uskličnikom pišemo:	
<ul style="list-style-type: none"> kada istovremeno želimo izraziti i pitanje i usklik, ali je pri tomu jače naglašeno pitanje 	<p><i>Vidjeli ste ih zajedno?! Zbilja!?</i></p>
Uskličnik s upitnikom pišemo:	
<ul style="list-style-type: none"> kada istovremeno želimo izraziti i pitanje i usklik, ali je pri tomu jače naglašen usklik 	<p><i>Vidjeli ste ih zajedno!? Zbilja!?</i></p>

Za +5!

U pismima iza oslovljavanja umjesto uskličnika može doći i zarez, ali se tada pismo nastavlja malim početnim slovom:

Draga mama!
Puno mislim na tebe...
 ili
Draga mama,
puno mislim na tebe...

TOČKA SA ZAREZOM	
Pravilo	Primjer
Točku sa zarezom pišemo:	
<ul style="list-style-type: none"> kao srednju vrijednost obično između dvije relativno samostalne rečenice kada bi točka bila prejak, a zarez preslab znak (o nama ovisi hoćemo li ga koristiti) 	<p><i>Iznimka je Tituš Brezovački, nastavljajući tradiciju za-grebačkih sjemenišnih dramskih družina; jedini izvorni dramski stvaratelj tog vremena.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> kada želimo odvojiti rečenicu kao nesamostalnu rečeničnu jedinicu 	<p><i>Ne zovite me; otputovala sam jer mi je potreban dulji odmor.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> kada želimo odvojiti dvije složene rečenice (obično suprotnoga sadržaja) 	<p><i>Europski romantizam nastaje kao izravna reakcija na klasicizam u stilskom smislu; u hrvatskoj književnosti prisutna je integracija suprotstavljenih stilova.</i></p>

ZAREZ	
Pravilo	Primjer
Zarez odjeljuje pojedine dijelove rečenice, a pravila za njegovo pisanje temelje se na sljedećim načelima:	
<ul style="list-style-type: none"> • nizanje (nabrajanje): odvajaju se istovrsni rečenični dijelovi koji su međusobno neovisni, npr. <ul style="list-style-type: none"> a) više priložnih oznaka različite vrste b) u datumu 	<ul style="list-style-type: none"> a) <i>Od 1838. diljem Hrvatske niču ilirske čitaonice u Varaždinu, Zadru, Zagrebu, Karlovcu kao bitna središta okupljanja mladog naraštaja.</i> b) <i>Zagreb, 7. srpnja 1996. godine.*</i>
<ul style="list-style-type: none"> • naknadno dodavanje: <ul style="list-style-type: none"> a) objašnjenja b) konektora i(li) modifikatora c) apozicije (iza imenice koju dopunjuje) 	<ul style="list-style-type: none"> a) <i>Za razvoj hrvatske književnosti važno je i pokretanje novina od kojih je u ovom vremenu najznačajnija pojava lista „Pozor“, pokrenutoga 1860. godine.</i> b) <i>Poezija je, nesumnjivo, dominantan žanr tog razdoblja.</i> c) <i>Ivan Krstitelj Tkalčić, povjesničar, pisac je prvog povijesnog romana.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • suprotnost: odvajaju se riječi i rečenice sa suprotnim veznicima (ili bez veznika)** 	<i>Antun Nemčić piše roman Udes ljudski, ali je dovršeno samo jedno poglavlje.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • isticanje: odvajaju se oni dijelovi rečenice koje posebno želimo istaći 	<i>Demetrov spjev najavljuje najznačajnije djelo preporoda i Ivana Mažuranića, spjev Smrt Smail-age Čengića.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • u nezavisno složenim rečenicama*** 	<i>Megaliti su se brzo proširili po svijetu, ali se ne zna što je potaknulo taj razvoj.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • u zavisno složenim rečenicama u inverziji**** 	<i>Tko rano rani, dvije sreće grabi.</i>

► PRIPAZITE!

* Ako se pri pisanju datuma (nadnevka) naziv mjesta piše s prijedlogom, zarez ne dolazi jer se smatra sažetom rečenicom: *U Zagrebu 7. srpnja 1996.*

** Zarez se ne piše ispred komparativnih izraza: *Više volim sladoled nego čokoladu.*

*** Pravila o pisanju zarez u nezavisno složenim rečenicama **provjerite** u poglavlju *Nezavisno složene rečenice!*

**** Pravila o pisanju zarez u zavisno složenim rečenicama **provjerite** u poglavlju *Zavisno složene rečenice!*

DVOTOČJE	
Pravilo	Primjer
Dvotočje pišemo:	
<ul style="list-style-type: none"> • pri nabrajanju 	<i>Od 1838. diljem Hrvatske niču ilirske čitaonice: u Varaždinu, Zadru, Zagrebu, Karlovcu kao bitna središta okupljanja mladog naraštaja.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • pri objašnjavanju 	<i>Uvodi se ilirsko ime: novine i prilog mijenjaju ime.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • pri navođenju tuđih riječi 	<i>Demeter poručuje svojim suvremenicima: „Tu nek Hrvat uči koja mu je cijena“.</i>

TROTOČJE	
Pravilo	Primjer
Trotočje pišemo:	
• na mjestu gdje je rečenica prekinuta	<i>Zove mene... zbilja... a zašto?!</i>
• na mjestu gdje je dio teksta izostavljen (tada se trotočje može staviti i u zagradu)	<i>(...) Hrabra četa dan danovat Na Morači hladnoj sjela.</i>

» **PRIPAZITE!**

Iza trotočja se ne piše točka.

CRTICA	
Pravilo	Primjer
Crticu pišemo:	
• kada želimo odvojiti naknadno objašnjenje	<i>Književnost treba ponajprije biti izrazom političke koncepcije i ideologije iliraca – bez obzira na stvarnu umjetničku vrijednost.</i>
• kada želimo odijeliti umetnuti dio	<i>U političkom smislu vrijeme je to – poslije pada Napoleona i vraćanja velikog dijela hrvatskih zemalja u okrilje austrijske carevine – jačanja germanizacije.</i>
• u tiskanom tekstu ispred upravnoga govora (umjesto navodnika)	<i>– Majko – oslovio je gospođu.</i>
• pri nabranju u novom retku	<i>Za kamp se mogu prijaviti svi učenici: – osnovnih škola – srednjih stručnih škola – gimnazija.</i>
• kada želimo označiti stanku (dulju od zareza) između dijelova teksta	<i>Došao – ne došao, isto ti se piše.</i>
• umjesto prijedloga do	<i>Lijekove uzimajte 3 – 4 puta dnevno!</i>
• između riječi koje označavaju neku relaciju ili suprotstavljenost	<i>Putovala sam vlakom Rijeka – Genova.</i>

SPOJNICA	
Pravilo	Primjer
Spojnicu pišemo između riječi:	
• pri rastavljanju riječi na slogove (foneme ili morfeme)	<i>pri-ja-te-lji-čin p-r-i-j-a-t-e-lj-i-č-i-n</i>
• kada želimo odvojiti nastavak od riječi izražene brojkom ili kraticom	<i>90-ih godina 15-ogodišnjakinja HOŠIG-ovi (učenici)</i>

ZAGRADE	
Pravilo	Primjer
Zagrade pišemo:	
• pri objašnjavanju	<i>Razmišlja o problemu pravopisa (kojih u tom trenutku ima čak šest u Hrvatskoj).</i>
• pri naknadnom dodavanju	<i>Poljsko je pjesništvo (Mickiewicz) utjecalo na Stanka Vraza i Petra Preradovića.</i>

Za +5!

Postoji nekoliko vrsta zagrada, i to:

- oble ( )
- kose / /
- uglate [ ]
- vitičaste { }
- šiljaste < >

NAVODNICI	
Pravilo	Primjer
Navodnike pišemo:	
<ul style="list-style-type: none"> pri doslovnom navođenju teksta (upravni govor) pri čemu valja razlikovati: <ol style="list-style-type: none"> upravni govor na prvom mjestu upravni govor na drugom mjestu razlomljen upravni govor 	<ol style="list-style-type: none"> „Tu nek Hrvat uči koja mu je cijena“ – poručuje Demeter svojim suvremenicima.* Demeter poručuje svojim suvremenicima: „Tu nek Hrvat uči koja mu je cijena.“ „Tu nek Hrvat uči“, poručuje Demeter svojim suvremenicima, „koja mu je cijena.“
<ul style="list-style-type: none"> kad se nekoj riječi (sintagmi, rečenici) daje drugo (preneseno, ironično i sl.) značenje 	„Lijepo“ vas je naučila majka.
<ul style="list-style-type: none"> pri navođenju naziva ustanove**, udruge, časopisa, filma, bilo kakvog naslova 	Stanko Vraz pokreće prvi časopis „Kolo“.

➤ PRIPAZITE!

- * Ako upravni govor završava točkom, nju ne pišemo, a iza navodnika pišemo zarez ili crticu: „Vidimo se sutra poslije utakmice“, govorio je. Ili: „Vidimo se sutra poslije utakmice“ – govorio je.

Ako međutim, upravni govor završava upitnikom ili uskličnikom, oni ostaju unutar navodnika, a iza navodnika ne pišemo zarez:

„Hoćemo li se vidjeti sutra poslije utakmice?“ upitao je.

„Vidimo se sutra poslije utakmice!“ uzviknuo je.

- ** Pri navođenju naziva ustanove koji sadrži ime (i prezime) ono se piše u navodnicima samo ako je u nominativu: *Hrvatski vrtić, osnovna škola, gimnazija i učenički dom „Miroslav Krleža“*.

Ako je u istom nazivu ime i prezime u genitivu, navodnici se ne pišu: *Hrvatski vrtić, osnovna škola, gimnazija i učenički dom Miroslava Krleže*.

POLUNAVODNICI	
Pravilo	Primjer
Polunavodnike pišemo:	
<ul style="list-style-type: none"> pod istim uvjetima kao i navodnike, ali u onom dijelu teksta koji je već pod navodnicima 	„Vrlo ste, vješto‘ uradili zadaću“ – rekla je razrednica.

POVIJEST JEZIKA

Hrvatski jezik u 19. stoljeću

Jeste li znali?

19. se stoljeće smatra jednim od najvažnijih razdoblja u razvoju hrvatskog jezika. Prepoznatljiva njegova značajka je bila **jačanje nacionalne svijesti**. Naime, početkom stoljeća Hrvatska je još uvijek pod tuđom vlašću: Dalmacija i Istra poslije Napoleonove Ilirije (do 1813.) dolaze pod upravu Habsburgovaca, a velik dio središnje Hrvatske i Slavonije u sklopu je Vojne krajine. Hrvatski krajevi nemaju ni zajednički standardni jezik. Smrću austrijskoga cara Josipa II. (1790.) završen je period germanizacije, ali je Hrvatski sabor 1830. godine prihvatio zakon o obaveznom učenju mađarskog jezika u hrvatskim školama.

Službeni je jezik u Saboru bio latinski, a u nekim dijelovima zemlje u javnoj uporabi nastojali su se nametnuti strani jezici kao što je mađarski, njemački, odnosno talijanski.

Ideja o stvaranju jedinstvenog standardnog jezika rođena je još prije 19. stoljeća. U prosvjetiteljstvu nastala djela Andrije Kačića Miošića u Dalmaciji, odnosno Matije Antuna Reljkovića, Matije Petra Katančića i Antuna Kanižlića u Slavoniji ukazivala su na potrebu jedinstvenog jezika koji bi se temeljio na najraširenijem narječju – štokavskome. Istu je ideju razvio u 17. stoljeću i Pavao Ritter Vitezović koji se zalagao za to da se svaki glas bilježi jednim slovom.

■ **Podsjetimo se!**

Da je štokavsko narječje bilo rasprostranjenije od ostala dva narječja, pokazuje nam ova tablica koja kronološki navodi književnike u pojedinim razdobljima.

ČAKAVSKO NARJEČJE	KAJKAVSKO NARJEČJE	ŠTOKAVSKO NARJEČJE
<p>do 14. stoljeća: Valunska ploča Bašćanska ploča Plominski natpis Istarski razvod Vinodolski zakonik</p> <p>14. stoljeće: Red i zakon sestara Šibenska molitva</p> <p>15.-16. stoljeće: Marko Marulić Petar Hektorović Hanibal Lucić Mikša Pelegrinović Petar Zoranić Brne Karnarutić</p>	<p>16. stoljeće: Ivan Pergošić Antun Vramec</p> <p>17. stoljeće: Juraj Habdelić</p> <p>18. stoljeće: Tituš Brezovački</p>	<p>15.-16. stoljeće: Džore Držić Šiško Menčetić Mavro Vetranović Nikola Nalješković Marin Držić</p> <p>17. stoljeće: Matija Divković i svi dr. bosanski franjevci Ivan Gundulić Jakov Mikalja</p> <p>18. stoljeće: Matija Antun Reljković Andrija Kačić Miošić Matija Petar Katančić Antun Kanižlić Filip Grabovac</p>

Iz 17. nam je stoljeća poznat pojam tzv. **književno-jezične koine**, tj. književnog jezika tro-dijalekatske osnovice (čakavske, kajkavske, štokavske) kojim su se služili pisci **ozaljskog književno-jezičnog kruga**, a koji se može smatrati prvim pokušajem standardizacije jezika.

Čakavsko će narječje sasvim nestati iz književnosti tijekom 18. stoljeća, dok će se kajkavskim služiti uglavnom pisci na sjeverozapadu Hrvatske. Tako će štokavsko narječje prevladati u književnosti 18. stoljeća te je logično poslužilo kao temelj standardnom hrvatskom jeziku.

Za +5!

U ozaljskom književno-jezičnom krugu stvarali su Ana Katarina Zrinski, Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan.

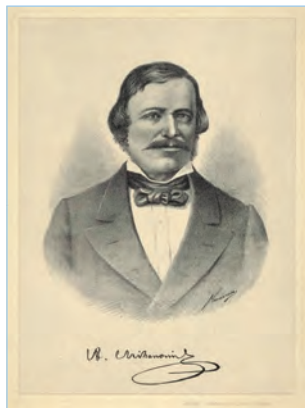
■ Proučite!

Početkom 19. stoljeća još su neki događaji pridonijeli značajnom razvoju hrvatskog jezika i književnosti:

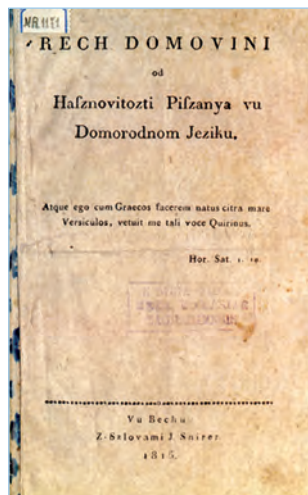
- 1813. zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac u svojoj brošuri *Poziv na sve duhovne pastire* poziva svećenstvo svoje biskupije na prikupljanje narodnog blaga (narodnih pjesama i pripovjedaka).
- 1815. Antun Mihanović upozorava na važnost pisanja na hrvatskom jeziku u svojem tekstu *Reč domovini od hasnovitosti pisanja vu domorodnom jeziku*.

Maksimilijan Vrhovac

Antun Mihanović

- 1827. zajednički (ugarsko-hrvatski) sabor donosi zaključke o uvođenju mađarskoga jezika kao obvezatnog u škole.
- 1830. hrvatski zastupnici na saboru u Požunu odbijaju prihvatiti uvođenje mađarskoga jezika u škole, ali pri tome zadržavaju latinski kao službeni u javnoj uporabi.

Početak 19. stoljeća javila su se i dva jezikoslovna priručnika koja su zagovarala stvaranje zajedničkoga jezika na štokavskoj osnovici. To su *Gramatika ilirskoga jezika Franje Marije Appendinija* (1808. u Dubrovniku) i *Nova riječoslovnica ilirička Šime Starčevića* (1812. u Trstu). Starčevićeva je gramatika značajna po tomu što je bila prva gramatika napisana na hrvatskome jeziku, a zalagala se za štokavsko narječje kao osnovicu standardnoga jezika i po prvi put je opisala četveronaglasni sustav.

Svi su ti događaji, posredno ili neposredno, utjecali na proces standardizacije hrvatskoga jezika tijekom 19. stoljeća koje se može podijeliti na dva, jasno odjeljiva, po mnogo čemu različita razdoblja. Prvo razdoblje karakterizira djelovanje preporoditelja, kao i sam ilirski pokret u prvoj polovici stoljeća, dok je drugo obilježeno međusobnom borbom četiriju filoloških škola.

ZAPAMTITE!

19. stoljeće je razdoblje formiranja moderne hrvatske nacije, jačanja nacionalne svijesti te pojačane brige za hrvatski jezik. Povijest hrvatskog jezika u 19. stoljeću dijelimo na dva perioda: **1. hrvatski narodni preporod i djelovanje iliraca, 2. djelovanje filoloških škola.**

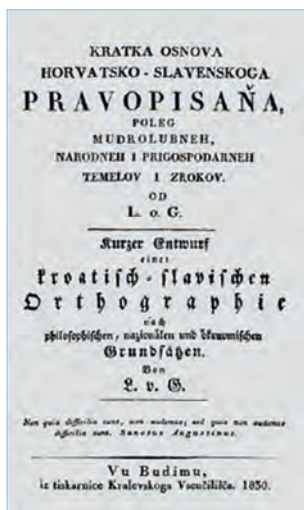
HRVATSKI JEZIK ZA VRIJEME HRVATSKOG NARODNOG PREPORODA

Znate li tko su bili ilirci?

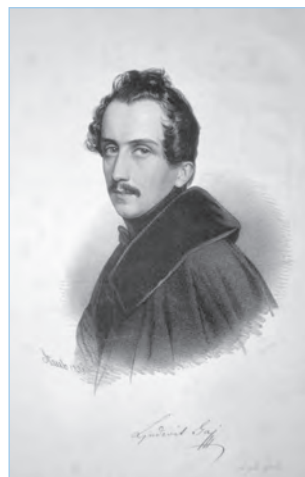
Vlaho Bukovac: Hrvatski narodni preporod

Oni su među prvima počeli tražiti zajednički hrvatski jezik na štokavskoj osnovici. Njihov ideolog i vođa, utemeljitelj ilirskog pokreta, bio je Ljudevit Gaj. Početkom pokreta smatra se izdavanje njegove knjižice *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisa* koju je izdao u Budimu 1830.

Gaj je 1830. godine u *Kratkoj osnovi* predložio reformu latiničnoga slovopisa (grafijsku reformu) za kajkavski književni jezik. Predlagao je rješenja za palatale za koje nije postojalo posebno slovo. Ponuđena je rješenja preuzeo od Pavla Rittera Vitezovića koji je već u 18. stoljeću u svojoj raspravi *De orthographia illyricana* predlagao načelo: jedan glas = jedno slovo. Gaj je za palatale uveo dijakritičke znakove koje je nazvao **tilda**.

Ljudevit Gaj

lo posebno slovo. Ponuđena je rješenja preuzeo od Pavla Rittera Vitezovića koji je već u 18. stoljeću u svojoj raspravi *De orthographia illyricana* predlagao načelo: jedan glas = jedno slovo. Gaj je za palatale uveo dijakritičke znakove koje je nazvao **tilda**.

ZAPAMTITE!

Ljudevit Gaj je u *Kratkoj osnovi horvatsko-slavenskoga pravopisa* (1830.) predložio reformu slovopisa. Za pisanje palatalnih glasova predlaže **tildu** (~) kao dijakritički znak iznad grafema c, z, s, l, n, d, g → č, ž, š, š̃, ĩ, ñ, ð, ĝ. Takvo je Gajevo načelo omogućilo pisanje jednoga glasa jednim slovom.

Za +5!

U *Kratkoj osnovi* nije bilo znaka za:
 ć jer kajkavsko narječje ne razlikuje č i ć
 dž jer ga u kajkavskom narječju nema
 refleks *jata* (ije/je) jer kajkavsko narječje ima ekavski izgovor *jata*,
 tj. nema dvoglasnike.

Gajeva je reforma ostala bez većeg odjeka dijelom jer su ga vodile uglavnom političke ideje o velikoj Iliriji, a dijelom što se odnosila na kajkavsku grafiju. Kasnije je svoju reformu prilagodio novim idejama, kao što je ujedinjenje svih južnih Slavena zajedničkim jezikom i pismom, a tada je jezik nazvao ilirskim. Uzori su mu bili i dalje češki i poljski jezik.

Proučite jezikoslovnu djelatnost ostalih iliraca!

1831. **Pavao Štoos** piše *Kip domovine vu početku leta 1831.*, alegorijsku elegiju o tužnoj hrvatskoj stvarnosti.
1832. **Ljudevit Gaj** u Danici objavljuje pjesmu *Horvatov sloga i zjedinjenje* (*Još Horvatska ni propala*) koja je postala prototipom hrvatske domoljubne pjesme – budnice. **Janko Drašković** piše programatski preporodni tekst *Disertacija iliti razgovor darovan gospodi poklisarom* na štokavskom narječju u kojem ističe da je jezik hrvatskih naroda ravnopravan ostalim jezicima Monarhije, te traži ujedinjenje svih hrvatskih, slovenskih zemalja i Bosne u veliku Iliriju. **Ivan Derkos** u brošuri *Genij domovine* predlaže da se za književni jezik preuzme štokavsko narječje.
1835. **Gaj** pokreće novine na hrvatskome jeziku s naslovom *Novine horvatske* (s književnim dodatkom Danicom).

Antun Mihanović objavljuje *Horvatsku domovinu*.

Gaj u *Danici* objavljuje članak *Pravopisz* u kojem iznosi svoju drugu reformu pravopisa. U njoj će tildu zamijeniti kvacicom u slučaju fonema č, ž, š, dok kod ostalih palatala uvodi dvoslove *dj, gj, lj, nj* (sa zarezom na j umjesto točke). Za bilježenje jata nudi tzv. rogato e (ě) koje se izgovara kao *je/e/i*, a iz poljskog jezika uzima grafem *ć*.

1836. Gaj najavljuje promjenu naziva jezika u ilirski, usvaja se ideja o štokavštini kao zajedničkoj osnovici za hrvatski jezik.

1838. Osnivaju se ilirske čitaonice.

1843. Kraj ilirskog pokreta.

Ivan Kukuljević Sakcinski drži prvi politički govor u Saboru na hrvatskome jeziku.

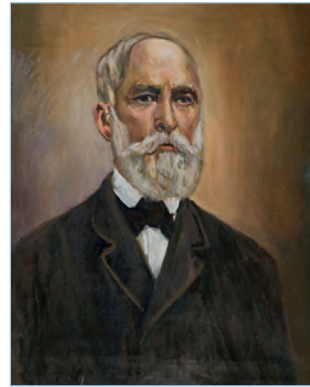
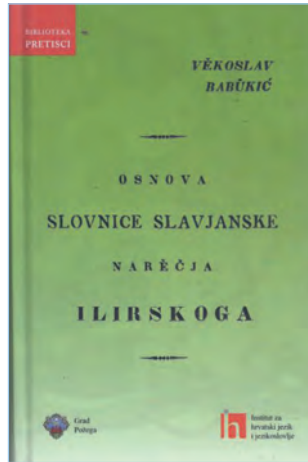
1847. Hrvatski je sabor prihvatio prijedlog da se hrvatski jezik proglasi „diplomatičkim” tj. uredovnim, odnosno službenim jezikom te postupno ulazi u javni život, sudstvo i državnu upravu.

Među ilircima trebamo još spomenuti dva istaknuta jezikoslovca: **Vjekoslava Babukića** (1812.–1875.) i **Antuna Mažuranića** (1805.–1888.). Babukić od 1836. sastavlja i u Danici ilirskoj počinje objavljivati prvu hrvatsku gramatiku u doba ilirskog pokreta pod nazivom *Osnove slovnice slavjanske narčja ilirskoga* (1836.). Druga je njegova gramatika pod naslovom *Ilirska slovnica* objavljena 1854. godine. Mažuranićeva gramatika *Temelji ilirskog i latinskog jezika za početnike* (1839.) odličan je pokazatelj tadašnjeg stanja hrvatskoga jezika.

Vjekoslav Babukić

Antun Mažuranić

Za +5!

Slovnica je arhaičan naziv za gramatiku.

ZAPAMTITE!

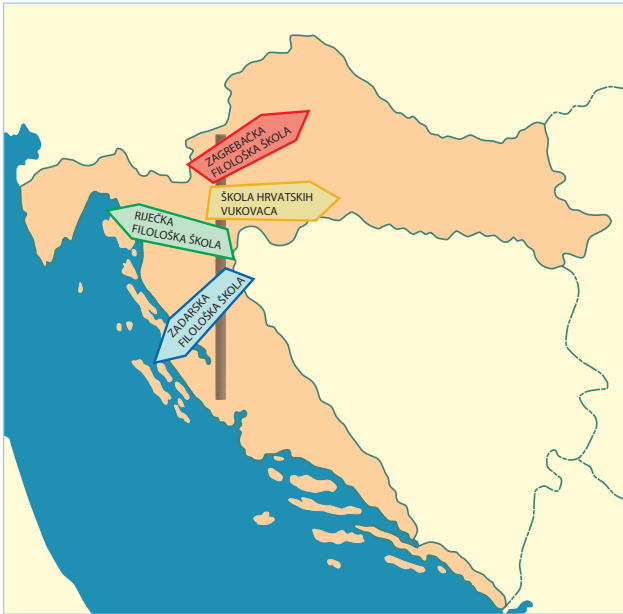
Zasluge iliraca:

- ujedinjenje svih Hrvata u jednom književnom jeziku na štokavskom narječju
- prihvaćanje jedinstvene, pojednostavljene latinične grafije (pisma)
- prvi politički govor u Saboru na hrvatskome jeziku održao je Ivan Kukuljević Sakcinski 1843. godine
- Sabor je proglasio hrvatski jezik uredovnim jezikom 1847. godine.

Ilirci

DJELOVANJE FILOLOŠKIH ŠKOLA U DRUGOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA

Jeste li znali da su ilirci imali i svoje protivnike? Unatoč njihovim uspjesima i zaslugama njihova je ideja naišla i na protivljenje. Najviše se otpora javilo u kajkavskoj sredini, ali među najžešćim Gajevim protivnicima bili su i Ignac Kristijanović, Ante Kuzmanić i Fran Kurelac. Svi su oni u svojim sredinama utemeljili filološke škole čija će jezična djelatnost obilježiti drugu polovicu 19. stoljeća. Njihov je razvoj počeo u drugoj polovici 19. stoljeća, a nudile su različite mogućnosti za rješavanje bitnijih dilema koje ilirci nisu mogli riješiti.

Upoznajte djelatnost filoloških škola!

1. ZAGREBAČKA FILOLOŠKA ŠKOLA (na čelu: **Adolfo Veber Tkalčević**; ostali članovi: **Vjekoslav Babukić**, **Antun Mažuranić**, **Bogoslav Šulek**)

- sa željom da završe standardizaciju jezika, nastavljaju jezičnu koncepciju iliraca
- zalažu se za otvorenost hrvatskog standardnog jezika utjecaju svih njegovih narječja kako bi ujedinili kajkavce, čakavce i štokavce
- zalažu se za stare padežne nastavke, a zbog nastavka **-ah** u gen. mn. (npr. mnogo jelenah, ženah, selah) dobili su ime **ahavci**
- zalažu se za **ě (rogato e)** umjesto ije-je-e. Ilirci su refleks starog glasa jata pisali slovom e s kvačicom iznad (što je šaljivo nazvano rogato e) pa je svatko mogao čitati kako hoće: ie-je-i-e.
- pišu morfonološkim (etimološkim) pravopisom
- Bogoslav Šulek radi na utemeljenju hrvatskog znanstvenog nazivlja (nepostojeće domaće riječi nadomještava posuđenicama iz češkog i ruskog jezika: *kisik, vodik, plin, skladba, zemljovid* i sl.).

- Neka izdanja Zagrebačke filološke škole:
- 1859. Antun Mažuranić: Slovnica Hrvatska
- 1859. Adolfo Veber Tkalčević: Skladnja ilirskoga jezika
- 1860. Bogoslav Šulek: Njemačko-hrvatski rječnik
- 1871. Adolfo Veber Tkalčević: Slovnica hrvatska za srednja učilišta
- 1874. – 1875. Bogoslav Šulek: Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja

Za +5!

Etimološki je pravopis po starijoj terminologiji i korijenski pravopis jer se u njemu čuva korijen riječi (etimon).

- 2. ZADARSKA FILOLOŠKA ŠKOLA (na čijem je čelu **Ante Kuzmanić**, a pripadnici škole – Stjepan Ivičević, Šime Starčević, Ignjat Alojzije Brlić – okupljaju se oko časopisa *Zora dalmatinska* čiji je urednik Kuzmanić)

ZADARSKA FILOLOŠKA ŠKOLA

- a) u početku se protivi Gajevoj grafiji
- b) protivnik je štokavske ijekavice, zalaže se za štokavsku **ikavicu** (jer se njome govori u Dalmaciji, Slavoniji i Bosni) i ustaljenu slavonsko-dalmatinsku grafiju (koja se rabi u Dalmaciji i Slavoniji)
- c) spreman je prihvatiti Gajevu reformu grafije ako Zagreb prihvati štokavsku ikavicu (što se nije dogodilo).

3. RIJEČKA FILOLOŠKA ŠKOLA

(predvodi ju **Fran Kurelac**)

- a) zalaže se za to da osnovicu standardnog jezika trebaju činiti one sastavnice koje su zajedničke većini slavenskih jezika
- b) odbacuje nastavak –ah u gen. mn. i zagovara upotrebu starijih, vrlo zastarjelih oblika s nultim morfemom (npr. mnogo jelen-Ø, žen-Ø, sel-Ø)
- c) predlaže riječi iz drugih slavenskih jezika
- d) predlaže nastavak –u u 1. l. jd. prezenta (ja mišlju).

 RIJEČKA
FILOLOŠKA ŠKOLA

4. ŠKOLA HRVATSKIH VUKOVACA

(Ivan Broz, Tomo Maretić, Franjo Iveković)

Ova škola nastaje i jača potkraj 19. st. u Zagrebu djelovanjem sljedbenika Vuka Stefanovića Karadžića na čelu sa srpskim filologom Đurom Daničićem koji je bio pozvan u Zagreb da u novoosnovanoj JAZU organizira i započne rad na *Rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika* (otud naziv vukovci). Smatrali su da usmena književnost te djela Karadžića i Daničića tj. novoštokavski ijekavski dijalekt trebaju biti uzor standardnom jeziku svih štokavaca. Zauzimali su se za fonetski pravopis (*Piši kako govoriš, a čitaj kako je napisano!*), pa po Karadžićevim i Daničićevim načelima **Ivan Broz** izrađuje 1892. *Hrvatski pravopis (fonološki)*.

Najvažnija knjiga hrvatskih vukovaca je *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskog jezika Tome Maretića* koja je objavljena 1899. i koja kao novost unosi **sinkretizam** u padežne nastavke (izjednačen dativ, lokativ i instrumental množine).

1901. objavljen je i *Rječnik hrvatskoga jezika* Ivana Broza i Franje Ivekovića.

 ŠKOLA HRVATSKIH
VUKOVACA
Za +5!

Fonološki pravopis zahtijeva da svako slovo u pismu odgovara glasu koji izgovaramo.

Sinkretizam (grč. *synkretismos* – sjedinjenje) je gramatička pojava u kojoj jedan oblik ima više službi u jeziku, npr. nastavak –ima za D, L, I mn.

Standardizacija hrvatskoga jezika, započeta djelovanjem Ljudevita Gaja i iliraca, završava djelovanjem hrvatskih vukovaca koji su, slijedeći Karadžićevu i Daničićevu jezičnu koncepciju smanjili razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika.

JEZIČNO IZRAŽAVANJE

Dokazivanje

Razmislite o gornjim ilustracijama! Što vam one govore?

U međuljudskim odnosima često dolazimo u situacije kada moramo ili želimo uvjeriti svojega sugovornika da je naše stajalište jedino ispravno ili da se uopće ne slažemo s njim, imamo potpuno oprečno mišljenje i stav od njegovog. To često nije nimalo lak zadatak, i ako ne poznajemo određene tehnike dokazivanja, može se dogoditi da nas sugovornik jačinom svojega glasa, silinom svojega nastupa pokoleba u našem stavu.

■ Podsjetimo se!

U 9. razredu upoznali smo tipove tekstova, među njima i raspravljačke tekstove. U središtu svakoga govornog ili pisanog raspravljačkog teksta nalazi se dokazivanje koje iznošenjem dokaza pokazuje ispravnost i logičnost ili neispravnost tvrdnji, mišljenja, stavova. Raspravljački tekstovi su **prikaz, recenzija, kritika, rasprava, polemika, esej** i sl.

Za +5!

Tri temeljne vrste vezanog teksta su:

1. opisivanje
2. pripovijedanje
3. raspravljanje.

ZAPAMTITE!

Dokazivanje (ili **argumentiranje**) je oblik raspravljanja, pismeni ili usmeni proces u kojem se na temelju dokaza potvrđuje istinost (ispravnost) kakve tvrdnje. **Dokaz** je oblik logičnog mišljenja i zaključivanja u kojem je snaga iskazana riječima. Cilj je pronaći pravi dokaz kojim će se uspješno dokazati ili opovrgnuti neka tvrdnja. Dokazivanje pripada znanstvenome stilu čije su značajke objektivnost, jasnoća, jednoznačnost te uzročno-posljedični odnosi.

Za +5!

Riječ **argument** dolazi od latinske riječi *argumentum* – dokaz, opravdanje, obrazloženje.

Argumentum ad hominem je naziv za vrstu logičke pogreške u kojoj se ne negira tvrdnja, već se napada zagovornik tvrdnje.

Umjesto pobijanja riječi našega sugovornika, napadamo njega kao čovjeka i to predstavljamo kao razlog za odbacivanje njegova mišljenja. (Nije istina zato što je to on rekao.)

■ Promotrite!

Kako bismo znali uspješno braniti i obraniti svoje tvrdnje, potrebno nam je poznavanje temeljne strukture procesa dokazivanja tj. moramo znati kako se argumentira.

Dokazivanje (argumentacija) sastoji se od triju dijelova:

1. Iznošenje **tvrdnje (postavke, teze)**: *Večeras neću moći izaći s prijateljima*
2. **Obrazloženje (dokazivanje)** istinitosti (točnosti) tvrdnje (**uzrok**): *jer sam dobio jedinicu iz hrvatskog.*
3. Donošenje **pretpostavke** koja jamči istinitost uzroka: *Izlazak s prijateljima oduzima mi vrijeme za učenje.*

Treći dio argumentacije nije uvijek izrečen (i ne mora biti), ali se uvijek zasniva na općem mišljenju. To je potvrđivanje ili odbacivanje tvrdnje.

Pogledajte još neke primjere dokazivanja!

1. *Treba zasaditi što više drveća*
2. *jer drveće pomaže u stvaranju prirodne barijere za smanjenje strujanja plinova i apsorbira razne zagađivače.*
3. *Čist zrak je uvjet za zdrav i normalan život na Zemlji.*

1. *Mobiteli postaju sve značajniji uzročnici prometnih nezgoda*
2. **jer** vozači vrlo često svoju pažnju usredotoče na razgovor, a zanemare stanje i uvjete na cesti, što može dovesti do teških posljedica.
3. Sigurna je vožnja u interesu svih sudionika prometa.

1. Treba se hraniti zdravo
2. jer ćete se osjećati bolje i energičnije.
3. Niz oboljenja mogu biti povezana s pogrešnom prehranom.

» PRIPAZITE!

Tijekom svojega pripremanja za maturalni ispit morate dobro uvježbati pisanje argumentacije, naime jedan od zadataka stvaranja teksta često je upravo argumentacija. U tekstovima dokazivanja s područja književnosti posebnu vrijednost imaju **navodi (citati)** koji mogu poslužiti za dokazivanje tvrdnje. Svrha im je slikovito oprijemljenoj osobne tvrdnje tuđim riječima.

Za +5!

U dokazivanju mogu postojati dvije vrste logičkih pogrešaka:

1. **paralogizmi** – nenamjerne, nesvjesne logičke pogreške
2. **sofizmi** – namjerne, svjesne logičke pogreške kojima je cilj zbuniti sugovornika.

Esej

Pročitajte definiciju eseja!

Esej je kraća prozna vrsta u kojoj se obrađuje različita tematika, bilo iz života ili iz znanosti, na način koji uključuje razmišljanje i zaključivanje, ali također ima i sposobnost umjetničkog oblikovanja. Naziv „esej” dolazi od francuske riječi essai, što znači ogled. U eseju do izražaja dolazi osobni stav pisca, njegov izbor problema o kojima piše i njegov vlastiti način izlaganja i zaključivanja, ali moraju biti prisutne i vrijednosti koje pripisujemo znanosti i filozofiji: određena dosljednost u zaključivanju, uviđanje važnosti nekih tema i sklonost prema misaonoj razradi problematike. Esej je često posvećen upravo književnosti, pa se njemu na umjetnički vrijedan način obrađuju teme kojima se bavi znanost o književnosti.

(IZVOR: WIKIPEDIJA)

■ Podsjetimo se!

U 9. smo razredu iz književnosti naučili da esej pripada tzv. diskurzivnim književnim oblicima, tj. proznom djelu koje u sebi sjedinjuje značajke znanstvenoga i književnoga teksta.

ZAPAMTITE!

Esej (ogled) je kraća prozna književno-znanstvena vrsta u kojoj se mogu obrađivati različite teme iz života ili znanosti na umjetnički način. Pristup temi je znanstveni (jer uključuje razmišljanje i logično zaključivanje, uporabu znanstvenih metoda), ali je u načinu obrade vidljiva autorova sposobnost oblikovanja, njegov stil.

Za +5!

Naziv dolazi od francuske riječi **essai** (literarni pokušaj), a ustaljeni hrvatski naziv za ovu vrstu teksta je **ogled**, najčešće ogled o književnosti.

Eseji imaju **trodjelnu strukturu**:

1. **uvod** u kojem se iznosi neka tvrdnja (teza)
2. **središnji dio** u kojem se teza argumentira (navode se različiti primjeri, citati, objašnjenja)
3. **završni dio** koji donosi zaključak i potvrđuje tezu (izrečenu u uvodu).

Naravno, ova se struktura može i mora dalje razraditi. U stručnoj literaturi postoji više tumačenja strukture eseja, a najrašireniji je onaj A. Oshima i A. Hogue na engleskom govornom području koji bi se shematski mogao prikazati ovako:

I. UVOD
a) općeniti navodi o temi (cilj im je privući pažnju čitatelja) b) teze (svaki utvrđeni navod → teza)
II. SREDIŠNJI DIO
a) razrada teze b) razrada teze c) razrada teze Može imati dva ili više odjeljka koji po redoslijedu iz uvoda razrađuju svaku tezu.
III. ZAVRŠNI DIO
zaključak : sadrži sve zaključne rečenice koje se pretoče u zaključnu misao

Pročitajte sljedeći esej i pokušajte u njemu uočiti gore navedenu trodijelnu kompozicijsku strukturu!

Turizam

Razvijenim zemljama turizam je desert, a Hrvatskoj je on predjelo, glavno jelo i desert.

Ova i slične izjave odlično oslikavaju domaće javno mnijenje koje sugerira kako je visok udio turističkog sektora u strukturi gospodarstva negativna pojava, jer, prema njima, turizam je pojava kratkoga vijeka koja stoji na staklenim nogama. Upravo ovakvo mnijenje predstavlja jednu od glavnih prepreka maksimalnom iskorištavanju turističkog potencijala kojeg imamo. Ono je u srži nevoljkosti da se gradi nova i poboljšava postojeća infrastruktura.

Hrvatska uz sve prirodne i kulturne ljepote ima najveće i najbogatije emitivno tržište svijeta na udaljenosti od samo nekoliko sati vožnje. Privatnih iznajmljivača ima nekoliko desetaka tisuća, a emitivno tržište broji preko 500 milijuna ljudi. Prema nekoj računici, na svakog Hrvata koji ima svoju smještajnu jedinicu, dolazi preko 5000 potencijalnih gostiju.

Turizam predstavlja nevidljivi izvoz u kojem prodajemo proizvode i usluge državljanima drugih zemalja te primamo ogromne količine deviza, za što ne moramo platiti ni transport. Kada bi se zarada od turizma uračunala u vanjskotrgovinsku razmjenu Republike Hrvatske, izvoz bi bio daleko veći od uvoza.

Turizam potiče ostale industrije. Primjerice, za koga bi građevinari gradili tolike objekte da nema turizma, kome bi električari postavljali instalacije, kome bi vinari plasirali vina a kome ribari svoju ribu... Postojeći objekti zadovoljavajuće kvalitete najčešće se popune prije nove godine. Pretpostavljam kada bi tih objekata bilo i dvostruko više, da bi do ljeta svi bili popunjeni.

Turizam je na staklenim nogama, osjetljiv je na različite nestabilnosti. Strahujemo od velikih ekonomskih kriza, ratova, terorizma... Zar svaka industrija nije osjetljiva na iste prijetnje? Zar se velika većina gospodarstva južne Njemačke ne temelji na automobilskoj industriji? A što ako u svijetu nestane nafte – mogli bi strahovati Nijemci. Prema tome, kada se desi neka kriza, ne pati samo turizam, već i svi ostali gospodarski sektori. Naposljetku, svaka kriza prođe, a turizam uvijek nastavlja živjeti, jer su putovanje i odmor osnovne potrebe modernog čovjeka. Oni koji sumnjaju u održivost turizma mogu proučiti primjer Azurne obale koja već preko jednog stoljeća „živi od turizma“ i nema tendenciju opadanja.

Mnogi problem vide i u sezonalnosti turizma. Ja bih ih pitao: Da li je prodaja jagoda sezonski ili cjelogodišnji posao? Ne ovisi li svaka industrija o povremenoj potražnji, nije li čitavo gospodarstvo na određeni način sezonalno? Sve dok sektor turizma donosi dovoljne količine novca, njegova je sezonalnost najmanji problem. Naravno da je poželjno produženje i rasterećenje glavne turističke sezone te poboljšanje javne infrastrukture.

Ne stavljajmo sva jaja u istu košaru. Slažem se, mudri su bili ti stari ljudi. Ali javlja se pitanje „Odakle nam druge košare?“ Čime da ih kupimo ako u prvoj nema dovoljno jaja. Često čujemo kako treba razvijati ostale industrije. Kako? S kojim sredstvima? Od čega će država podupirati i financirati razvoj tih industrija? Jedino prihodima od turizma moguće je potaknuti sve ostalo. Nema potrebe izmišljati toplu vodu, prirodna osnova koju smo dobili nudi veliki potencijal za razvoj cijele države putem turizma. Neiskorištavanje te prilike

bilo bi otprilike kao da vam netko pokloni veliki industrijski pogon za proizvodnju, a Vi mu kažete „Ne bih, hvala.“

Ljudi će uvijek putovati, u budućnosti vjerojatno još i više jer putovanje više ne predstavlja luksuz nego osnovnu ljudsku potrebu modernog vremena.

Na kraju, naravno da nam samo turizam nije dovoljan, i apsurdno je o tome uopće pričati. Ono što je važno jest da je turizam naš najperspektivniji sektor koji može i treba biti zamašnjak razvoja čitavog gospodarstva u budućnosti. Ne, nije to nikakav desert, to je naša realnost i što prije to shvatimo, to će bolje biti za nas.

(TONI VUKUŠIĆ: ZAŠTO NAM JE TURIZAM DOVOLJAN,

[HTTPS://HRTURIZAM.HR/ZASTO-NAM-JE-TURIZAM-DOVOLJAN/](https://hrturizam.hr/zasto-nam-je-turizam-dovoljan/), SKINUTO S INTERNETA 17. LIPNJA 2019.)

Poznajete li vrste eseja?

Eseji se mogu svrstati u dvije skupine, a to su književni i publicistički (znanstveni) esej. Međutim, u školskoj se praksi govori o tzv. školskom eseju koji vas očekuje i na maturi. Nazvan je školskim esejom jer je prvenstveno namijenjen u školske svrhe, naročito u poučavanju društvenih predmeta, npr. književnosti i povijesti. U njemu je važno odgovoriti na neka pitanja i pri tom iskazati vlastito znanje pisanja o nekoj temi. Kada je riječ o eseju iz područja književnosti, govorimo o trima podvrstama školskoga eseja:

1. interpretativni
2. raspravljajući
3. usporedno-raščlambeni.

Proučite njihove značajke u sljedećoj tablici!

Interpretativni školski esej	Raspravljački školski esej	Usporedno-rašclambeni školski esej
<ul style="list-style-type: none"> – tema: neko umjetničko (književno) djelo – zadatak: razumjeti i književno ocijeniti ponuđeni tekst – ponuđeni tekst prati metodički instrumentarij (informacije o naslovu, vrsti, autoru i sl.) – smjernice ukazuju na polazne točke za razumijevanje teksta 	<ul style="list-style-type: none"> – tema: društvena stvarnost (nikad nije strogo književna) – ne očekuje se jedinstveni odgovor, već osobni stav temeljen na iskustvu, pročitanoj lektiri i sl. te sposobnost analiziranja i sintetiziranja teme 	<ul style="list-style-type: none"> – ponuđena su najmanje dva teksta povezana tematikom, glavnim motivom, vrstom, stilom, razdobljem i sl. – očekuje se iznošenje osobnog stava utemeljenog na književnim spoznajama, uočavanje problema te sličnosti i razlika polazišnih tekstova – ponuđen je metodički instrumentarij

Esej na državnoj maturi razlikuje se od uobičajenog eseja. **Usporedite** i uočite razlike između običnog i školskog eseja!

Esejist	Učenik
sam bira temu	ima strogo zadanu temu
nije ograničen vremenom	ograničen je vremenom pisanja
nije ograničen brojem riječi	ograničen je brojem riječi

Znate li što je potrebno da biste napisali dobar esej? Sljedeći vam podsjetnik nudi nekolicinu dobrih savjeta za pisanje školskoga eseja.

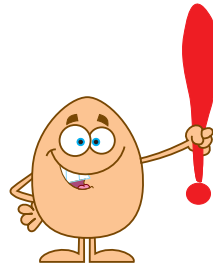
1. Najprije morate napisati **koncept** jer nema dobrog eseja bez dobro sastavljenog koncepta.
2. Nakon što ste pročitali zadani tekst (djelo, ulomak), pažljivo pročitajte i podcrtajte **ključne riječi u smjernicama!**
3. Ukratko napišite odgovore (**natuknice**) na tražene ključne riječi, ti odgovori će vam pomoći u sastavljanju cijeloga eseja.
4. Najprije pišite samo ono što se u smjernicama traži, tek kad vidite da nemate dovoljno riječi, napišite i ono što znate o temi, ali se ne traži u smjernicama!
5. Kada imate sve potrebne odgovore, svrstajte svoje natuknice u **skupine** (*uvod, razrada, zaključak*)!
6. Svaku od natuknica razradite kao malu temu!
7. Na temelju svih natuknica napišite **zaključak!**

» PRIPAZITE!

Važno je odgovoriti na sva pitanja u smjernicama po pravilu jedna smjernica (ili pitanje) = jedna natuknica, ali slijed vaših odgovora nije strogo zadan. Na kraju ćete imati 10-15 natuknica, sasvim dovoljno za dobar esej. Svaku natuknicu pišite malo uvučeno u poseban odlomak, odvojen od prethodnog.

U eseju nikako **ne smijete**:

- pisati nečitko
- pisati velikim tiskanim slovima
- obraćati se ocjenjivaču
- biti nepristojni
- napisati više riječi od traženog
- šarati po papiru
- križati ili prepravljati rečenice u čistopisu.

Znate li što se vrednuje u vašem eseju?

- sintetiziranje svojih misli i spoznaja u suvisli tekst (uvod, razrada, zaključak)
- primjena raznih oblika sastavljanja teksta (analiza, dokazivanje, interpretacija, opis, rasprava, sinteza, uspoređivanje)
- poštivanje zadanoga okvira (broj riječi)
- uporaba stručnoga nazivlja
- valjana argumentacija, navođenje primjera (citiranje, parafraziranje)
- povezivanje ponuđenog teksta i stečenih književnoteorijskih i književnopovijesnih spoznaja
- povezan, jasan, prema smjernicama sastavljen traženi pisani oblik
- vladanje jezičnom i pravopisnom normom
- stil pisanja
- uredan i čitak rukopis.

Znate li što o povijesti eseja?

Počeci eseja se vežu uz ime francuskog renesansnog mislioca, **Michela de Montaignea** koji je prvi počeo upotrebljavati naziv eseja kao naslov svojih objavljenih tekstova 1580. g.

Početkom 18. stoljeća eseji s jednostavnim, čitateljima bliskim leksikom izlaze u časopisima s odgojnom, zabavnom ulogom.

U 19. stoljeću se pojam eseja sužava i približava današnjoj vrsti, a u 20. se stoljeću pojavljuje i književno-kritički esej.

U hrvatskoj se književnosti esej pojavljuje na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, a najpoznatiji njegovi autori su Antun Gustav Matoš, Tin Ujević i Miroslav Krleža.

Ponovimo najvažnije **karakteristike eseja**:

- pripada diskurzivnom rodu (između književnosti, znanosti, publicistike)
- izražava autorov osobni pogled na temu
- teme su iz bilo kojeg životnog područja (znanost, umjetnost, filozofija, moral)
- motivi se nižu prema načelu kauzalnosti (uzrok-posljedica) i logičnog mišljenja
- trodijelna struktura

Pogledajte!

Za ilustraciju vam donosimo jedan primjerak ispravljenoga školskog eseja preuzetog sa portala Hrvatski na mreži (www.sikavica.joler.eu/home)

Interpretativni školski esej

Marin Držić: Dundo Maroje

Marin Držić jedan je od najutjecajnijih autora **hrvatske renesanse**. Njegove demokratične ideje, pravedni i humanistički stavovi i težnja za općim dobrom osnovne su **karakteristike Držićeva stvaralaštva**. **One dominiraju njegovim djelima, provlače se kroz misli i riječi glavnih likova, u kojima progovara sam Držić**. Takve ideje prepoznatljive su i karakteristične za Držićeve komedije, čija je poanta upravo ravnopravnost i jednakost svih ljudi, potreba za vladavinom naroda te važnost inteligencije i plemenitosti njegovih junaka.

Držićevi junaci mahom su inteligentni sluge poput Pometa, koji svojom inteligencijom upravljaju situacijom i drže sve konce u svojim rukama. Tako Držić najbolje pokazuje svoju ideju da nije podrijetlo ono koje određuje čovjeka **nego, njegova inteligencija, dobrota i lukavost, zahvaljujući čemu junaci dolaze do svojega cilja**. Najbolji primjer **takvoga renesansnog čovjeka upravo je** Pomet, čiji monolog započinje poslovicom: "tko je namuran, nije sam", kojom naglašava Pometovu nadmoćnu poziciju u odnosu na plemstvo, poziciju koju je stekao samo zahvaljujući svojoj inteligenciji. On svisoka promatra svoga gospodara i gotovo mu se ruga, čime je Držić vrlo jasno dubrovačkim plemićima pokazao što misli o njima. Pometov monolog nastavlja se u stilu renesansnoga hedonizma, **gdje lučavamo njegovu općinjenost hranom, koju opisuje s takvom pozornošću kao da govori o ženi uvodeći snažnu i jasnu notu antipetrarkizma**. Poput bijele puti Petrarcine Laure, Pometov kapun ima "njeku hrustu na sebi koja mi oči zanošaše", opisanu iznimno detaljno, upravo nalik na petrarkističke opise ljubljene žene. Pometov renesansni hedonizam i njegov svjetonazor vidljivi su na mnogobrojnim mjestima u djelu, no najistaknutiji su upravo u trenucima divljenja hrani, kada Pomet uzvicima "jeđ me, jeđ me" opisuje svoj zanos i očaranost, koji ga dovode do ekstaze, po čemu također vidimo da je riječ o snažnom i neslomljivom hedonizmu. Iz takvih ga trenutaka sreće i zanosa prekida njegov gospodar, Tudešak, čime potiče Pometov monolog, i iznošenje njegovih najmudrijih i najslavnijih misli, iz kojih je jasno da kroz njega progovara sam Marin Držić. Držićeve ideje i misli oblikuju ponašanje čovjeka koji je sposoban kontrolirati svoj život i **žiči kao pobjednik**. Takav bi čovjek trebao biti pravedan, znatizeljan, svestran, pravi homo universalis, no prije svega trebao bi biti strpljiv (**"trjeba imat pacijencu"**) i znati se prilagoditi vremenu: **"Ma se je trjeba s bremenom akomodavat (...)"**. Držić smatra da takvom životnom pobjedniku nije dovoljan novac kralja, kreativnost umjetnika, pa ni hrabrost junaka. Njegova je glavna osobina pravednost i demokratičnost koje Držić nigdje ne izostavlja i za koje se uvijek zalaže: "Kralj je čovjek od ljudi, kad se umije vladat." Međutim, u Držićevim mislima nema onoga snažnog makijavelizma koji se da naslutiti u njegovim riječima. Držićevim idejama, naprotiv, dominira humanizam i potreba za pravednošću i jednakošću među ljudima.

Držićevo zalaganje za zbacivanje dubrovačkoga plemstva ne može se protumačiti željom za anarhijom i za pobunom **nego, upravo takvim plemenitim mislima i idejama** koje iznosi glavni lik, inteligentni sluga. Pomet je najjasniji primjer Držićeva junaka vođena vlastitom spretnošću, lukavošću i pameću koje mu pomažu da **ovlada situacijom i postigne svoj cilj**, a Držiću predstavljaju domišljat i lukav način ruganja nesposobnome plemstvu koje je toliko omalovažavao i prezirao.

Komentar [A.S.1]: Ili autor ili predstavnik

Izbrisano: i predstavnika

Komentar [A.S.2]: značajke

Komentar [A.S.3]: Ili stvaralaštva ili opusa

Izbrisano: i njegova opusa

Izbrisano: kroz

Izbrisano: e

Izbrisano: i misli

Izbrisano: ,

Izbrisano: već

Komentar [A.S.4]: Ispred glagolskoga priloga nema zareza, samo ako dolazi na početku rečenice (kao predikatni proširak).

Izbrisano: ,

Komentar [A.S.5]: navezak

Komentar [A.S.6]: glagolska enklitika

Izbrisano: za

Izbrisano: je

Komentar [A.S.7]: Ispred veznika u zavisnim rečenicama nema zareza, samo u inverzijit

Izbrisano: ,

Izbrisano: pažnjom

Izbrisano: ,

Izbrisano: ,

Izbrisano: ih

Izbrisano: a

Izbrisano: ,

Izbrisano: ,

Izbrisano: razvoj

Izbrisano: a

Izbrisano: a

Izbrisano: iz njega

Izbrisano: z

Izbrisano: , već

Izbrisano: ti

Izbrisano: i

Recenzija

Znate li što je recenzija? Na temelju sljedeće recenzije pjesničke zbirke pokušajte sami definirati tu raspravljačku vrstu teksta!

Zbirka pjesama IDE SVAŠTA! – Jurij & Darija Lisenko

Pisati za djecu, pjesnika dovede u nezavidan položaj jer djeca vaše pisanje ili vole ili ne vole, kod njih nema zlatne sredine. Pisati za djecu na jeziku koji nije vaš materinski, svakako ne olakšava taj zadatak, naprotiv, otežava ga. Književni dvojac Darija i Jurij Lisenko su taj zadatak odradili više nego odlično.

Otac i kćerka iako po nacionalnosti Ukrajinci, uspješno pišu na jezicima koji im nisu materinski, raskošno prenoseći svoj talent i ispisujući redove poezije za djecu na kojima bi im mogli pozavidjeti mnogi autori dječjeg žanra.

Zbirka pjesama „Ide svašta!” je poput divne niske bisera. Ušetala je u paviljon dječje literature i zauzela svoje zaslužno mjesto. Autori se vješto poigravaju s riječima, ponekad dodajući svoje izmišljene u skladu s tim da je mašta glavno obilježje ovog tipa književnosti.

Kotrljanje slova da svakom stranicom dobija na zamahu.

Razigranost stihova golica um čitatelja i odvodi nas u svojevrсни svijet mašte. U tom svijetu raznobojna slova tvore razigrane riječi koje lepršavo klize nebom djetinjstva. Stvara se dojam da je sve blizu, nadohvat ruke, da zlo ne postoji nego samo bezgranična sreća koja očarava sve koji se usude otvoriti korice zbirke pjesama „Ide svašta!”.

Pisati znači živjeti jer pisac inspiraciju pronalazi u običnim svakodnevnim sitnicama koje se pisanjem pretvaraju u neobične. Dakako da su tako nastali i stihovi zbirke pjesama za djecu „Ide svašta!”.

Kao bašta puna raznobojnog cvijeća, pred čitaocem se pruža svijet mašte Jurija i Darije. To je svijet raznolikosti, svijet ljubavi, svijet o kakvom svi maštamo. U tom svijetu ne postoji loše jer mašta ipak može svašta!

Čitatelji sigurno neće požaliti ukoliko odluče pročitati „Ide svašta!”.

(DRAGANA LATINVIĆ)

ZAPAMTITE!

Recenzija je pisana vrsta raspravljačkoga teksta, kritička ocjena nekog znanstvenog ili umjetničkoga djela. Autor recenzije je **recenzent**, obično je stručnjak u nekom području znanosti ili umjetnosti.

Naziv dolazi od lat. glagola recensere (pregledati).

Jeste li znali da nijedno djelo (knjiga, udžbenik, znanstveni članak) nije završeno kada autor završi svoj rukopis? Prije njegova objavljivanja rukopis mora proći proceduru recenzije, tj. vrednovanja. Recenzija je potrebna autoru kako bi još prije objavljivanja knjige mogao nadomjestiti neke nedostatke ili ispraviti pogreške. Izdavaču je također potrebna recenzija kako bi mogao procijeniti znanstvenu ili umjetničku vrijednost djela prije nego što se ono objavi u javnosti.

Slično drugim raspravljačkim tekstovima i recenzija ima trodjelnu strukturu:

1. uvod sadrži **osnovne podatke** o djelu
2. središnji dio donosi **detaljnu analizu** djela
3. zaključak, **ocjena** djela.

Međutim, puno su stroži zahtjevi za stručnu recenziju koje radi usporedbe donosimo u sljedećoj tablici.

ELEMENTI KOJE MORA SADRŽAVATI RECENZIJ ZNANSTVENE ILI STRUČNE KNJIGE

1. Datum recenziranja
2. Podaci o recenzentu
3. Vrsta znanstvene ili stručne knjige prema sljedećoj klasifikaciji
4. Izvornost djela prema sljedećoj klasifikaciji
5. Znanstvena ili stručna relevantnost teme djela
6. Ciljna skupina kojoj je djelo primarno namijenjeno
7. Društveni interes za objavom djela (s osobitim obzirom na relevantnost teme, interes znanstvene zajednice i postojanje tekstova o istoj ili srodnoj temi na hrvatskom jeziku)
8. Prikladnost pristupa/metodologije djela
9. Prikladnost jezika, stila, bibliografskih normi i didaktičkih pomagala
10. Usklađenost nazivlja i jedinica s međunarodnim normama i mjeriteljskim propisima, te pridržavanje hrvatskih pravila o pisanju mjernih jedinica, posebice decimalnog zareza
11. Znanstveni doprinos djela
12. Kritičke primjedbe recenzenta sa savjetima za popravljivanje rukopisa
13. Mišljenje o opravdanosti objavljivanja novog izdanja (s jasnim očitovanjem o tome sadrži li djelo najmanje 30% novog sadržaja u odnosu na prethodno izdanje)
14. Konačno mišljenje o djelu i preporuka za Povjerenstvo

Detaljnije na: http://www.idi.hr/wp-content/uploads/2017/01/MZOS-upute_za_recenziju.pdf

Jeste li znali?

U zadnje se vrijeme recenzije pišu i o raznim proizvodima kao što su mobiteli, tableti, televizori, automobili i sl. Za njihovo pisanje kriteriji su nešto izmijenjeni, samim time što se njihove recenzije pišu već nakon pojavljivanja u javnosti.

Javni govor

Znate li što su javni govori?

„Dobar govor treba iscrpiti temu, a ne slušatelje“ – rekao je Mark Twain. Govor je usmena vrsta teksta koja se govori pred slušateljstvom u različitim govornim situacijama – privatnim ili javnim – s ciljem obavještanja, utjecanja ili zabavljanja slušateljstva.

Javni govori postoje još od antičkih vremena kada je rođena retorika ili govorništvo, tj. umijeće ili tehnika govorne komunikacije s praktičnom svrhom uvjeravanja sugovornika. Drugim riječima, možemo reći da su javni govori slikovit, dojmljiv, uvjerljiv i subjektivan način izražavanja u kojem dolaze do izražaja osjećaji i osobni stavovi.

Za +5!

Aristotel je razlikovao tri različite vrste govora:

1. politički ili savjetodavni govor
2. sudski ili sudbeni govor
3. epideiktčki ili svečani govor

Današnji se javni govori mogu klasificirati prema više kriterija.

Po stilu se razlikuju:

- **govori kićena stila** (emocionalno obilježeni javni govori): svečani, prigodni govori, zdravice, pozdravni govori, nekrolozi (tj. posmrtni govori)
- **govori umjerena stila**: govori političkih mitinga, sastanaka i sudnice
- **govori jednostavna stila**: referati, predavanja, znanstveni govori

Po načinu pripremanja i izvođenja:

- **spontani, improvizirani**, nepripremljeni govor
- **pripremljeni, detaljno razrađeni** govor
- **čitani govor** koji se temelji na predlošku

Znate li koji je javni govor uspješan?

U uvodu smo citirali američkog književnika Marka Twaina koji je u svojem aforizmu upozorio na važnu značajku javnih govora: autor javnog govora treba uzeti u obzir slušateljstvo kojem se obraća i svoje riječi prilagoditi njima. Govor treba biti što jednostavniji, ako je moguće, i kraći, ali svakako zanimljiv kako se publika ne bi dosađivala. Povremeno se predlaže navesti neki citat ili ugraditi koju šalu. Radi što boljeg pamćenja teksta (od strane slušateljstva) i uvjerljivosti rečenoga ista se misao može ponoviti više puta. Važna je još značajka iskrenost i korektnost jer govornik mora odgovarati za svaku svoju riječ.

Znate li kako napisati takav javni govor?

Kao većina raspravljačkih tekstova, i javni govori imaju trodijelnu strukturu:

1. **UVOD** (u njemu se najavljuje tema o kojoj želimo govoriti)
2. **RAZRADA** (detaljiziranje teme argumentacijom i naracijom)
3. **ZAVRŠETAK** (kažemo o čemu smo govorili, slušateljstvu izgovaramo neku želju, savjet, zahvaljujemo na pozornosti i sl.).

Proučite faze nastajanja javnoga govora!

■ Razmislite!

Komu su svečani govori najčešće namijenjeni? Oni mogu biti namijenjeni samo jednoj osobi, ali i većem broju slušatelja, cijelim zajednicama. Kada se radi o jednoj osobi, ona može biti neka poznata ličnost, uglednik iz političkog, kulturnog, javnog života, prilikom npr. dodjeljivanja nagrade, obilježavanja obljetnice, ali može to biti i osoba u užem krugu kojoj se kao slavjeniku obraća govornik.

Učenicima su možda najpoznatiji svečani govori njihovih ravnatelja koje oni izgovaraju u raznim svečanim prilikama.

Pročitajte i analizirajte oproštajni govor ravnatelja pečuške Hrvatske gimnazije!

Uvaženi gosti, prijatelji škole, dragi maturanti!

*K'o brod u boci putujem
a neću stići nikamo
jer previše ti dugujem
da tebe bih se odrek'o*

*K'o brod u boci putujem
i previše ti dugujem
a dao sam ti premalo -*

Uvodni dio započinje citatom kako bi privukao pozornost slušateljstva.

riječ su Olivera Dragojevića.

Rekao bih da je ovo ljubavna pjesma, no tekst se može primijeniti i na današnju priliku, na rastanak od škole, kojeg bi se neki tako, znajući da je matura preblizu, možda i rado odrekli, traže izgovor da ne moraju otići, da ne dođe onaj trenutak na ispitu: Znaš ili ne?

Nastavimo li po pjesmi, vjerujem da ima i takvih, koji iskreno misle da su dobili od svoje škole nešto više od onog prosječnog pa joj možda nešto stvarno i duguju jer pružili su do sada premalo.

Prihvaćamo li sve to, molimo Vas, svoje priloge iznesite pred ocjenjivački sud ovogodišnje mature, postignite što bolje rezultate i na taj ste način vratili sve svoje dugove prema nama, prema Vašoj školi.

Vaši su prijatelji iz 11. razreda opet napravili nešto neobično. Još smo pod utjecajem Dana planete Zemlje, stoga nije pobrano previše cvijeća, ali dočarali su nam u školu ambijent i raspoloženje jedne luke. A i simbolika nam je jasna: U književnosti metafore luke znače odlazak, nova putovanja, privremenost, šareno društvo, potencijalnu avanturu i niži neočekivanih stvari. A s druge strane luke su i određišta, domovi, mirna mjesta pa naposljetku i smirenost i sretno zadovoljstvo. Isto se tako iz luka kreće u ratove i vraća se s pobjedom, a luka je u književnosti često i mjesto zabave te potencijalni teren za kriminal. Luka je posebno mjestu u svijetu, dio našega života, a kako rekoh ne davno: „Škola je život!“ – pa tako i škola je luka!

Škola je luka u koju učenik stigne i bude kraće ili duže vrijeme te luka iz koje kreće na tuđe i nepoznate vode, tražeći svoje luke, svoju budućnost, uspješnost, i sreću.

Svi imamo svoje luke: svoje obitelji, svoje prijatelje, svoju zajednicu, svoju domovinu, kao i radna mjesta, stručne krugove, itd. Zadatak je škole ukazati na sve ove povezanosti, preko vaših učitelja osigurati vodiče u tome okruženju koja u stvarnosti modelira sam život.

Dragi maturanti!

Sve što se do sada zbilo u vašoj gimnaziji imalo je svrhu pripremiti Vas na novi početak koji počinje maturalskim ispitom, o kojemu smo do sada već previše govorili. Govorimo radije o zastavi koju predajete sljedećoj generaciji, na kojoj je nastaviti obogaćivanje prošlosti Hrvatske gimnazije i graditi njenu i vlastitu budućnost. Govorimo o vašim roditeljima kojima ste se zahvalili što su vam bili stalni oslonac i ostat će to tijekom daljnjeg školovanja. Govorimo o svečanim trenucima, koji su nam potrebiti za neku vrstu sumiranja, a još više za akumuliranje snage koja će nam pomoći u rješavanju predstojećih izazova.

Gimnazija ispraća svoju dvadeset i devetu generaciju čija tradicija se izgrađuje iz godine u godinu preko novih naraštaja, a čiji ste dio danas postali i vi.

Neću govoriti previše jer su misli kao leptiri, neki odu, neke ulovite, a sve riječi istodobno u svakome trenutku nemate na umu da biste mogli prave misli izgovarati najtočnije i najiskrenije, pa stoga Vam od srca čestitam povodom opraštanja i želim da nađete sve one luke života koje želite posjetiti i zadržite se što dulje u onima koje vas zadovoljavaju, koje će vam pomoći razviti svoje prave osobine, koje će vam pružiti pobjede u borbama, ljubavi u odnosima, uspjehe u poslovima i dobro zdravlje iznad svega. Tražite nove luke, ali nikada ne napuštajte hrvatsku zajednicu jer ste za nju svi dragocjeni!

Dragi maturanti, krenite svojim putem, zbogom i neka vas sreća prati!

(Gábor Györfvári)

Najavljuje se tema: o čemu će biti riječi?

Razrada teme

Naracija

Ponovno oslovljavanje radi održavanja pozornosti

Argumentaciju

Ponavlja misli o ispraćanju

Kratak govor dobar govor!

Ponavlanje svrhe javnog govora: oproštaj i izricanje lijepih želja

Jeste li uočili značajke svečanoga javnog (oproštajnog) govora?

- *ton: svečan, pohvalan, katkad melankoličan, gdjekad duhovit*
- *riječi: birane, metaforični izričaji, slikovito izražavanje*
- *stil: kićen, naglašeno emocionalan, osjećajan*
- *izbjegava: uporabu fraza*

Za +5!

S emocionalno obilježenim javnim govorima mogu se usporediti i **predavanja**. Predavanja su također usmena vrsta izlaganja kojima se predavač obraća većem broju slušatelja. Imaju istu trodijelnu strukturu (uvod, razradu teme, zaključak). Od javnih se govora najviše razlikuju po tome što su objektivna, pisana znanstvenim stilom i temelje se na tumačenju i objašnjavanju pojava iz različitih područja ljudske djelatnosti (znanost, umjetnost, politika i sl.), a svrha im je poučavanje.

Referat

„Postoje dvije vrste znanja. Ili sami poznajemo predmet ili znamo gdje možemo naći informacije vezane uz njega.”

(SAMUEL JOHNSON)

■ Razmislite!

Jeste li već tijekom svojega školovanja trebali napisati referat? Iz kojega predmeta? Kojim ste stilom pisali svoj tekst? Pokušajte definirati referat!

Mala je vjerojatnost da još nikada niste napisali referat, a još je vjerojatnije da ćete ga često morati pisati kasnije, npr. tijekom studija.

ZAPAMTITE!

Referat je mali istraživački rad o nekoj temi vezanoj uz javno izlaganje. Vrste referata su školski (učenički, studentski), pisan popularno-znanstvenim stilom, **znanstveni** ili **stručni** referat pisan znanstvenim stilom. Značajke su mu točnost, preciznost, obilje definicija, termina te poštivanje gramatičke i pravopisne norme.

Proučite faze u izradi referata!

1. Određivanje teme, prikupljanje građe, čitanje literature, bilježenje podataka iz literature
2. Izrada koncepta referata (raspoređivanje građe: primjera, citata, slika, statističkih podataka)
3. Oblikovanje tj. pisanje referata
4. Navođenje popisa literature

UNUTRAŠNJA	VANJSKA
STRUKTURA REFERATA	
1. UVOD: najava teme, metodologije istraživanja, osobe koje su već istraživale tu temu, prikaz svrhe istraživanja	1. NASLOVNA STRANICA: sadrži naslov i osnovne podatke autora (ime, prezime, razred, ime profesora – mentora i sl.)
2. RAZRADA: najvažnije spoznaje o temi (popraćene argumentima), citati koji potvrđuju našu tezu (izvore citiranja i parafraziranja treba navesti), ugrađivanje slikovnog materijala (dijagrama, tablica, grafikona i sl.)	2. SADRŽAJ se piše na novu stranicu s brojem stranica i pojedinim poglavljima
3. ZAKLJUČAK: sažetak rezultata istraživanja	3. TEKST REFERATA: uvod, razrada, zaključak
	4. POPIS LITERATURE
	(5. USMENO IZLAGANJE REFERATA)

Znate li kako se pravilno navodi popis literature?

Postoji više načina za navođenje literature, ovdje ćemo izdvojiti samo najučestalije.

Ako se u literaturi navodi knjiga ili poglavlje iz knjige, podatke valja pisati ovim redom:

1. prezime i inicijal (ili potpuno ime) autora
2. godina (može se navesti i na kraju)
3. naslov knjige
4. izdavač
5. mjesto izdavanja
6. prva i zadnja stranica citiranoga poglavlja (ako se ne upućuje na cijelu knjigu).

Primjer za knjigu:

Plevnik, Danko. Fortuna čitanja. Hrvatsko čitateljsko društvo, Osijek, 2006. Str. 20.
Manguel, Alberto. Povijest čitanja. Zagreb: Prometej, 2001.

U slučaju knjige s više autora:

Babić, Stjepan; Finka, Božidar; Moguš, Milan. Hrvatski pravopis. Zagreb: Školska knjiga, 1995.

Kod knjiga koje nemaju podatak o autoru navodi se naslov i podatak o uredniku:

Antologija hrvatske kratke priče / priredio Miroslav Šicel. Zagreb : Disput, 2001.

Ako se u literaturi navodi članak objavljen u časopisu, podaci dolaze ovim redom:

1. prezime i inicijal (ili potpuno ime) autora
2. godina (može se navesti i na kraju)
3. potpuni naslov članka
4. naziv časopisa u kojemu je članak objavljen
5. broj godišta i sveska časopisa
6. prva i zadnja stranica članka.

Primjer za časopis:

Verona, Eva. Restauracija novina u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 7, 3/4 (1961), str. 242.

Aparac-Jelušić, Tatjana. Knjižnična znanost u posljednjem desetljeću dvadesetog stoljeća. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 40, 1/2 (1997), str. 139-152.

U slučaju elektroničkih izvora moguć je i ovakav redoslijed navođenja:

1. prezime i ime autora (ako postoji)
2. naslov: podnaslov
3. datum/godina nastanka dokumenta (ako postoji)
4. potpuna URL adresa i datum pristupa dokumentu.

Tatjana Aparac-Jelušić. Education for Digital Libraries: Challenges, Developments and Cooperation. // 10th Bled Forum on Europe Foresight Conference: The Role of Culture in Knowledge Society, Contribution to the European Year of Creativity and Innovation 2009. Bled, 03. 2009. URL: http://www.bled-forum.org/eng/10th_bled_forum_on_europe.html (2009-10-24)

Jeste li znali?

Tekst referata se sastoji od više sadržajnih cjelina – poglavlja koja se radi preglednosti obilježavaju rimskim brojevima. Manja potpoglavlja valja obilježavati arapskim brojevima, a još manje cjeline velikim slovima (najmanje malim).

I.

- 1.
2. A
B – a
– b
– c

II.

1. A – a
– b
B
C
- 2.

Primjer naslovne stranice referata:

Hrvatska gimnazija Miroslava Krlež
Hrvatski narodopis

Nastavnik:
Maturant:

Naslov rada
Maturalni rad srednjega stupnja

Pečuh, 30. travnja 2015.

Proučite još nekoliko savjeta za pisanje dobrog referata!

1. Rečenice formulirajte jasno!
2. Dajte primjere i poveznice iz svakodnevnog života!
3. Nemojte prenatrpati referat informacijama!
4. Koristite pouzdane izvore informacija!
5. Navedite svoje izvore!
6. Pripazite na način prezentiranja (tempo govorenja, jasnoću, samouvjerenost)!

Molba

■ Razmislite!

Jeste li ikada bili u prilici da ste trebali napisati molbu? U našoj svakidašnjici česte su takve prilike pa stoga trebamo znati kako se one pišu. Vi kao učenici na primjer molbu možete pisati ravnatelju škole da vam odobri sedmodnevni izostanak iz škole zbog skijanja s roditeljima, pokretanje školskog radija, posuđivanje većeg broja knjiga iz školske knjižnice radi pripremanja izlaganja na školskoj priredbi ili premještaja u drugu obrazovnu sku-

pinu i sl. Molbom se možete obratiti i manjinskoj samoupravi radi posjećivanja njihovih sjednica, uključivanja u njihov rad. Molbe dakako pišu i odrasli npr. predstavniku stanara svoje zgrade zbog popravljivanja dizala koje je često u kvaru ili raznim komunalnim servisima radi provjeravanja njihove potrošnje i ispostavljanja računa.

■ Podsjetimo se!

Molba je poslovni dopis pisan **administrativnim stilom** u kojemu se nekome (pojedincu ili ustanovi) na uljudan način upućuje želja da se što učini ili odobri (upis u školu, zaposlenje, materijalna ili druga potpora i sl.).

Za +5!

Administrativni stil karakterizira jasnoća, preciznost, objektivnost i logičnost.

Razmislite što molba mora sadržavati i kako bi trebala izgledati!

Sastavnice molbe:

- I. **Podaci o pošiljatelju** – ime, prezime, adresa, poštanski broj, mjesto, broj telefona, e-mail (elektronska pošta)
- II. **Podaci o primatelju** – naziv, djelatnost, adresa, poštanski broj, mjesto
- III. **Mjesto i nadnevak (datum)** – *Zagreb, 16. ožujka 2011.* ili *U Zagrebu 16. ožujka 2011.* (prvi oblik sa zarezom, a drugi bez njega) s tim da nadnevak može doći i na kraju molbe iza potpisa. Ako je između podataka pošiljatelja i primatelja, piše se na desnu stranu u razini s potpisom.
- IV. **Predmet** – sadržaj, tema molbe
- V. **Oslovljavanje** – ako završava usklikom, tekst se nastavlja velikim slovom; ako završava zarezom, tekst se nastavlja malim slovom
- VI. **Tekst** – odlomci se odvajaju proredom
- VII. **Potpis** – okomito u ravnini s mjestom i nadnevkom
- VIII. **Prilog ili privitak** – životopis, preporuke, diploma...

MARKO MARIĆ
Krešimirova 22
51000 Rijeka
Mob. 091 55 55 000
markomarić@gmail.com

Rijeka, 18. studeni 2010.

KARLOVAČKA PIVOVARA
Trg bana Josipa Jelačića 2
40000 Karlovac

Predmet: prijava za posao

Poštovani,

javljam se na natječaj za radno mjesto prodajnog predstavnika.

Izuzetno sam zainteresiran za rad u firmi Karlovačka pivovara s obzirom na moje dosadašnje radno iskustvo. Završio sam trgovačku školu u Rijeci. Dvije godine radio sam kao prodajni predstavnik za Zagrebačku pivovaru. Uz iskustvo prodajnog predstavnika imam puno iskustva i u radu u ugostiteljstvu.

Sve detaljnije informacije nalaze se u priloženom životopisu.

S poštovanjem,

Privitak: životopis

Marko Marić

Za +5!

Molbama slično pišu se i žalbe – tekstovi koji se također upućuju pojedincu ili ustanovi sa zahtjevom da se ponovno razmotre ili ponište donesene odluke koje mi smatramo nepravednim.

Kao i molbe, i žalbe se pišu administrativnim stilom, jasno i objektivno, a i sadržaj im ima sve sastavne dijelove molbe.

TEHNIČKO VELEUČILIŠTE U ZAGREBU

Graditeljski odjel
Većeslava Holjevca 15
10 000 Zagreb

ŽALBA NA OCJENU

Poštovani!

Molim da mi se na temelju čl. 27. Pravilnika o studiranju na stručnom studiju graditeljstva na Tehničkom veleučilištu u Zagrebu odobri izlazak na Komisijski ispit iz predmeta Proračun konstrukcija, jer nisam zadovoljan ocjenom koju sam dobio na ispitu održanom 15. 02. 2011. godine. Osim toga, taj predmet mi je jedini uvjet za daljnje stipendiranje, te njegovim neispunjavanjem gubim stipendiju koja mi olakšava financiranje studija i smještaj.

Unaprijed hvala.

S poštovanjem,
Marko Horvat

Za +5!

Molba ili zamolba?

... Iako se riječ *zamolba* nevjerojatno proširila posljednjih dvaju-triju desetljeća, jezikoslovci prednost daju imenici *molba*. Ona je, naime, u hrvatskom jeziku prisutna još od srednjeg vijeka. Zabilježena je u starim rječnicima i u djelima starih pisaca (Gundulića, Hektorovića, Kanižlića...).

Zamolba se javlja tek krajem 19. stoljeća, primjerice, u djelima Vjenceslava Novaka i Slavka Kolara, ali je sve do kraja 20. stoljeća, vrlo rijetka u upotrebi. Njezino širenje, nažalost nije bilo motivirano jezičnom potrebom, nego, možda je grubo reći, političkim razlozima.

Imenica *molba* i s tvorbene strane ima prednost, jer se imenice češće tvore od nesvršenih glagola. Kada imenicu tvorimo prema glagolima "moliti" koji je nesvršen i "zamoliti" koji je svršen, odabrat ćemo prvi: *moliti* – *molba*. Tek ako tvorena riječ ima značenje, tvorit ćemo riječ od svršenog glagola. Tako prema glagolima braniti i zabraniti imamo imenicu *zabrana* jer *brana* znači nešto drugo.

Budući da govornici u svojoj svijesti nemaju jasno definiranu razliku u značenju između riječi *molba* i *zamolba*, prednost treba dati jednoj od njih, i to onoj koja je pravilno tvorena i koja ima mnogostruko dužu tradiciju u hrvatskom jeziku, a to je imenica *molba*.

(GOVORIMO HRVATSKI, AUTOR: NAŠA TV 24.06.2016 U 15:47)

Zapisnik

Znate li čemu služe zapisnici?

Zapisnici su vrlo važni pisani dokumenti koji sadrže najvažnije podatke ili zapis izrečenoga s nekog sastanka, sjednice i sl. Svrha im je dokazati sve ono što se dogodilo na nekom zasjedanju, koje su odluke donijete, tko je izabran za neku funkciju itd. U eventualnim spornim situacijama trebaju se priložiti reklamaciji da bi služile kao dokaz kojim se potvrđuje činjenično stanje.

Zapisnike možemo podijeliti s obzirom na njihov sadržaj:

- a) **zapisnici s različitih skupova** (sa sjednice odbora, roditeljskog sastanka, zasjedanja đачke samouprave i sl.)
- b) **komisijski (povjerenstveni) zapisnici** (npr. o preuzimanju robe)

Dijelimo ih i prema načinu pisanja:

- a) **uobičajeni** zapisnik (sadrži tijek, činjenice i zaključke skupa)
- b) **potpuni** zapisnik (sadrži sve detalje sa skupa koji se često snima da bi zastupnik kasnije mogao što točnije napisati)
- c) **skraćeni** zapisnik (sadrži podatke o mjestu, vremenu, vrsti skupa, o nazočnima i zaključcima).

Bez obzira na njihov sadržaj i način pisanja zapisnici moraju biti jasni, točni, precizni i objektivni te vjerodostojno prenijeti sve što je na skupu rečeno. Nadasve je važno da zapisnik bude uredan i pregledan.

Proučite zapisnik OŠ Dubrava i pokušajte utvrditi koje dijelove sadrži!

REPUBLIKA HRVATSKA
ZAGREBAČKA ŽUPANIJA
Osnovna škola Dubrava
Sv. Margarete 15, 10 342 Dubrava

KLASA: 004-07/15-06/06
URBROJ: 349/44-13-25-2
Dubrava, 21. rujna 2015.

ZAPISNIK
sa 14. sjednice Školskog odbora Osnovne škole Dubrava održane
21. 9. 2015.

Početak sjednice je u 13:00 sati u prostorijama škole.
Sjednici prisustvuju: Jure Tomić, Jadranka Zdenec, Branka Horvat, Stjepan Sabljak, Vlasta Cindrić i Sunčica Bilić.
Sjednici ne prisustvuje Gordan Šarić.
Sjednici je nazočna ravnateljica Mirjana Kolar Knežević.
Zapisničar je Vlasta Cindrić.
Predsjednik Školskog odbora Gosp. Jurjević pozdravlja članove Školskog odbora i predlaže sljedeći

DNEVNI RED:

1. Usvajanje zapisnika sa 13. sjednice Školskog odbora Osnovne škole Dubrava održane 11. rujna 2015. godine
2. Donošenje Odluke o davanju prethodne suglasnosti u svezi sa zasnivanjem radnog odnosa u školi na određeno vrijeme, po raspisanom natječaju za nastavnika engleskog jezika u Osnovnoj školi Dubrava
Izvjestitelj: ravnateljica, gđa. Mirjana Kolar Knežević
3. Razno

Dnevni red je jednoglasno prihvaćen.

AD – 1.

Predsjednik predlaže da pređemo na prvu točku Dnevnog reda te pita članove Školskog odbora, jesu li pročitali Zapisnik i imaju li kakvih primjedaba. Kako nitko nije imao primjedaba,

Zapisnik s 13. sjednice ŠO Osnovne škole Dubrava jednoglasno je usvojen.

AD – 2.

Izvještava ravnateljica Mirjana Kolar Knežević. Budući da je dosadašnja nastavnica engleskog jezika na čuvanju trudnoće, a u Uredu državne uprave nije bilo organizacijskog viška, škola je raspisala natječaj za nastavnika engleskog jezika. Na natječaj se javilo 6 osoba, a među njima i nastavnica engleskog jezika Ivana Novosel, po struci profesor engleskog jezika, koja je i u prošloj školskoj godini radila u našoj školi na zamjeni. Obzirom da se u radu iskazala kao odgovorna, savjesna i stručna nastavnica, ravnateljica predlaže da ŠO prihvati prijedlog da se sa nastavnicom Ivanom Novosel zasnue radni odnos na mjesto nastavnika engleskog jezika do povratka nastavnice Ksenije Marić.

Odluka je jednoglasno usvojena.

AD – 3.

Ravnateljica gđa. Mirjana Kolar Knežević izvještava da su u tijeku poslovi vezani uz donošenje Godišnjeg plana i programa rada škole za šk. god. 2015./2016.

Budući da drugih prijedloga pod točkom Razno nije bilo, predsjednik Jurjević zahvaljuje prisutnima i zatvara 14. sjednicu Školskog odbora Osnovne škole Dubrava.

14. sjednica Školskog odbora završava u 13:40 sati.

Zapisničar:

Vlasta Cindrić, prof.

Predsjednik Školskog odbora
Osnovne škole Dubrava

Tomislav Jurjević, v.r.

ZAPAMTITE!

Svaki **zapisnik** mora imati:

1. **Naziv sjednice** (s rednim brojem), npr. **Zapisnik s 1. sjednice Učiteljskog vijeća**
2. **Mjesto, datum** održavanja sjednice i **vrijeme početka** održavanja sjednice (u satima)
3. **Broj/imena nazočnih**
4. **Popis odsutnih** (ime i prezime, te opravdano ili neopravdano)
5. **Popis drugih pozvanih i nazočnih osoba** (mogu sudjelovati u radu, ali su bez prava prilikom glasanja)
6. **Ime predsjedatelja** sjednice (nije potrebno ako je nekim aktom propisano)
7. **Ime zapisničara**
8. **Utvrđivanje kvoruma** (potvrda da je na sjednici nazočan odgovarajući broj članova potreban za pravovaljano odlučivanje)
9. **Dnevni red sjednice** – sjednica se održava po točkama dnevnog reda. Predsjedatelj sjednice **predlaže dnevni red** i daje ga na usvajanje nazočnima koji ga glasanjem prihvaćaju, **a mogu ga i dopuniti**.
10. **Zapis rada na sjednici** obuhvaća:
  - tijek rada na sjednici i predmete o kojima se raspravljalo te imena osoba koje su sudjelovale u raspravi i sažet prikaz njihova izlaganja
  - **rezultate glasanja** o pojedinim prijedlozima odnosno točkama dnevnog reda
  - **izdvojeno mišljenje pojedinog člana** ako on zatraži da se to unese u zapisnik.
11. **Vrijeme zaključivanja** ili prekida sjednice
12. **Oznaku priloga** koji čine sastavni dio zapisnika
13. **Potpis predsjedatelja sjednice i zapisničara**

Tijek sjednice se može bilježiti na dva načina:

- a) Zapisničar bilježi sve pod imenom i prezimenom diskutanta u prvom licu
- b) Prepričavanjem

Ukoliko je netko od prisutnih napustio sjednicu ili je netko naknadno došao, zapisničar to mora navesti u zapisniku (vrijeme odlaska/dolaska).

Priopćenje

Znate li što je priopćenje?

Priopćenje je službena sažeta i objektivna obavijest čija je najvažnija zadaća informirati širu javnost o važnom događaju, odluci ili pojavi.

Priopćenje znači izjavu, **obavijest**, objavu, vijest ili informaciju za širu javnost.

Razmislite gdje ste mogli čuti ili vidjeti takvu obavijest?

HidroVal d.o.o.

Ur. broj: 02-42/2016
Valpovo, 16.06.2016.

Hidroval d.o.o. za vodne usluge
Radnička 2/B, 31 550 Valpovo
Tel.: 031/776-206; Fax: 031/776-240
e-mail: hidroval@hidroval.hr

PRIOPĆENJE ZA JAVNOST

Hidroval d.o.o. Valpovo – kao isporučitelj vodnih usluga, obavještava građane grada Valpova i prigradskih naselja da će od ponedjeljka, 20. lipnja 2016. godine započeti s očitavanjima vodomjera, a nakon razdoblja u kojem zbog vremenskih uvjeta nismo bili u mogućnosti redovito očitavati vodomjere.

Napominjemo da građani, koji žele, mogu i nadalje sami očitati vodomjer i stanje javiti u Hidroval d.o.o. na telefon broj 031/776-180 te na e-mail: ocitavanje@hidroval.hr.

Zahvaljujemo na razumijevanju!

Hidroval d.o.o.
za vodne usluge
Radnička 2/B
31550 Valpovo

Direktor
Matej Jurišić, dipl.iur.

Matej Jurišić

PRIOPĆENJE ZA JAVNOST KVAR NA VODOVODNOJ MREŽI lipanj 26, 2016

Hidroval d.o.o. Valpovo – kao isporučitelj vodnih usluga, obavještava građanstvo da zbog kvara na vodovodnoj mreži neće biti vode u dijelu ulice Kralja Tomislava od broja 14 do 64, dijelu Petra Zrinskog, Augusta Šenoae, Ivana Gorana Kovačića, Stanka Vraza i Reljkovićeve.

Radnici su na terenu i čine sve da u što kraćem roku otklone kvar.

Nakon otklanjanja kvara javnost će biti obavještena o ponovnom puštanju vode.

Građane molimo za strpljenje.

Dakako da ste takva i slična priopćenja mogli čuti u medijima ili čitati u tiskovinama. S obzirom na medije, priopćenja se mogu dijeliti na novinsko, radijsko, televizijsko i internetsko priopćenje. Prema tome, priopćenje može biti usmeno ili pismeno. Udžbenik vam je ponudio novinsko i internetsko priopćenje *Hidroval d.o.o. za vodne usluge* na temelju kojeg i sami možete zaključiti koji su neizbježni dijelovi priopćenja.

ZAPAMTITE!

Svako priopćenje sadrži podatke o tomu:

1. tko priopćuje
2. što priopćuje
3. mjesto i vrijeme onoga što se priopćuje.

Komunikacijski tekstovi

Jeste li već čuli izraz *komunikacijski tekstovi*? Kao što im ime govori, namijenjeni su jezičnoj komunikaciji, davanju i primanju obavijesti pomoću jezika.

■ Podsjetimo se!

Prema broju primatelja poruke možemo razlikovati **privatno** i **javno priopćavanje**, a prema načinu komuniciranja **usmeno** i **pismeno**. U privatnoj se komunikaciji pošiljatelj poruke obraća jednom primatelju ili nekolicini. U javnom priopćavanju postoji mnoštvo primatelja koji mogu biti na istome mjestu (privatni razgovor, javno predavanje) s pošiljateljem ili na drugome mjestu (radio, televizija, tiskovine, internet).

Promotrite koje su vrste komunikacijskih tekstova!

U nastavku ćemo se upoznati s navedenim komunikacijskim vrstama.

Vijest

Pročitajte sljedeću vijest i pokušajte ustanoviti na koja pitanja odgovara!

Kuhali si kavu na mostu pa ih kaznili s 950 eura i protjerali

Njemački turistički par nije niti stigao uživati u slikovitoj Veneciji jer im je zbog kave koju su pokušali skuhati na plinskom kamperskom kuhalu stigla gradska policija kaznila ih s 950 eura i protjerala iz grada.

Berlinčani, stari 32 i 35 godina, ujutro su sa svojim teškim ruksacima potražili odmor u podnožju stepenica poznatog mosta Rialto, ali nakon što su izvadili plinsko kuhalo kako bi pripremili prvu jutarnju kavu lokalni stanovnik je pozvao policiju koja im je „odrapila” kaznu od 950 eura zbog nedoličnog ponašanja, a osim toga im je rečeno da su nepoželjni kao gosti te da smjesta napuste grad. (mz)

Autor: HINA subota, 20.07.2019. u 11:54

<https://www.24sata.hr/news/venecija-zbog-kave-s-kuhala-kamperima-kazna-od-950-eura-640554>

Čitajući ovu vijest mogli smo dobiti odgovore na sljedeća pitanja:

Tko je uradio? → njemački turistički par, Berlinčani, stari 32 i 35 godina

Što je uradio? → kuhali su kavu na nedozvoljenom mjestu

Gdje je uradio? → u Veneciji ispod mosta Rialto

Kada je uradio? → ujutro

Zašto je uradio? → potražili su odmor

Na ista pitanja možemo odgovoriti i s drugačijeg gledišta:

Tko? → gradska policija

Što? → kaznila je njemački par s 950 eura i protjerala ih iz grada

Gdje? → u Veneciji

Kada? → ujutro

Zašto? → zbog nedoličnog ponašanja

Kako god okrenemo, **vijest** je kratak tekst (usmeni ili pisani), najkraći novinski oblik. U novinarstvu je opće poznat zakon za dobru vijest iz engleskog govornog područja 5W tj. pet pitanja koja počinju sa w: *who, what, where, when, why* – *tko? što? gdje? kada? zašto?* tj. Što se dogodilo? Tko je u tome sudjelovao? Gdje, kada i zašto se dogodilo?

Svrha je svake vijesti na sažet način obavijestiti čitatelja ili slušatelja o nekom događaju. Podaci o događaju moraju biti sažeti, istiniti, a događaj nov, potencijalno zanimljiv, provjeren. Sam događaj pak mora biti aktualan, blizak i važan.

S obzirom na krug onih koje vijest može zanimati, može biti lokalna, nacionalna ili svjetska.

Budući da mediji formiraju jezičnu kulturu javnosti, vijest mora biti usklađena s gramatičkom, pravopisnom i naglasnom normom hrvatskoga jezika.

Obavijest

Pogledajte natuknicu **priopćenje** i **podsjete se** koje su značajke obavijesti (priopćenja)!

OBAVIJEST POLJOPRIVREDNICIMA O SAKUPLJANJU AMBALAŽNOG OTPADA

Poštovani poljoprivrednici, ovim putem Vas obavještavamo da će se i ove godine sakupljati ambalažni otpad za poljoprivredna gospodarstva (pravne osobe, OPG).

Sakupljanje ambalažnog otpada održati će se
17.07.2017. od 11.00 – 14.00 u Lipovljanima
(kod Veterinarske ambulante – Sajmišna ulica).

OVIM PUTEM VAS OBAVJEŠTAVAMO
DA ĆE NAŠE TVRTKE U
POREČU I ROVINJU
BITI ZATVORENE OD:

19.04. – 22.04.2019.

ŽELIMO VAM SRETAN USKRS!

Oglas

Tražim pametnu devojku. Ovo je moj broj:

$$\frac{\log_{100}(10)}{\frac{1}{100}} \cdot \frac{3\sqrt{(14661)^6} \cdot 3\sqrt{(\sqrt{16}) \cdot (\sqrt{64 + \frac{16}{4}})}}{\sqrt{(\log_{100}(10))^4} \cdot \sqrt{\frac{1}{2\sqrt{16}} \cdot \sin(30) \cdot \cos(60)}} + \left(3\sqrt{\left(\sqrt{\frac{0.5}{(512-0.5)^2}} \right)^{-1}} \right)^{10} - \left(3 \cdot (6 \cdot \sin(30))^3 + \frac{2\sqrt{\sqrt{(6-0.5)^8}}}{\frac{\cos(60)}{21584 \cdot \cos(60)}} \right)$$

Jeste li znali da je **oglas** kratak usmeni ili pismeni oblik javnog priopćavanja koji poziva na što, daje podatke o čemu? Zbog kratkoće prostora (ako su pisani) ili vremena (ako su usmeni u govornim sredstvima priopćavanja) i njihov je tekst kratak, jasan, poruka sažeta

na najmanju mjeru, samo temeljni podaci koji su ujedno i najvažniji, stoga ih karakterizira **telegrafski stil**.

U većini oglasa oglašivač nudi (npr. iznajmljivanje stana, prodaju različitih predmeta, rabljenih automobila, namještaja, knjiga) ili traži (npr. unajmljuje stan, kupuje automobil, traži partnera ili bračnog druga) različite usluge ili stvari.

Pročitajte sljedeće male oglase i uočite u njima glavne značajke oglasa! **Razmislite** i o njihovoj jezičnoj strani! Što uočavate?

Momak, 26 godina, traži osobu s kojom bi razgovarao o umjetnosti.
Tel: 041/249-264

Aktovka, kožna, 44x33 cm ☒

Aktovka, kožna, crna, 44x33 cm, povoljno prodajem.
~ 14 € / **100 kn**

Udžbenik za srednju školu ☒

Udžbenik za srednju školu, smjer fotograf, 1-3. razred:
Miroslav Mikota – Kreacija fotografijom, prodajem.
~ 14 € / **100 kn**

Podmurvice, 3S+DB ☒

Podmurvice, 3S+DB, namješten, u blizini Filozofskog i Učiteljskog fakulteta, iznajmljujem studentima. Useljivo od 19.8.2019.

2 studentice traže stan ☒

Dvije studentice traže stan u okolici kampusa, 2S+DB, u stambenoj zgradi od 1. kata naviše. Mjesečno do 350€ + režije.
~ 2.590 kn / **350 €**

Zamjena/prodaja stana na Krnjevu ☒

N.N. Krnjevo, 1S+DB, 43 m², u vlasništvu, mijenjam ili prodajem za stan u vlasništvu na području Belvedera-Kozale.

Od Rijeke do Lovrana ☒

Kupujem garsonijeru na gradskim linijama, do 30.000 €. Parking obavezan. Agencije isključene. Viber/WhatsApp +385 (98) 204 0950
~ 222.000 kn / **33.000 €**

Oglasi se često pišu razgovornim stilom, u njih ulaze nestandardne riječi (sleng, dijalektizmi), a ne poštuju se ni pravopisne norme ni gramatičke norme (prvenstveno sintaktičke).

Reklama

■ Razmislite!

Sigurno se možete prisjetiti bar nekih reklama koje ste u posljednje vrijeme čuli na radiju ili vidjeli na televiziji.

■ Podsjetimo se!

Reklama je vrsta oglasa koji nastoji promaknuti proizvod, promidžbeni oglas (usmjeren na prodaju proizvoda). Reklame se mogu podijeliti s obzirom na medij (novine, radio, televizija, internet, plakati, itd.), s obzirom na ono što reklamiraju (proizvode ili

što drugo, npr. političke stranke, izlazak na izbore, odgovoran odnos prema zdravlju, ponašanje u prometu, i sl.), s obzirom na ciljnu skupinu kojoj su namijenjene (ženama, mladima, djeci, umirovljenicima i sl.).

■ Razmislite!

Kakva je po vašem mišljenju dobra reklama? Pokušajte se prisjetiti reklama koje ste po nečemu zapamtili te se prisjetite i zbog čega ih smatrate uspješnijim od drugih!

Dobra je reklama:

- pisana kratko, najčešće duhovito i provokativno
- uočljiva, originalna, zaokuplja pozornost
- ako je usmena, važni su i zvučni efekti (česta su poigravanja značenjima riječi (*najvijač, freelika*), prenesena značenja i dvoznačnost), strane riječi (*budi cool*), rime (*Obitelji Rama, a poklopci nama*), antonimi (*Reci da nepušenju*)...
- oblikovana i likovno

Pozivnica

■ Razmislite!

Za koje prigode ste dosada dobili pozivnicu? Koje su one privatne ili javne prigode za koju se šalju pozivnice? Koje podatke moraju obvezatno sadržavati?

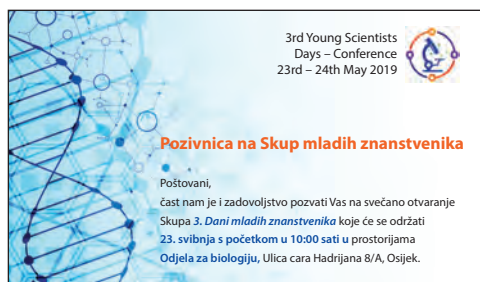
ZAPAMTITE!

Pozivnica je komunikacijski tekst koji može biti namijenjen i privatnom i javnom (poslovnom, službenom) priopćavanju. Njome se poziva na neki sretni događaj (proslave rođendana, krštenja, obljetnice, dodjelu diplome, otvaranje izložbe) ili neke službene događaje (sjednice, sastanke, skupove, konferencije) i sl.

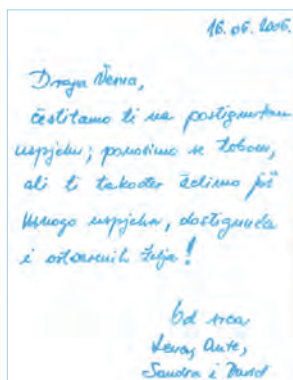
Ovisno o događaju, tekst pozivnice može biti više ili manje svečan. Svečanije se pozivnice tiskaju na posebnom papiru za pozivnice, a često ih prati i neka prigodna ilustracija.

Svaka pozivnica mora imati ove elemente:

1. tko poziva
2. koga poziva
3. zbog čega poziva
4. vrijeme i mjesto događaja
5. glavne sudionike (ako je događaj neki skup, promocija knjige i sl.).

Za +5!

Na kraju se pozivnice iz učtivosti izražava radost zbog dolaska pozvane osobe. Katkad ovdje mogu biti napomene o stilu odijevanja, domjenku poslije događaja i sl. Poslovna pozivnica sadrži još i dnevni red sastanka.

Čestitka

ZAPAMTITE!

Čestitka je prigodno izražena misao u povodu nekog sretnog događaja. Ona se može izraziti i usmeno i pismeno, pa postoje već ustaljeni izrazi, tzv. formule za čestitke. Prigode mogu biti privatnoga karaktera (npr. rođendani, imendani, krštenje, vjenčanje, polaganje mature, diplomiranje, vjerski blagdani i sl.), a katkad se čestitke upućuju široj javnosti (npr. državni i vjerski blagdani, obljetnica neke ustanove i sl.). U medijima objavljene i široj javnosti upućene čestitke imaju i funkciju reklame (za poslovne partnere, korisnike, kupce i sl.).

Čestitke moraju imati ove elemente:

- tko čestita
- komu čestita
- što čestita.

Zbog ustaljenosti i formulaičnosti čestitaka danas se već mogu kupiti i gotove čestitke s unaprijed otisnutim tekstom i slikom. Međutim, pripazite da ne šalžete neosobne čestitke, već uvijek nađite par prigodnih riječi koje će pokazati vaš odnos prema primatelju čestitke. Osim emocionalno obojenih čestitaka postoje i one sa šaljivim sadržajem.

Zahvalnica

Znate li kada se pišu i šalju zahvalnice? Njihovo je slanje povezano s čestitkama, naime one su izraz uljudnosti. Čestitaru koji nam je poslao čestitku valja zahvaliti. To možemo učiniti usmenim, a i pismenim putem. Također možemo posebne riječi zahvale uputiti nekome tko nam je u čemu pomogao, podržao nas, sudjelovao u čemu zajedno s nama, bio naš domaćin i sl.

Promotrite sljedeće primjere zahvalnica!

Slično čestitkama i zahvalnice moraju sadržavati ove najosnovnije elemente:

- tko zahvaljuje
- komu zahvaljuje
- na čemu zahvaljuje.

Ton zahvalnica (kao i čestitaka) je emocionalan, biraju se riječi koje dopiru do srca onoga tko ih prima.

Sažalnica (sućutnica)

Kako u životu ima i teških i tužnih situacija, katkad moramo s nekoliko utješnih riječi izraziti nekome sućut zbog gubitka voljene mu osobe. Tada se pišu sažalnice (sućutnice) tj. kratki prigodni tekstovi kojima se pismenim putem izražava žalost i sućut zbog nečije smrti. Njihov je stil biran, umjereno patetičan u kojemu se također može primijetiti formulaičnost, što podjednako važi i za zvanične i za osobne izjave sućuti.

„Za dobre ljude se obično kaže da su anđeli. Vjerujem da se nakon jutara punih nevolje dogodio pogled dobrog anđela i milosrdnog Gospodina te da se nebom prolomio osmijeh kojeg su čuvali jedan za drugoga. Draga obitelji [prezime obitelji], primite ovim putem izraze sućuti koje vam upućujem u svoje osobno ime i u ime [naziv institucije, tvrtke]. Sjetit ću se pokojnika i svih vas, njegovih najmilijih, u svojim molitvama. Počivao u miru Božjem!“

„Jako sam tužna zbog nenadoknadivog gubitka našeg dragog [ime pokojnika]. U mom srcu zauvijek će imati posebno mjesto. Tiho suosjećam s Vama. Vaša [ime]“

POJMOVNIK

A

administrativni stil 153–154
 adverbijalna sintagma 29–30
 adverbna oznaka 53–54
 adverbna rečenica 86, 92–93
 adverzativna rečenica 82
 ahavci 132
 apozicija 28, 33, 44–45, 67–70, 72, 75, 122
 apozicijski skup 69
 apsolutna budućnost 40
 apsolutna prošlost 40
 apsolutna sadašnjost 40
 apstraktne imenice 4
 argumentiranje 136
 asindetska rečenica 84, 111
 atribut 28, 32–33, 44–45, 64–66, 69–70, 75, 87,
 107–108, 114–117
 atributna rečenica 86, 107–108, 110, 112
 atributna sintagma 28, 30
 atributni skup 66, 116
 automatizirani red riječi 71–72

B

besprijedložni objekt 50, 52
 besubjektne rečenice 43–44
 bezlični glagol 44
 bezveznička rečenica 84, 92, 111
 broj 3–4, 12–13, 21–23, 25, 27, 36–37, 41–42, 45,
 50, 54, 57, 65, 67–69, 75, 88, 107, 114, 116
 brojeva imenica 12, 46, 48, 116–117
 brojevi atribut 65
 brojevi pridjev 12
 brojevi prilog 12

C

citati 137–138, 147–148, 150
 citiranje 92, 142, 150
 crtica 84, 111, 120, 123, 125

Č

čestitka 161, 168–170
 članjivost rečenice 33

D

deklinacija 4
 dijelni genitiv 51–52
 direktni objekt 50, 52
 disjunktivna rečenica 82
 diskurz 31–32
 djelomična sročnost 68, 176
 dokaz 135–136, 156
 dokazivanje 135–137, 142
 dopunska sintagma 29–30
 dopunska rečenica 106–107, 111
 duga množina 4–5
 dvotočje 84, 111, 120, 122

E

eliptična rečenica 39, 41
 esej 135, 137–143
 etimološki pravopis 132–133

F

fonološki pravopis 134
 futurski aorist 40
 futurski prezent 40

G

glagoli 12–14, 18, 20–21, 24–25, 27, 29–30,
 36–39, 41–42, 49, 75, 89–91, 101–102, 104
 glagolski predikat 37–38, 41, 88, 116–117
 glagolski predikatni proširak 38
 glavna surečenica 85–86, 102, 104, 107, 112–113
 glavni broj 12
 glavni rečenični dijelovi 33
 gnomski prezent 40
 govornički red riječi 72
 gradivne imenice 4
 gradivni pridjev 7

gramatički red riječi 71, 109
gramatičko ustrojstvo rečenice 33, 35, 118

I

imenica 3–4, 6–7, 9–10, 18, 20–21, 23–25, 28,
32, 37, 42, 45–46, 48, 50–51, 54, 56–62,
65–69, 72–73, 75, 88, 107–108, 115–117
imenička zamjenica 65, 107
imenske riječi 12, 25, 29, 37, 41–42, 50, 75,
88–89, 96, 108, 116–117
imenski atribut 65–66, 69, 72, 75, 107
imenski dodaci 33, 45, 69
imenski predikat 37–38, 41, 75, 88, 109, 116
imenski predikatni proširak 38
imperativ 13, 40
indikativ 13, 40
indirektni objekt 51–52
interpretativni esej 140
interpunkcijski znakovi 33, 120–121
inverzija 72, 99, 109–110, 122, 143
irealna rečenica 104
ishodišna rečenica 38, 79–81, 84–85
isključna rečenica 81–83
izjavna rečenica 33, 111, 120
izjavni način 13, 40
izravni objekt 50, 52

J

jako upravljanje 25–26, 29
javni govor 146–149
javno priopćavanje 161, 164, 168
jednačenje šumnika po zvučnosti 5
jednakosložna promjena 6
jednostavna rečenica 77–79, 83–84, 90, 109

K

kauzalna rečenica 100
klauza 79
komparacija pridjeva 9
komparativna rečenica 98
komunikacijski tekstovi 161, 168
koncept 141, 150
koncesivna rečenica 107
kondicional 13, 40, 101–102, 104
kondicionalna rečenica 105
konektor 118–119, 122
kongruencija 23, 27
konkluzivna rečenica 82
konkretne imenice 4
konsekutivna rečenica 103

kopula 37, 41, 88
kopulativna rečenica 82
korelativna riječ 86
korijenski pravopis 133
kosi padež 29, 49–52, 90
kratka množina 5
kritika 135

L

lice 13, 36–37, 39, 41, 75, 114
lokalna rečenica 94

M

mislene imenice 4
mjesna rečenica 85, 93–94, 111
mnogostruko složena rečenica 112–114
modalna rečenica 97
modifikator 118, 122
moguća rečenica 104, 111
molba 132, 153–155
morfonološki pravopis 132

N

način 13, 29, 36, 39–41, 54, 57, 75, 92, 100
načinska rečenica 96–98, 111
namjerna rečenica 100–102, 111, 113–114
navod 137
navodnici 111, 120, 123, 125
neizravni objekt 51–52
neizrečeni subjekt 43–44, 78
nejednakosložna promjena 6
nekrolog 146
neodređena zamjenica 10, 12, 65
neoglagoljena rečenica 38–39, 41
nepotpuna sročnost 23
neprijelazni glagol 49, 51–52
nepromjenjive riječi 13–16, 20, 27, 30
nepunoznačnice 21
nesamostalni rečenični dijelovi 32–33, 44–45,
65, 67
nesročna apozicija 68
nesročni atribut 65
nestvarna rečenica 104, 111
nestvarne imenice 4
neupravni govor 91–92, 121
nezavisni padež 49
nezavisno složena rečenica 77, 79, 81–84,
112–113, 119, 122
nizanje 70, 79, 84, 122

O

obavijesno ustrojstvo rečenice 34
 obezličeni predikat 43
 običan red riječi 109
 obilježen red riječi 71–72
 objekt 29, 32–33, 36, 38, 44, 48–51, 67–68,
 70–71, 75–76, 85, 87, 90–91, 101, 109
 objektna rečenica 85–86, 90–92, 111, 113–114
 objektna sintagma 29–30
 obrnuti red riječi 72
 obvezni red riječi 72
 odnosni pridjev 7
 odredbena sintagma 28, 30
 oglas 161, 164–166
 ogled 137–138
 okolnosna sintagma 29–30
 opće imenice 3
 opisni pridjev 7
 optativ 13, 40
 osnovni red riječi 71
 osobna zamjenica 9–10, 48, 65, 68, 117

P

padež 4, 8, 12, 15, 22–25, 27, 54, 65, 67–69, 114
 palatalizacija 5
 paradigmatski odnosi 18
 parafraziranje 92, 142, 150
 paralogizmi 137
 partitivni genitiv 51
 pogodbena rečenica 104–105, 111
 pokazna zamjenica 9, 11–12, 34, 86
 polemika 135
 polunavodnici 120, 125
 polusponski glagol 38
 poredbena rečenica 97–98, 111
 poslovični prezent 40
 posljedična rečenica 102–103, 110–111
 posvojna zamjenica 9, 11
 posvojni pridjev 7
 potencijalna rečenica 104
 potpuna sročnost 23
 povezivanje 74, 79–81, 93, 113, 118
 povratna zamjenica 9–10, 65
 povratno-posvojna zamjenica 9, 11
 pozivnica 161, 167–168
 prava sadašnjost 40
 predavanje 146, 149
 predikat 18, 32–33, 35–49, 53–54, 67–68, 70–71,
 75–78, 82, 85, 87–88, 90, 92–96, 98–102,
 109, 113–117

predikatna obilježja 36
 predikatna rečenica 85–86, 88, 111
 predikatne kategorije 36–37, 39–41, 75
 predikatni proširak 38, 41, 75–76, 143
 predikatno ime 37–38, 41, 88
 pridjevni atribut 65–66, 69, 72, 75, 107
 pridjevska zamjenica 10
 pridruživanje 26–27, 30
 prijedložni objekt 50–52, 90
 prijeglas 5
 prijelazni glagol 49–52, 90
 prijelaznost 13
 prikaz 135
 priložna oznaka 29, 32–33, 36, 53–54, 63–64,
 75, 78, 87, 92–93, 109, 122
 priložna oznaka dopuštanja 62, 64, 106
 priložna oznaka društva 59–60, 64
 priložna oznaka izuzimanja 62–64
 priložna oznaka količine 57–58, 63–64
 priložna oznaka mjesta 32, 55–56, 64, 93–94, 101
 priložna oznaka načina 56–57, 64, 96–97
 priložna oznaka namjere 59, 64, 100–101
 priložna oznaka pogodbe 61, 64, 104
 priložna oznaka posljedice 61, 64, 102
 priložna oznaka smjera 64
 priložna oznaka sredstva 59–60, 64
 priložna oznaka uzroka 58–59, 64, 99–100
 priložna oznaka vremena 32, 36, 54–55, 63–64,
 93–95
 priložna rečenica 85–86, 92–93, 111
 priopćajna svrha 33
 priopćenje 159–161, 163
 pripovjedni futur 40
 prirok 36
 privatno priopćavanje 161, 168
 punoznačnice 21

R

rasprava 135, 142
 raspravljачki esej 140–141
 rastavna rečenica 81–83, 85
 razgodci 120
 realna rečenica 104
 recenzija 135, 144–146
 rečenica 30–34, 36, 76–77
 rečenični naglasak 71
 rečenični niz 83–85
 rečenični prilozi 119
 redni broj 12
 referat 146, 149–152

rekcija 25, 27, 36
 reklama 166, 169
 relativna budućnost 40
 relativna prošlost 40
 relativna sadašnjost 40
 rema 34
 retorički red riječi 72
 riječ 3, 10, 12–15, 17–18, 20–21, 25–27, 30–32,
 34, 36, 41–42, 49–50, 54, 56–63, 67, 69–70,
 72–75, 95, 98, 115, 118, 122–123, 125
 rod 4, 13, 22–23, 27, 45–48, 65, 67–68, 114, 117

S

samostalni rečenični dijelovi 32–33, 53
 sastavna rečenica 81–83, 85
 sažalnica 161, 170
 semikopulativni glagol 38
 sibilizacija 5
 sinkretizam 134
 sintagma 17, 19–21, 23–30, 34, 114
 sintagmatski odnosi 18
 sintaksa 17
 sintaktičke jedinice 17, 74
 sklonidba 4–6, 8, 10–12
 skriveni subjekt 43–44, 78
 slabo upravljanje 25–26, 29
 slavenski genitiv 51–52
 složena rečenica 77–80, 83, 113, 121
 spojnica 120, 123
 spona 37–38, 41, 88
 sporedni rečenični dijelovi 33
 sročni atribut 65
 sročnost 22–23, 27–28, 36, 42, 45–47, 68, 114
 stupnjevanje pridjeva 9
 stvarna rečenica 104, 111
 stvarne imenice 4
 subjekt 18, 32–34, 36–39, 41–48, 67–71, 75–78,
 80, 87, 89–91, 109, 114–115, 117
 subjektna rečenica 86–87, 89–91, 111
 subjektni skup 45
 sućutnica 170
 suodnosna riječ 86, 88, 94–95, 97–98
 suprotna rečenica 81–83, 85, 107, 114
 surečenica 79–85, 87–88, 97–98, 109, 112–113,
 118
 svevremenski prezent 40

T

tema 34, 141, 147–148, 153

temporalna rečenica 96
 teza 136, 138
 tilda 129–130
 točka 33, 120–121, 123, 125, 130
 točka sa zarezom 84, 120–121
 trotočje 120, 123
 tvrdnja 136–138

U

upitna rečenica 33
 upitnik 33, 120–121, 125
 upitno-odnosna zamjenica 10, 12, 43
 upravljanje 23, 25–30
 upravni govor 91–92, 123, 125
 usklična rečenica 33
 uskličnik 33, 120–121, 125, 153
 usporedno-raščlambeni esej 140–141
 uvrstavanje 79, 85, 113
 uzročna rečenica 99–100, 102–103, 111, 113–114

V

verba meteorologica 44
 vid 8, 13, 36, 39, 41, 75
 vijest 160–163
 vlastite imenice 4, 23
 vokalizacija 5
 vremenska rečenica 85, 93–96, 111
 vrijeme 13, 29, 36, 40, 53–55, 75, 94, 96, 100

Z

zagrade 120, 123–124
 zahvalnica 161, 169–170
 zaključna rečenica 81–83, 138
 zamjenica 9, 12, 15, 20–21, 37, 42, 50, 54, 59–60,
 65, 69, 73, 75, 88, 95, 97, 99, 107
 zamjениčki atribut 75
 zapisnik 156–159
 zarez 69, 79, 83–84, 87, 109–111, 118–123, 125,
 143, 153
 zavisna surečenica 85–86, 89, 93–96, 98, 100,
 102, 104, 106–108, 110, 113
 zavisni padež 50, 107
 zavisno složena rečenica 77, 79, 85–92, 94,
 97–99, 103, 109–112, 122
 zbirne imenice 4, 46–48, 115–116
 znanstveni stil 136, 149

Ž

žalba 154–155

SADRŽAJ

PONOVIMO ZNANJE!	3
Promjenjive vrste riječi	3
Imenice	3
Pridjevi	7
Zamjenice	9
Brojevi	12
Glagoli	13
Nepromjenjive vrste riječi	13
SINTAKSA	17
Uvod u sintaksu	17
Sintagma	19
Gramatičke veze među sastavnicama sintagmi	22
Vrste sintagmi	27
Rečenica	30
Uvod u rečenicu	30
Rečenica kao jezična jedinica	32
Gramatičko ustrojstvo rečenice	35
Predikat	35
Subjekt	41
Objekt	48
Priložna oznaka	53
Atribut	64
Apozicija	67
Redoslijed riječi (rečeničnih dijelova) u rečenici	70
Riječ kao sintaktička jedinica (<i>Ponavljjanje</i>)	74
Rečenice po gramatičkom ustrojstvu	76
Rečenice po sastavu	76
Nezavisno složene rečenice	79
Rečenični niz	83
Zavisno složene rečenice	85
Predikatna rečenica	88
Subjektna rečenica	89
Objektna rečenica	90
Upravni i neupravni govor	91
Priložna ili adverbna rečenica	92
Vrste priložnih rečenica	93
Mjesna rečenica	93

Vremenska rečenica	94
Načinska rečenica	96
Poredbena rečenica	97
Uzročna rečenica	99
Namjerna rečenica	100
Posljedična rečenica	102
Pogodbena rečenica	104
Dopusna rečenica	106
Atributna rečenica	107
Pisanje zareza u zavisno složenim rečenicama	109
Ponovimo zavisno složene rečenice (<i>Ponavljjanje</i>)	111
Mnogostruko složena rečenica	112
Sročnost	114
Konektori i modifikatori	118
Interpunkcijski znakovi	120
POVIJEST JEZIKA	126
Hrvatski jezik u 19. stoljeću	126
Hrvatski jezik za vrijeme hrvatskog narodnog preporoda	128
Djelovanje filoloških škola u drugoj polovici 19. stoljeća	132
JEZIČNO IZRAŽAVANJE	135
Dokazivanje	135
Esej	137
Recenzija	144
Javni govor	146
Referat	149
Molba	152
Zapisnik	156
Priopćenje	159
Komunikacijski tekstovi	161
Vijest	162
Obavijest	163
Oglas	164
Reklama	166
Pozivnica	167
Čestitka	168
Zahvalnica	169
Sažalnica (sućutnica)	170
POJMOVNIK	171